

tv-15 naš TOVARIS

Št. 44
19. novembra 1987
Leto XXV

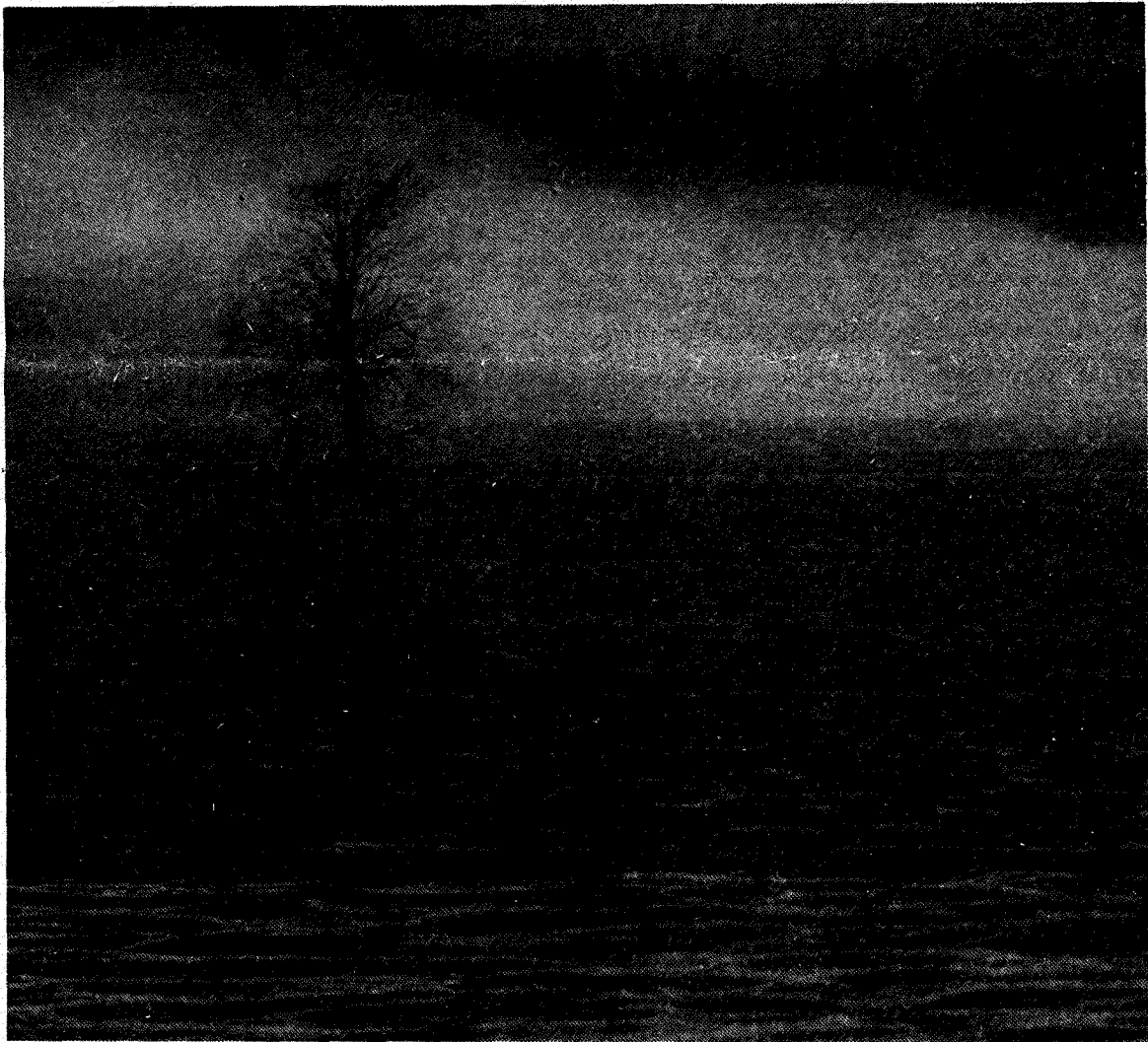
glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Program je (ni) naš

Sprejetje programa in ukrepov, ki naj bi zaobrnil in uredili povsem zmedene finančne in gospodarske tokove, je med delovnimi ljudmi v Sloveniji vzbudilo nemajhno vznemirjenje, pa tudi upravičen dvom, da je to tisto, kar naj bi nam prineslo učinkovito ozdravitev. Mnogi smo prepričani o nasprotnem; sodimo, da so – sicer hudi in radikalni ukrepi – sami po sebi jalovi, k boljšemu, bolj uspešnemu proizvodnemu in ustvarjalnemu delu pa nas tako in tako ne bodo spodbudili. Zaupanja v krmarje je ob njih in z njimi še manj, kot ga je bilo doslej. Vendar pri tem ne gre za nasprotovanje protiin-

flacijskemu programu kot takemu. Nasprotno. Program je nujen in ukrepi v vsakem primeru morajo biti ostri. Toda biti bi morali pravi in zares učinkoviti. Šele to bi opravičevalo njihovo ostrino. Ti in takšni, kot so, pa naše vere in zaupanja ne vzbujajo.

Preden preberemo komentar o tem, kar se je minuli konec tedna zgodilo v zvezni Skupščini, si oglejmo izvleček iz stališč, ki jih je zadnje dni okrobra, ko je obravnavala predlagani svezni ukrepi, sprejela na seji svojega predsedstva republiška konferenca SZDL Slovenije.

Podpiramo zasnovo programa, ki se loteva vzrokov inflacije tako na strani ponudbe kot tudi na strani povpraševanja. Resne pripombe pa imamo nanjo v naslednjem:

- program ne gradi svojih osnov na dinamiziranju proizvodnje (predvsem na ofenzivni izvozni politiki), ampak v marsičem na uvozno-substitutivni usmeritvi. Skladno s tem ugotavljamo, da tudi predložene spremembe devizne zakonodaje ne zagotavljajo bistvenega povečanja izvoza, ki je nujno potrebno tudi za odplačilo predvidoma reprogramiranih dolgov;

- program temelji v preveliki meri na prerazporejanju, ki je že doslej povzročalo neracionalno trošenje akumulacije in je tako tudi krivec za sedanjo krizo;

- program nima dovolj mobilizacijskih sestavin, še posebej, ko gre za materialno stimulacijo delavcev v združenem delu ter v zvezi s tem opredeljene socialne politike, ki mora biti v funkciji ustvarjanja in splošnega gospodarskega razvoja;

- nujne so dopolnitve programa glede drugih nosilcev njegovega izvajanja, pri čemer se podcenjuje vlogo republik in pokrajin ter tudi občin;

- v programu bi bilo treba opustiti ukrepe, ki ne pomenijo krepitve samostojnosti organizacij zdru-

ženega dela oziroma ne vodijo v deregulacijo ali pa jo celo povečujejo;

- nujno je potrebno izračunati učinke ukrepov in dati druge potrebne kvantifikacije.

★ ★ ★

Pri tem bomo več naporov usmerjali v odpravljanje malodušja in občutkov nemoči za spreminjanje nastalih razmer in nezaupanja, ki smo mu bili med drugim priča tudi ob zadnji napovedi ukrepov ter podpirali nove ideje, ki bodo omogočile napredek.

★ ★ ★

Naloga Socialistične zveze pri nastajanju in izpeljavi protiinflacijskega programa je dvojna. Na eni strani si mora izboriti, da bo do takega programa res prišlo, na drugi strani pa mora doseči, da bo program tak, da mu bo moč zaupati in vanj verjeti, da bo torej lahko povrnila zaupanje ljudi v sposobnost sistema in oblasti, da ponudi uresničljiv program izhoda iz krize. V tem primeru mora dosledno podpirati izpeljavo takega programa, za katerega bo s svojo avtoriteto jamčil tudi zvezni izvršni svet. Podpora takemu programu mora od samega začetka računati s konsekvantno odgovornostjo za njegovo neuresničevanje.

Delegati spet poslanci

Konsenz tokrat ni veljal, delegati obeh zborov zvezne skupščine so s preglasovanjem sprejeli ponujeni program ukrepov in dejavnosti za znižanje inflacije in stabilizacijo gospodarstva. Obojega smo, res, zelo potrebni, namreč manjše inflacije, večje stabilizacije gospodarstva, ki mu zmanjkuje sape. Vendar so, zlasti slovenski in hrvaški delegati, opozarjali, da je vladin program nedodelan, pomanjkljiv, da so napovedani ukrepi dvomljive vrednosti, saj se spet ponavlja stari način administriranja v gospodarstvu po načelu »vroče-hladno«.

Inflacije so se ZIS-ovi izvedenci lotili tako, da so najprej podražili elektriko, nafto, ptt, premog... kar je v izključni pristojnosti federacije. Temu so rekli odpravljanje neugodnih razmerij v cenah, »disparitet«. Podražili so se sladkor, olje, moka... Zaradi tega, ker so sladkorne tovarne, oljarne, mlinci v izgubah. Podražili so se kmetijski in izdelki tako imenovane bazične industrije, katerih vrednost na svetovnem trgu, po podatkih mednarodnega trga surovin, že nekaj mesecev vztrajno pada. Tako zdaj ni videti, kaj naj bi jugoslovansko gospodarstvo izvažalo, kako bo vračalo dolgove (ki še niso obmirovali).

Težko je ljudem razložiti resnost prizadevanj za znižanje inflacije, za spoštovanje tržnih in ekonomskih zakonitosti, ko pa program in prvi intervencijski ukrepi vsaj na videz gredo v nasprotno smer – inflacija se bo z enkratnim posegom ZIS, pred zamrznitvijo cen in plač, devalvacijo dinarja, povečala za dobrih dvajset odstotkov. Pričakovati pa je, da bo stroškov več, saj se draži energija.

Visoka inflacija je pripeljala do zaostritve političnega položaja, do zaostritve socialnih problemov, nezadovoljstvo delovnih ljudi narašča. Tuja finančna podpora zamuja, čez noč tu ni mogoče kaj bistvenega storiti. Cene so se v šestih mesecih povisale za več kot polovico, v devetih mesecih za celo kopje (93,2-odstotna rast). Zvezni strokovnjaki so za devet mesecev izračunali stopnjo inflacije 168, za začetek leta napovedali 220. Tako bi bile obresti na bančna posojila vsaj 221-odstotne, v enakem odstotku bi se razvrednotil dinar. Dolar bi konec prihodnjega leta stal 2700 din, notranji dolgovi bi se s sedanjih deset tisoč milijard din vsaj podvojili. Inflacija, ki jo živimo, ni več le inflacija povpraševanja, stroškov in strukture. Postala je psihološka danost, je pribil podpredsednik ZIS Miloš Milosavljević.

Tako se je ZIS, spet enkrat, odločil za administrativne intervence na gospodarskem področju – za odpravo disparitet cen, za zamrznitev cen, za omejevanje porabe, za posege v posojilnodenarni politiki, politiki obresti in tečaja dinarja. Zahodnonemška marka po novem velja 760 din.

ZIS se brani očitkov, da tako ravna iz prepričanja, da je mogoče inflacijo brzdati samo z močjo administrativnih ukrepov, da tako dela iz prepričanja, da so državni ukrepi rešilni pas in da je le z močno uradniško roko mogoče pripeljati gospodarstvo v mirne vode. Trdi, da je tudi sedanjí protinflacijski program naslonjen na dolgoročni program stabilizacije. Trdi, da ne bo ponovil ne svojih, ne tujih napak, trdi, da bo le sprostil gospodarske pobude, da bo dal veljavo gospodarnemu obnašanju.

Marsikaj je še, kar nam zvezna vlada polaga na srce in v dlan, le da ji povsod enako ne verjamejo. Lahko je dokazati, da je ZIS v svoji vnemi, da bi program dobil skupščinsko podporo, vsakemu nekaj ponudil, vsakemu v krožnik nalil tople juhe. Več tistim, ki imajo manj. Težko pa je prepričati tiste ekonomiste in ljudi, ki z zdravo pametjo ne vidijo, kako je mogoče z napovedanimi ukrepi povečati ponudbo, oblikovati in usmerjati porabo, povečati akumulacijo in izboljšati strukturo gospodarstva in povrh zagotoviti pogoje za »socialno varnost«.

Program, ki ga je ponudil ZIS, s preglasovanjem, ko so delegati postali poslanci, potrdila pa zvezna skupščina, je, bati se je, le dolgoročno ponavljanje že izpetega. Bati se je, da gre tudi za ukrepe, ki ne bodo opogumili gospodarstvo, za ukrepe, ki ga bodo demotivirali. Program je v javnosti, ne glede na rezultate glasovanja v zvezni skupščini, dobil negativne ocene, ki so spodbudile tudi uradne zahteve; naj ZIS, odstopi. Kakorkoli: ZIS je ugriznil v kislo jabolko, nakopal si je odgovornost, ki si je ni zlepa še nobena druga zvezna vlada.

Jugoslavija se bo, zdaj oborožena z novim antiinflacijskim programom, začela na novo, izredno pogovarjati s tujimi upniki. Natančneje z misijo IMF. Ta je eden izmed treh vrst tujih upnikov (drugi so vlade nekaterih držav, tretji poslovne banke). V mednarodni upniško-dolžniški praksi je sprejeto pravilo, da vse upnike enako obravnava, ali drugače – tudi nam se ne bo godilo bolje kot nekaterim drugim velikim dolžnikom. Karkoli bodo jugoslovanski udeleženci pogovorov z IMF dosegli v naš prid, bo IMF ponudil tudi drugim upnikom.

Zdaj je seveda hudo vprašljivo, ali bodo posojilodajalci prisluhnili našim spoznanjem, da ne moremo 46 odstotkov deviznega priliva namenjati odplačilu dolgov, ne da bi se znašli na repu svetovnega razvoja. Maksimum, ki ga lahko damo, je četrt priliva, kar bi pomenilo, da bi nam morali ponuditi štiri ali šest let odloga plačil glavnice in znižati obrestne mere. To pa prav gotovo ne bo lahko.

Ivan Vidic

Trbovlje

Spomenik s kostnico-1990.

»Med 1390 člani našega združenja, jih ima od 650 borcev le 350 priznavalnine, kar dokazuje, da je materialni položaj borcev res slab; zagotovim pa lahko, da imamo precej dobro urejeno zdravstveno varstvo,« je za začetek dejal nič kaj obetavno Alojz Kos, podpredsednik trboveljske borčevske organizacije, s čimer se je predsednik, Božo Eberline, docela strinjal in dodal, da imajo borčevski dispanzer pa tudi zobozdravstveni dispanzer, le da je treba z njim v zvezi nekaj stvari urediti.

Trboveljska borčevska srenja se pač spopada s podobnimi težavami kot druge v Sloveniji. Že nekaj časa se dogovarjajo, da bi dobili nekoga, po možnosti socialnega delavca ali patronažno sestro, ki bi se načrtno ukvarjal s problemi borcev, ki jih je vse več (problemov namreč). Razumljivo, ljudje starijo, bolezen ne prizanaša.

Z denarjem, ki je na voljo, ne gre za ne vem kakšne vsote, skušajo spraviti na zdraviliško zdravljenje kar največ svojih članov, vendar oskrbne dni zmanjšujejo, da bi jih bilo kar največ deležnih te ugodnosti in da bi

– po možnosti – prišli vsaj na vrsto.

»Pri priznavalninah imamo precej strog režim, uvedli smo točkovanje (čas, prebit v NOB, položaj, materialno stanje, zdravstvene razmere, aktivnost). Moram poudariti, da s strokovnimi službami, s katerimi pač imamo opravka, nimamo nikakršnih težav, tudi ne z občinsko skupščino. Nasprotno: povsod smo deležni kar največjega razumevanja. Morda se včasih nekoliko zalomi pri urejanju stanovanj za borce, to pa je navsezadnje razumljivo, saj stanovanj tudi za druge ni dovolj.

Gre predvsem za zamenjave neustreznih stanovanj (več jih za manjše, višja nadstropja za nižja, velika in neogrevana za manjša ogrevana ipd.) Stvar je v tem, da stanovanjska skupnost postavlja precej ostre zahteve, ki jih večina borcev ne izpolnjuje. To lahko postane zelo grenko, vendar menim, da bomo to prav kmalu rešili,« je prepričan Božo Eberline.

Med trboveljskimi borci precej pridno deluje komisija za zgodovino pisje, ki je izdala že vrsto publikacij, nekakšno zaokroženo podobo narodnoosvobodilnega gibanja v revirjih, pri čemer skrbijo tudi za to, da se izdane dela tudi sama finančno pokrijejo.

Do 1990 naj bi Trbovlje dobilo nov spomenik boju in revoluciji, skupaj s kostnico. Četudi časi za takšne podvige niso najbolj primerni, menijo trboveljski borci, da je

to vendarle njihova dolžnost. Zagata je namreč v tem, da bodo v naslednjih letih morali odstraniti sedanje pokopališče, ki je že sredi stanovanjskega naselja, tam pa je

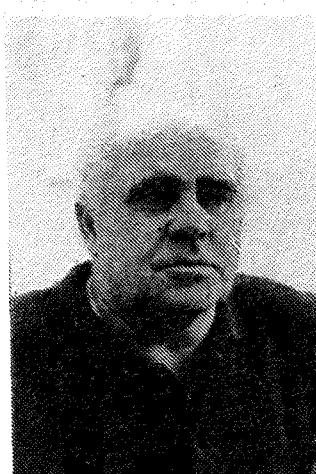
Alojz Kos

tudi spomenik padlim in žrtvam skupaj z grobiščem.

Trboveljski borci pa imajo še eno ugodnost, s čimer se drugod pač ne morejo pohvaliti: na Velem Lošnju premorejo počitniški dom, ki ga sicer upravlja Počitniška skupnost Trbovlje in v katerem so se zvrstili že skoraj

vsi. Cene so ugodne, če pa kdo zneska le ne zmore, urede na drugačen način.

Alojz Kos opozori na močno zaostajanje invalidnin VVI, tako osebnih kot dru-

Božo Eberline

žinskih. V zadnjem času se je precej zaostrojilo vprašanje zdraviliškega zdravljenja, težave nastopajo pri ortopedskih pripomočkih. Brez pretiranega administriranja in kompliciranja pač ne gre. Kos ima občutek, da jih obravnavajo tako kot mirnodobske invalide.

Trboveljski borci imajo tudi Dom na Vrheh, ki je nujno potreben popravila, kar bodo po vsej verjetnosti uredili skupaj z žalsko občino. Borci letujejo tudi tukaj, vendar bivalne razmere niso najboljše, ker dom še sedaj ni v celoti dograjen. Zadreaga: denarja ni.

Pogovor prinese marsikaj. Odnos do obeležij je mizeren, izvem. Mlada generacija to dobro vidi – in si misli svoje. In ima seveda prav. Odstop Jožeta Ocepka še odmeva. Ni razlogov za optimizem. Ponudite rešitev, poslušajte tiste, ki to zmorejo in ravnodušnosti ne bo več, govorita sogovornika. Zato podpiramo mlade, ne glede na zaletavost.

»Stari grehi se maščujejo, tista zaplotništva, ki so nekateri mislili, da zmorejo vse sami in da daleč naokrog ni pametnejšega, bolj predanega stvari, v resnici pa se je marsikomu tožilo za položajem, so kriva, da smo odrivali mlade,« je še dejal Kos. Sicer pa s trboveljsko mladino dobro vozijo in nikomur ni škoda časa za drugega.

Milenko Strašek

Skrivnostni gostje

Kramarica leži visoko med Plešivcem in Smerkovcem. Pod to planino so tri male planinske kmetije, kjer so životali kočarji. Kruh so si služili kot gozdni delavci, nekateri pa kot delavci v rudniku Mežica.

Med temi, ki so delali v topilnici v Žerjavu, je bil tudi Janez Fajmut, ki je v službo pešal vsak dan po tri ure v eno stran, pozimi in poleti. Ni ga ovirala dolga in naporna pot, ne sneg pozimi in ne dež poleti. Preživljati je moral družinico, saj je imel poleg žene še dva sinčka.

Prišlo je leto 1941 in tisti usodni 6. april, ko so Nemci napadli Jugoslavijo. Tudi na Ludranskem vrhu pod Kramarico so se tega dne od daleč slišale detonacije. Janez pa ni vedel, kaj vse to pomeni. Pri hiši ni bilo radia, da bi zvedeli, kaj se dogaja po svetu.

V ponedeljek je odšel v službo kot ponavadi. Začutil se je, ker v Žerjavu ni obratovala visoka peč, pri kateri je bil zaposlen. Ni utegnil dosti razmišljati, ko se oglasi sirena za zračni napad. Skupaj z ostalimi delavci v topilnici je Janez zbežal v zaklonišče. Po končanem zračnem alarmu so se vsi topilniški delavci morali zbrati na prostoru pred valjarno. Med delavce je prišel glavni topilniški inženir tovariš Feti. Pojasnil je, da se nahajajo v vojnem stanju in da je Hitler napadel Jugoslavijo. Obenem je sporočil delavcem, da so vsi mobilizirani, da gredo v pomoč jugoslovanski vojski. Vse delavce so razdelili po skupinah in Janez Fajmut je bil dodeljen v Uršijevo desetino. Peš so morali iti proti Zagrebu.

Toda Nemci so že prodirali iz Mežice proti Črni. Topilniškim delavcem so bili kar za petami. Ker so se delavci umikali proti Javorju čez Šoštanj, je tovariš Fajmut zaprosil Uršija, če sme spotoma k družini in se od nje posloviti.

Prav tedaj pa je zvedel, da so Nemci že prehiteli in prekržali njegovo nadaljnjo pot. Zato se je z obema bratoma umaknil v hribe Kramarice, čez Smerkovc pa sta šla tudi tovariša Gusti Ramšak in njegov brat Franci. Na Smerkovcu so vedeli za neko zapuščeno brunarico in vanjo so se zatekli. V tej dobro ohranjeni gozdarski brunarici so preživeli tri dni in

noči. V tem času so Nemci že zavzeli Javorje in Šentvid ter napredovali proti Šoštanju. Ko so zvedeli, da jih ni nihče iskal, so se previdno vračali proti svojim domovom. V Rudniku Mežica so okupatorji sklicali delavce skupaj, da so se dogovorili in začeli s ponovnim delom. Zopet je Janez koračil tri ure daleč v službo. V drugi polovici leta 1942 pa se je šušljalo med delavci, da se v Mozirski planini zbira neka vojska, »goščarji«. Nihče pa ni vedel, ali

»Jugoslovanska vojska,« se je zaslislalo.

Tudi Janez takoj vstane in z ženo odpreta. V kuhinjo sta stopila dva partizana z dolgima puškama. Pri svetlobi petrolejk je bilo vidno, da sta bila lačna. Prosila sta za kruh in nekaj jajc. Janez prinese hlebec domačega kruha. Ko ga je hotel prerezati, je eden prosil, če bi jima dala cel hlebec. Zgoraj v gozdu da je še več lačnih tovarišev. Kruh in jajca sta pošteno plačala. »Nikoli pa nisem mogel zvedeti, kdo sta bila,« je dejal Janez. »Govorilo se je, da sta morda bila Kveder in Kijev. Pol ure pogovora je hitro minilo; medtem sta vprašala, če ju kdo pozna. Zagotovila sva jima, da ju ne poznamo. Izginila sta v noč.«

Nihče razen Janeza in žene ni vedel, kaj se je tega večera dogajalo pri Silvestru v Ludranskem vrhu. Ta dva par-

zvem od sodelavcev iz Črne, da so Nemci na predvečer ubili dva partizana in da ležita nekje v Črni. Zelo velika preizkušnja je padla name. Ali sta mrtva tista dva tovariša, ki sta bila prejšnji večer pri meni? Če Nemci po kruhu ugotovijo, da imata moj kruh, sem z družino v nevarnosti. Toda Janez je bil tudi takrat mož beseda in svoje zaobljube ni pretrgal. Ni prijavil tega večernega obiska policiji. Ko se je vračal domov iz Črne, je slutil, da ga neko zasleduje in da vsi v Črni vedo o skrivnostnem obisku. Čez nekaj dni je minil ta strah. »Kljub obisku nemške policije pri nas doma, se nisem ustrašil, ko je policija povprašala o partizanih. Dva dni pozneje pa se je pri nas oglasil ranjeni partizan Milanček in tudi njemu smo dali kruha in kozjega mleka. Kako srečen je bil, da je naletel na poštene ljudi, ki so mu radi pomagali! Zaradi večkratnega obiska policije in grožnjam sem se kasneje umaknil k ženinih staršem v Žerjav.«

Pogovor pri Mežnarjevih

Bilo je približno 20. oktobra 1942, ko je Janez šel v Javorje k Mežnarju po zelje. Pri Mežnarju so bila glavna vrata zaklenjena. Ker je hišo poznal, je odšel vanjo pri stranskih vratih. V kuhinji sta sedela dva partizana in se pogovarjala s kmetom. Zamizo sta imela nahrbtnike in dve avstroogrski puški. Tudi njiju Janez ni šel prijaviti.

V letu 1943 se je Janez pogosto srečeval na svoji domačiji pri Silvestru pod Kramarico s partizanom Rudim Košakom. Klicali so ga tudi »ta lušten Rudi«. Ta vzdevek je dobil, ker je vedno vedel povedati, kako je bilo lušno, ko je pokalo. Po osvoboditvi ga je Janez srečal in vprašal, če je še lušno, pa je odrezal, da zdaj ni več lušno, ker ne poka. Posebne stike pa je Janez imel s partizanom Liksom, doma nekje blizu Kamnika. Janez je pomembno pošto prenašal zanj iz Črne in Žerjava do svojega doma k Silvestru ter odnašal v obratno smer. Partizan Liks je bil zelo dober lovec

na izdajalce. Med drugim je on likvidiral tudi gestapovca Tratnika iz Prevalj.

»V eni izmed manjših domačij pod Kramarico je živel Jakob Adamič z ženo. Tu se je po domače imenovalo pri Prevniku, partizani so dali ime pri Petelinu. Ker sem stanoval v Žerjavu in sem večkrat obiskal svojo rojstno hišo, sem dobil obvestilo, da se moram oglasiti pri Petelinu. Tam sem se spoznal s Pavletom Žavcerjem-Matjažem... Doma in pri sosedu Petelinu sem sprejemal pošto za tovariša Žagarja v Žerjavu in obratno, do Petelina pod Kramarico.

To poslanstvo sem opravljal vse leto 1943. Tudi za tovariša Petra Tomazina sem odnesel zavoj od Žagarja do Petelina in ga oddal Jakobu Adamiču. Žagarja pa so Nemci izselili; bal sem se, da me tovariš Žagar pod pritiskom gestapa izda, a se to ni zgodilo,« mi zaupa Janez in nadaljuje: »Bila je lepa jesenska sobota, ko greva z ženo na moj dom, k Silvestru, kopat krompir. Zvečer, ko sva se vračala domov, nama pride nasproti sedem partizanov. Vprašali so me, kje je tu kakšno mesto. Jaz jih vprašam, če jim ta kraj ni znan. Povedal sem jim, da je v bližini samo vas Črna. Napotil sem jih po cesti nazaj k mojim domačim in rekel, da bodo tam zvedeli vse potrebno. Naslednjega dne srečam sestro Treziko in jo vprašam, če so bili kakšni partizani pri njih. »Bili so,« mi odvrne, »toda jaz sem jih danes prišla prijaviti, ker nisem poznala nobenega. Kaj veš, če niso bili raztrganci ali tajna nemška policija in so nas prišli preizkušati?« Postal me je strah, toda čez nekaj dni sem zvedel, da so bili

pravi partizani, nekje z Gorenjske.«

Brat je šel k partizanom

»Začela se je zima 1943–1944 in v naših krajih je padlo veliko snega. Začel sem bolj poredko zahajati domov k Silvestru, toda z Jakobom Adamičem sem imel stalno povezavo. 2. aprila 1944 je Jakob Adamič dobil sporočilo, da naj z ženo Micko zbeži od doma, da mu grozi aretacija. Visoko v Smerkovcu so mu borci pripravili zemljanko, kamor se je Jakob zatekel. Ko sta bila Jaka in Micka v partizanih, sem navezal stike s Katarino Murn. Za Jakoba sem pripravil tudi pošiljko.

V tej zemljanki pa se je medtem Micki in Jakobu rodil sinček Franci, ki ves čas po vojni nosi težke posledice, saj skoraj nič ne vidi...

V mesecu juliju 1944 je prišel na dopust iz nemške vojske Martin Mlinar. Dopust je preživel pri meni, v Žerjavu, ker ni smel domov k staršem, ki so stanovali v Permanski bajti pri Čemru. Ko mu je dopust potekel, je po vezi odšel v partizane. Tokrat Janez ni imel dosti opravka s policijo, ker se je izgovoril, da je odšel Martin po slovo k svojim staršem. Čez mesec pride na dopust iz nemške vojske tudi brat Ožbi. Takoj so mu na žandermeriji naročili, da mora oddati vso vojaško opremo. Ko je minil čas, da bi se vrnil nazaj v nemško vojsko, se je Ožbi odločil, da pojde v partizane. Skupno s sestro Treziko sta odšla skozi Črno proti Kramarici in naprej v Smerkovec, kjer sta se srečala s partizani, Janez pa je vse do konca vojne bil zanesljiv aktivist in kurir.

Zapisal: Ignac Zdovc

Janez Fajmut

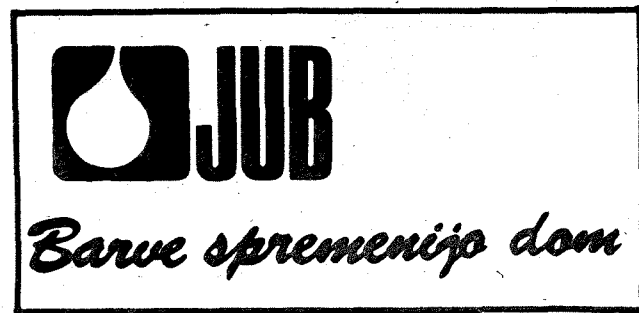
zastopajo staro Jugoslavijo ali pa gre za kakšen drugačen preobrat.

Prvo srečanje s partizani

Janezov brat Peter je delal v popoldanski izmeni v rovu podzemeljske centrale. Zvečer ga ni bilo pravi čas domov. Z družino so bili vsi v postelji, ko je nekdo potrkal na vrata. Bilo je 11. avgusta 1942 proti polnoči. »Žena je mislila, da je prišel domov brat Peter,« pripoveduje Janez. »Vstala je, da bi mu postregla z večerjo. A je kljub temu vprašala, kdo je zunaj.

tizana sta prosila, da ju ne bi prijavili policiji. Janez je dolgo v noč premišljeval o čudežnem obisku in sklenil, da jih ne prijavijo.

Ko je drugo jutro šel v službo, je srečal Ivana Murna. Le-ta se je vračal iz nočne izmene domov. V skrbih Ivan vpraša: »Le kaj se je dogajalo v Črni? Pri Rezmanu me zaustavi zaseda Nemcev, malo dlje še druga zaseda.« Nemci so spraševali po nekkih tujih ljudeh, ki pa jih Ivan ni videl. Janez pa jih je poznal in molčal. Tudi njega so spotoma zaustavljali. »Na delovnem mestu v topilnici

Politkomisar Sime zbira in komentira

Dinar za liro

7. novembra je dinar v Trstu padel na »zgodovinski minimum«, to je na eno liro za sto starih dinarjev ali eno liro za en novi dinar. V nekaterih tržaških menjalnicah pa je jugoslovanske kupce čakalo še dodatno presenečenje, saj so za en dinar dobili le 0,90 lire, medtem ko ga v nekaterih bankah sploh niso odkupovali.

Od leta 1960 – natanko v 27 letih – se je tako vrednost dinarja zmanjšala kar za **stokrat**; leta 1960 so namreč menjali sto starih dinarjev za sto lir ali 1:1!

Za stanovitno padanje našega dinarja so »poskrbele« žezve zvezne vlade pred sedanjostjo. Vendar pa ne gre prezreti tozadevne »učinkovitosti« sedanje zvezne vlade. V podkrepitve te, za sedanjo zvezno vlado prav nič laskave ugotovitve, navajam: po podatkih (slovenske) Tržaške kreditne banke je 15. maja 1986, ko je nastopila sedanja zvezna vlada, bil nakupni tečaj dinarja 3,90, prodajni pa 4,40! V poldrugem letu delovanja sedanje zvezne vlade pa je naš socialistični dinar »trdno« pristal na 0,90 s tendenco nadaljnjega padanja, kot strokovno ocenjujejo tuji in domači bankirji...

Ob tem pa je tudi zanimiv pregled, koliko dinarjev več je bilo treba odšteti za posamezne tuje valute v desetih mesecih letos:

avstrijski šiling – 127,36 odstotka več,
francoski frank – 122,64 odstotka več,
italijanska lira – 117,77 odstotka več,
zahodnonemška marka – 127,44 odstotka več,
švicarski frank – 130,48 odstotka več,
švedska krona – 122,11 odstotka več,
britanski funt – 136,84 odstotka več,
ameriški dolar – 100,24 odstotka več in
grška dramma – 109,83 odstotka več.

Ob svoji izvolitvi za novega predsednika Zveznega izvršnega sveta je Branko Mi-

kulić večji del svojega umeštitvenega govora v zvezni skupščini namenil prav reševanju nakopičenih gospodarskih težav. Zavzel se je za ofenzivno razvojno politiko, kjer naj bi bili povečanje proizvodnje, deviznega priliva ter izvoza blaga in storitev, višja stopnja predelave in višje tehnološke ravni, večja kmetijska proizvodnja in drugi najpomembnejši pogoji za odpravo stagnacije oziroma za poživitev proizvodnje in zmanjšanje inflacije.

Dosedanje »uspehe« zvezne vlade sem že nekajkrat komentiral. Naj mi bo tokrat dovoljeno le, da ponovno spomnim na »dosežek« njegovega programa »programirane inflacije«: inflacija je pressegla 145 odstotkov! Ekonomski inštitut Pravne fakultete v Ljubljani (Bajtov inštitut) je pripravil analizo, koliko je stala programirana inflacija. **Analiza kaže, da nas je to veljalo dve milijardi dolarjev!**

Kljub vsemu pa Branko Mikulić še vedno vodi Zvezni izvršni svet...

Borci, potujte!

Vsem borcem NOB, zlasti upokojenim pred letom 1983, toplo priporočam, da se udeležijo najmanj enega predlaganih potovanj, ki sloviijo zaradi svoje atraktivnosti. Med drugim so na voljo naslednja:

Pot okoli sveta (Beograd–ZDA–Japonska–Filipini–Tajska–Singapur–Beograd), 23 dni z letalom, cena samo 550.000 dinarjev in 1.600 dolarjev,

Kanada–ZDA (vzhodna obala), 12 dni z letalom, cena samo 350.000 dinarjev in 600 dolarjev,

Kuba, 13 dni z letalom, cena samo 899.900 dinarjev ali 1.090 dolarjev,

Vietnam, 12 dni z letalom, cena samo 1.391.000 dinarjev ali 1.420 dolarjev,

Indija, 10 dni z letalom, cena samo 590.000 dinarjev ali 340.000 dinarjev in 320 dolarjev,

Jordanija, Jeruzalem, Rdeče in Mrtvo morje, 9 dni z letalom, cena samo 165.000 dinarjev in 320 dolarjev (najmanj 40 oseb) ali 165.000 dinarjev in 360 dolarjev (najmanj 20 oseb).

Zaradi omejenega prostora, ki mi je na voljo, žal, ne morem ponuditi še drugih, nič manj atraktivnih potovanj. Opozarjam pa, da zaradi nestabilnega dinarja cene niso dokončne!

Ker v svojih komentarjih v pretežni meri obravnavam sila resne zadeve, se bo ob branju teh vrstic verjetno marsikateri bralec zgroženo vprašal: ali se je politkomisarju Simeu zmešalo, da nam v teh, za upokojece zelo težkih časih, ponuja tako draga potovanja?

Zveste bralce naj koj potolažim: ne, prav nič se mi ni zmešalo. Sledim le svetlemu vzgledu, ki mi ga je ponudil sam predsednik Zveznega izvršnega sveta.

Če se bo posrečil Mikulićev predlog za daljši odlog plačevanja jugoslovanskih tujih dolgov, bodo te dolgove morali plačevati še nerodni Jugoslavlani!

Zato, dragi soborci, se zadolžite tudi Vi brezumno in potujte po širnem svetu, ker je to, kot je videti, Vaša zadnja priložnost.

V tolažbo naj vam zaupam, da bodo naši pravniki o nas govorili nekako takole: naši pradedje so bili zares korenjaki, ki so osvobodili domovino izpod jarma tujcev, v svobodi pa so bili tudi zares slabi gospodarji, ki so nam zapustili tako strašno velike dolgove!

Pri tem bo zanimivo to, da bodo naši pravniki za dinarske dolgove točno poimensko vedeli, kdo jih je povzročil in zakaj (atraktivna potovanja po svetu), medtem ko za povzročitelje strašanskih dolgarskih dolgov tudi oni še ne bodo zvedeli!

Zato, dragi soborci, prav nič ne oklevajte s prijavi potovanj okoli sveta, ker je število mest omejeno.

Fikret Abdić ponovno odlikovan

Predsedstvo SFRJ je 16. julija lani spet odlikovalo Fikreta Abdića iz Velike Kladuše, predsednika poslovnega odbora SOZD Agrokomerc. Abdić je tokrat dobil visoko odlikovanje Reda dela z rdečo zastavo. Ker naši birokratski mlini meljejo približno tako počasi kot božji, je bil ukaz o odlikovanju objavljen v zveznem Uradnem listu šele 6. novembra letos. Odlikovanec je sprejel vest o svojem novem odlikovanju v progasti uniformi in za zamreženimi okni...

Ker je Jugoslavija kljub vsemu le pravna država, je treba spoštovati ukaz Predsedstva SFRJ in Fikretu Abdiću podarila ob tej pri-

diću ob primerni ceremoniji svečano izročiti visoko odlikovanje. Spodobilo bi se, da ta zgodovinski trenutek ovekovečijo novinarji, fotoreporterji in televizija...

Ob tem pa se nehote vsiljuje vprašanje kraja slovesnosti. Ob upoštevanju dejstva, da bi odlikovanje izročili na Golem otoku, ki je ta čas zagotovo brez raznih trav. Pri tem pa bodo morali pristojni pohiteti, ker bo Goli otok v sedanji funkciji deloval samo še do konca leta.

Pričakujem, da bodo na prisrčni slovesnosti navzoči ljudje iz bosanskohercegoveškega vodstva, ki so predlog za visoko odlikovanje podprli oziroma odobrili. Seveda bosta tam zagotovo tudi Hamdija in Hakija Pozderac, ki bosta (po nepreverjenih govoricah) rojaku Fikretu Abdiću podarila ob tej pri-

ložnosti maketo spomenika zulumčarju (tolovaju, razbojniku) Muji Hrnjici. Tri metre visok spomenik proslulemu Muji Hrnjici bi moral namreč po predlogu Hakije Pozderca, takrat še članu sveta federacije, stati v »Starom gradu« Velike Kladuše, vendar je izbruh menične afere preprečil to plemenito namero...

Vsi gostje se bodo lahko na Goli otok pripeljali s helikopterjem, kar ne bo nikogar presenetilo. S helikopterjem so se namreč vozili v Veliko Kladušo na obisk k Fikretu Abdiću...

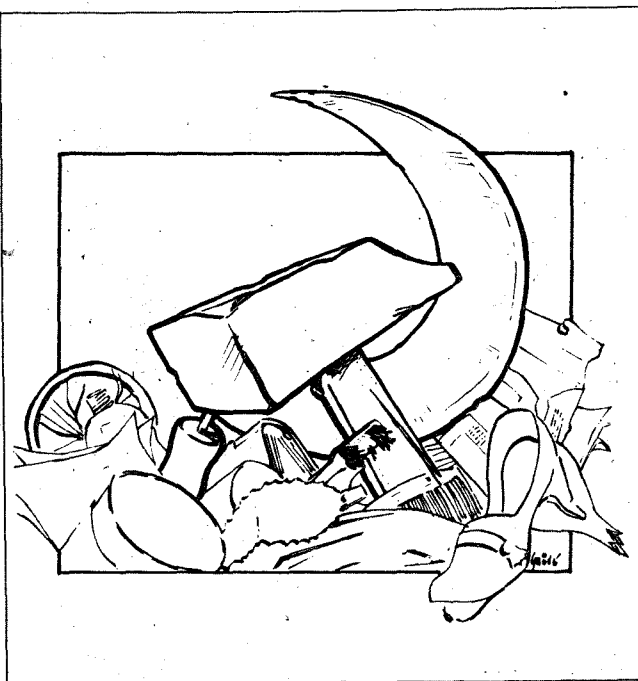
Črnogorski turizem

Do konca septembra je Črna gora obiskalo 1.180.000 turistov, kar je štiri odstotke več kot v enakem obdobju lani. Čeprav točnih podatkov še ni, so na črnogorski turistični zvezi precej pesimistično razpoloženi, ker kaže, da izkupiček ne bo najboljši.

Ob tem pa so prišle na dan podrobnosti o poslovni reprezentanci Montenegroturista iz Budve. Vsak od petih članov poslovnega odbora (ki se s svojim avtomobilom vozi v službo in nazaj) je dnevno popil po eno steklenico viskija. Skupaj so popili 260 steklenic martela, 334 steklenic žganja, 189 steklenic viskija znamk Ballantine, Johny Walker itd., 66 steklenic Courvoisierja, 44 steklenic ruske vodke itd. To pa še ni vse – manjkajo kosi- la, prigrizki in podobno...

Sicer pa so se sredstva za reprezentanco v bankrotirani Črni gori v osmih mesecih letos povečala kar za 99 odstotkov!

Vaš Sime

Nikar nam ne očitajte!

Mesec dni po odkritju impozantnega spomenika generalu Rudolfu Maistru v Mariboru nas in mene še zmerom zadene kakšna neprijetna puščica očitavanja, češ: zakaj nisem..., zakaj smo omalovaževali podobne. Puščice so ustne, telefonske, pisne in tiskane – in meni že zares parajo sicer starčevske živce!

Ne naša Zveza ne jaz osebno nismo mogli odločiti. Vse odločitve o oblikah in načinih proslave pri odkritju spomenika so mi bile odvezte, saj še dece iz osnovnih šol Rudolfa Maistra iz Sentilja in šole Borcev za severno mejo iz Pobrežja nisem smel razporediti po željah našega starčevskega članstva.

Po našem (naše Zveze) bi bili vojaštvo pravočasno in

uspešno prosili za defile – in prav gotovo bi naši Zvezi starih slovenskih vojakov tudi salve ne odrekli, salve vojaku – generalu, odlikovancu z rodnom belega orla z meči! Namesto samo osmih zastav na osmih hišah bi bili na naš poziv dobri Slovenci obesili tribarvnice, morda celo z oken...

Po našem bi bili šolarji iz vseh osnovnih šol, dijaki iz srednjih in študentje s fakultet popestrili praznik ob odkritju spomenika osvoboditelju našega mesta, če bi jih le bili povabili. Po stari slovenski navadi bi bili slehernemu obiskovalcu pripeli na prsi slovenski trak s primer- nim spominskim besedilom, na stojnicah bi bili vsi prodajali generalove slike, še pošta bi uporabila poseben žig, vsi

slovenski časniki pa bi bili zagotovo natisnili vabila. Ves Maribor bi praznoval, kakor sta lani praznovala Dravograd in Zavrh pri Lenartu ob spomeniku Maistrovim borcem in odkritju Maistrovega reliefa in spominske sobe... Pravim: po našem – in prav zaradi tega, ker ni smelo biti po našem, nam ne očitajte spodrslijave! Če bi bilo po našem, očitkov sploh ne bi bilo, proslava bi bila lepa in prisrčna, morda ne tako veličastna. Če pa imate še kakšno pripombo in vprašanje, prosim odgovore poiščite pri mariborski MK SZDL. Mi, starci, smo presenečeni, da je naši vztrajnosti uspelo, da smo prelepega sončnega dne 10. oktobra spomenik našemu vzorniku in generalu sploh odkrili!

Zmago Porekar v imenu zveze prostovoljcev – borcev za severno mejo iz Maribora

Ob jetniškem dnevniku Vladimira Šeksa

Da bi knjiga res bila orožje

Moto k Šeksovemu razmišljanju in jetniškem spominom na Stara Gradiško so znane Brechtove besede »Knjiga je orožje, vzemi jo v roke!«. Zares, to knjigo kaže vzeti v roke, kljub temu, da je čas hud in da smo vsako jutro znova utrjeni že od kratkih člankov s prvih strani dnevnikov. Ni dovolj če si ogledamo le platnice in tudi ne, če nam kdo »v skrajšani varianti obnovi vsebino«. Kajti, če smo še vedno pri volji in z dobrim namenom, da bi ustvarjali družbo, ki naj bi bila boljša od drugih, potem zagotovo ne smemo v njej sami dopuščati stvari, o katerih nam govori Šeksova knjiga, namreč, človeka do kraja nevrden življenje v Stari Gradiški (in morda še katerem jugoslovanskem zaporu).

Lani smo s kmetov prinesli majhnega mešanca – kužka, ki so ga moji otroci nadvse želeli. Pitali smo ga z vsem, kar je od kosil ostalo, šli z njim na sprehode in mu pripravili topel kot na terasi. Ker pa je kuža najbolj užival na potepih v bližnji okolici našega doma smo ga navadili, da se lahko dopoldan prosto sprehaja, namesto, da bi zaklenjen čepel na terasi, dokler smo vsi v službah in v šoli. Pa smo jo kmalu dobili pod nos. V zaprti kuverti je v poštnem nabiralniku čakalo pismo anonimnega ljubitelja malih živali, ki nas je okrcal, da pustimo ubogo psa kar samega in brez varstva, da stika naokoli... Bilo nam je hu-

do, ker smo bil prepričani, da ravnamo v skladu s pasjimi željami...

Brez zamere, prav tega dogodka sem se spomnila, ko sem pred dnevi prebrala Vladimira Šeksa spomine na zapor Stara Gradiška, kjer je bil zaprt sicer kratak čas, vendar dovolj da je lahko napisal to, nad čemer se moramo zamisliti. Navsezadnje se demokracija in razvitost nasploh – neke družbe ne merita po tistem, kar je, kar že obstaja, ampak po tistem, kar bi (s številnimi deklariranimi usmeritvami) moralo biti – pa ni. V času, ko je v deželi težko, ko nas tare kapitalni pohod inflacije, ko gospodarstvo že kar po kolenih drsa od bremen, katerih končni učinki izginjajo v pesek, v tem času torej, ki ga označujejo tudi »srbske zadeve«, Kosovo in, če hočete, »slovenski sindrom«, ljudi brez dvoma bolj kot kdaj prej zanimajo vprašanja o pravni državi in o dejanskem stanju naše demokracije. Zato jih zanimajo tudi teme, ki jih razgrinja Šeks: ali je človek četudi kriminalalec in na rob družbe pomaknjeni politični zapornik, res vreden manj, kot naš prijazni pes?

Četudi se Šeks v svoji knjigi zavzema za spoštivejše ravnanje s političnimi zaporniki, sproža drugačne, bolj temeljne misli tisti del njegovega pisanja, ko opisuje razmere, v kakršnih je v omenjenem zaporu živel. Te razmere pa so do kraja človeka nevredne. Ob tem

me je celo prešinila grozljiva misel, ali bi ne bilo bolj humano tistih, ki so bili nekoč obsodjeni na smrt, pa pomiloščeni, vendarle ustreliti?

Represija spremlja gospodarske in družbene težave povsod po svetu, ne smemo pa pozabiti, da smo mi tukaj, v tej državi in na teh koordinatah vsak dan za boljši svet. Vladimir Šeks pa ni prišel iz aresta pred tridesetimi ali štiridesetimi leti, ampak leta 1985! Komur se ljubi in še ni preutrujen, si lahko prebere ob tej še knjigo našega Igorja – črnoglednega humorista, ko opisuje svoje življenje za zapahi v času in tik po informbiroju. Pa primerjajte.

V Mladinski knjigi v Ljubljani so pred dnevi v nabito polnih knjigarniških prostorih predstavili Vladimira Šeksa in njegovo knjigo, ki je izšla v knjižnici Krt (pri UK ZSMS). Resnici na ljubo sem pričakovala kakšnega bolj zagrizenega in ihtavega človeka. Na koncu, ko se je zvrstilo precej vprašanj iz občinstva in ko so nekateri tudi sami predstavili svoje, zaporniške izkušnje, je Šeks za repliko povedal tudi, da je potem, ko je prišel iz zapore (kot diplomiran pravnik in advokat) napisal več kot tisoč prošenj za zaposlitev – od prošnji za delovna mesta, ki zahtevajo visoko izobrazbo, pa do prošnje za mestnega grobarja, za katerega ni bila zahtevana nobena izobrazba. Nikjer ga niso sprejeli...

B. Ž. J.

Socialno razslojevanje vse večje!

»Kaj je vodilo družbo, da je odstopila od zastavljenih programov?«

V letu 1972 smo ustanavljali komisije za ugotavljanje izvora premoženja, da bi v posameznih družbenopolitičnih skupnostih odkrili posameznike, ki so obogateli brez dela (ne z lastnim ustvarjanjem, lastno pametjo, inovacijo ali dedovanjem). V posameznih družbenopolitičnih skupnostih so komisije skušale opravljati zaupano nalogo, vendar za to niso imele potrebnih normativnih pristojnosti, čeprav so jih imenovala kratke skupščine, sestavljene iz odbornikov. Prizadevanja komisij so bila jalova in niso obrodila zaželenih rezultatov. Leta 1974 so podobne komisije imenovala skupščine občine, ki so jih že sestavljali delegati vseh treh zborov. Toda v naslednjih letih smo podobne komisije in tudi to odgovorno delo odpravili. Vprašanje je, zakaj je družba odstopila od zastavljenih programov za preprečevanje neupravičenega bogatenja, saj tudi pri organih, ki so po razpustitvi teh komisij morali ugotavljati primere bogatenja, ni bilo zaznati kakršnih vidnejših rezultatov.

Socialno razslojevanje je po teh letih, še zlasti po letu 1980, čedalje večje in je posledici

ca neupravičenega bogatenja posameznikov. To ponekod poleg vsega drugega ustvarja politično nerazpoloženje. Tu ne gre za očitke tistim našim delovnim ljudem in občanom, ki so si res z lastnim delom in pametjo ustvarili boljše življenje, ampak tistim, ki bogatijo na račun družbe, kolektiva ali skupine delovnih ljudi. Vsekakor je treba ošvrkniti tudi sistem, ki dovoljuje tako široke možnosti tistim, ki tega niso zaslužili. Že zaradi slabih gospodarskih razmer, obveznosti, dolgov in izgub bi morali prav v tem času temu vprašanju nameniti popolnejšo skrb ter pozornost in nepristransko oceniti, kaj je bilo pridobljeno v zadnjih desetih ali petnajstih letih z nedelom.

Prav gotovo imamo v neupravičenem bogatenju še velike razerve v občinah, republikah, pa tudi celotnem jugoslovanskem prostoru.

Če bi združili vrednost teh sredstev, bi lahko poravnali vse naše dolgove ali izgube, ki nas danes še kako pestijo doma in v svetu.

Stane Feuš

Moralni obliži za stare rane

Od decembra leta 1979, odkar so sovjetske čete posredovale v Afganistanu, je problem afganistanske krize praviloma na dnevnem redu malodane vseh jesenskih zasedanj generalne skupščine Združenih narodov. Kljub temu in navkljub izglasovanju venomer novih resolucij, ki poudarjajo umik tujih čet iz te srednjeazijske države, pa se razmere v Afganistanu in okrog njega do danes niso bistveno spremenile. Bo po najnovejši resoluciji, tokrat že deveti zapored, drugače?

Vprašanje afganistanske krize ni samo na dnevnem redu splošne razprave v stekleni palači ob Vzhodni reki, temveč ga najdemo tudi malodane na vseh posrednih ali neposrednih sestankih predstavnikov velesil, ko razpravljajo o t. i. regionalnih vprašanjih. Afganistan je osrednja tema posrednih pogajanj v Ženevi, ki tečejo že od leta 1982, pakistanski in afganistanski zunanji minister ob tem sedita vsak v svoji sobi hotela ob Lemanskem jezeru posebni odposlanec generalnega sekretarja ZN Diego Cordoves pa prenaša njuna stališča in jih poskuša uskladiti. Problem Afganistana je poleg vsega poglobitvena ovira na ozki brvi, na kateri se izmenično srečujeta tudi delegaciji Sovjetske zveze in Kitajske, ko razpravljata o procesu normalizacije odnosov med državama.

Generalna skupščina Združenih narodov je te dni sprejela že deveto resolucijo o Afganistanu, v njej pa je,

kot tolikokrat doslej, zahtevala čimprejšen umik tujih čet iz te srednjeazijske države. Najnovejšo resolucijo je predložilo 58 držav, zanjo pa je glasovalo 123 članic ZN, 19 je bilo proti, 15 pa se je glasovanja vzdržalo. Resolucija po vsebinski plati ne prinaša ničesar novega, poudarja pa že oguljeno formulo, da je miroljubna rešitev mogoča le ob spoštovanju suverenosti, ozemeljske nedotakljivosti, politične neodvisnosti in neuvrščenega statusa te države. Vse neposredno ali posredno sprte strani poziva k iskanju čimprejšnje politične rešitve, prav tako pa poziva generalnega sekretarja ZN de Cuellarja, naj nadaljuje z dejanji dobre volje.

Resolucija kot takšna je potemtakem še ena v poplavi ponavljajočih se reesolucij, ki jih generalna skupščina sprejema bodisi v zvezi z Afganistanom, bodisi Kampučijo, Namibijo ali katerokoli drugo državo, usodno povezano z močno zabrisano ločnico med svetovnim mirom in vojno. Resolucije kot takšne seveda ne spremenjajo zapletenih razmer v svetu, saj je med njihovim sprejemom in izvajanjem morje praznine, ki ga diplomati poskušajo zapolniti s svojimi predlogi ali protipredlogi. Bolj kot to omenjajo resolucije, vstevši najnovejšo o Afganistanu, predstavljajo nekakšno moralno osveščenje javnosti oziroma moralni pritisk na akterje svetovne politike, ki s svojimi dejanji usodno zaznamujejo življenje ene ali več generacij, ki jih kot kmete žr-

tujejo za višje cilje v partiji šahovske diplomacije. Afganistansko ljudstvo je očiten primer za potrditev takšnih domnev, malodane preroško pa še danes zvenijo besede britanskega lorda in podkralja Indije Cersnoma iz začetka tega stoletja, da je Afganistan šahovsko polje, kjer se bo odigrala odločilna partija za prevlado nad svetom.

Ob dejstvu, da vse dosedanje resolucije v svojem bistvu poudarjajo čimprejšen umik tujih čet iz Afganistana, pa seveda ni presenetljivo, da sovjetska stran, na katero letijo obtožbe, vztrajno ponavlja, da je svoje čete v Afganistan poslala na prošnjo takratnega afganistanskega vodstva in da se ne namerava umakniti, dokler bo obstajala resna grožnja in nevarnost tujega vmešavanja v afganistanske notranje zadeve. S tem je začaran krog

sklenjen, prav toliko časa pa se zdi negotova tudi »pravična rešitev« za afganistansko razseljeno ljudstvo. Umik šestih sovjetskih polkov je v primerjavi z dejstvom, da je v tej gorati deželi še vedno okrog 100 tisoč sovjetskih vojakov, le kaplja v morje.

Razcep znotraj afganistanskega partijskega vodstva, nič manj tudi znotraj uporniških vrst, pa tudi pritiski zunanjih dejavnikov, gospodarska stagnacija, za zdaj jalov proces narodnostne sprave, hudo breme, ki ga vzdrževanje sovjetskih čet pomeni za sovjetsko gospodarstvo na eni strani, na drugi pa ameriška nezainteresiranost, da bi se sovjetsko bojevanje v afganistanskih gorah kmalu končalo, vse to in še marsikaj drugega govori v prid temu, da krvavega pokra pod Hindukušem še lep čas ne bo konec. Pravcata licitacija rokov za umik sovjetskih čet, ki je predmet ženevskih pogajanj o Afgani-

stanu, dodatno krepi vtis, da bo generalna skupščina Združenih narodov prihodnje leto znova sprejela podobno resolucijo s podobnimi apeli.

Ob najboljši volji in vsej dobronamernosti resolucije, ne samo tistih, ki govorijo o Afganistanu, se namreč vsiljuje domneva, da preden se velesili ne bosta dogovorili, kako in kaj okrog Afganistana, tako dolgo bo pač Afganistan krvavel. Eno pomembnih vprašanj je tudi, kako dolgo bo še Sovjetska zveza pripravljena nositi stroške intervencije. Ti stroški so namreč več desetkrat višji kot na primer pomoč, ki jo Reaganova administracija dodeljuje upornim mudžahedinom. Skladno s procesom sovjetske »perestrojke« in dinamizmom Mihaila Gorbačova na področju demokratizacije odnosov, ki pa s seboj prinašata tudi številne grenke izkušnje in protudarce, bi pač pričakovali,

da se bo nekaj spremenilo tudi v zvezi z Afganistanom. Ob tem pa seveda ne gre prezreti, da je Gorbačov prevzel dediščino svojih predhodnikov, zlasti Leonida Brežnjeva, in da sam ne more prevzeti odgovornosti za dogodke v Afganistanu. Ne glede na to pa se zdi, da bo sedanje sovjetsko vodstvo poskušalo utrditi režim v Kabulu do te mere, da bi ta postal relativno samostojen, zatem pa naj bi SZ umaknila svoje vojske iz Afganistana.

Miha Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■

Ženeva: Tako v Moskvi kot v Washingtonu z optimizmom pričakujejo rezultate nadaljevanja ameriško-sovjetskih pogajanj o raketah srednjega in kratkega dosega v Ženevi. Prepričani so namreč, da bosta delegaciji svoj posel upešno opravili do 7. decembra, ko naj bi se v Washingtonu sšla voditelja obeh držav.

Bruselj: Evropska skupnost je potrdila pripravljenost svojih članic, da uvedejo ukrepe za umiritev svetovnega finančnega trga in odpravo neravnovesja mednarodne trgovine. Finančni ministri so pozvali ZDA, naj sprejmejo svoj delež odgovornosti v okviru svetovnih gospodarskih težav, za katere naj bi bil po njihovem mnenju poglavitni vzrok prav velikanski ameriški proračunski primanjkljaj.

Rim: Nadaljujejo se posvetovanja italijanskega predsednika Cossiga z vodilnimi iz posameznih političnih strank, ki tvorijo vladno koalicijo. Večina predlaga, naj bi za mandatarja za sestavo nove vlade imenovali dosedanjega ministrskega predsednika - krščanskega demokrata Gorio.

Tel Aviv: Izraelski premier Samir bo te dni prispel na uradni obisk v ZDA. V Washingtonu naj bi ga sprejela tako ameriški predsednik Reagan kot državni sekretar Schultz. Največ pozornosti naj bi namenili razmeram na Bližnjem vzhodu pa tudi dvostranskim stikom med državama.

Ciudad Mexico: Nikaragovski predsednik Ortega je po srečanju z mehiškim predsednikom De la Madridom izjavil, da ameriški predsednik nima moralne pravice, da nastopa kot razsodnik na območju Srednje Amerike. Američanom je znova ponudil neposredna pogajanja, ki jih ocenjuje kot najpomembnejši korak pri reševanju krize na tem območju.

Nairobi: Kenijski predsednik Arap Moi je opozoril Kenijce, da varnost države ogroža določen krog tujcev. Te osebe naj bi po njegovem mnenju med verskimi obiski s podtalnim delovanjem načenjale temelje kenijske družbe. Skupino ameriških misionarjev katoliške cerkve so že izgnali iz države.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■

V Italiji je zopet padla vlada

Vse je odvisno od strankarskih podpor

V Italiji je padla sedeminštrideseta vlada, ki ji je to krat načeloval krščanski demokrat Giovanni Gorio. Vladala je kratak čas, komaj tri mesece. Levica (s komunisti na čelu) ji je že od samega začetka napovedovala kratko življenje. Toda vlada ni padla zaradi levece, temveč zaradi liberalcev, ki so ji odrekli sodelovanje v petstrankarski koaliciji. Liberalci se domnevno niso strinjali z nekaterimi postavkami predlaganega finančnega zakona, takojmenovane »Finanziarie«, zlasti pa ne s postavko, ki je predvidevala nove davščine gospodarskim organizacijam.

Gorio je dal ostavko, kljub temu, da liberalci predstavljajo v italijanskem političnem življenju skromno število (komaj 2 odstotka volilcev). Po pravilih politične igre je vlado razpustil, ker je odpovedal sodelovanje eden izmed članov vladne koalicije. Trdijo, da je to element demokracije.

Vzroki pa so seveda globlji. Ni namreč šlo samo za liberalce, temveč za vso kategorijo industrialcev, ki predstavljajo glavni del liberalne stranke ali pa so njeni nekakšni »zunanjí« zagovorniki. Že v začetku je bilo jasno, da industrialcem ni bila po godu koalicijska vlada pod vodstvom Gorie, o kateri so sodili, »da je notranje šibka« in da ne izhaja iz gospodarskih potreb. Čeprav zveni protislovno, so posredno

bolj podpirali prejšnjo Craxijevo vlado, dasiravno so jo vodili socialisti. Tej vladi so namreč prerokovali daljše življenje (in res je bila na oblasti skoraj 4 leta), do nje pa so se tudi obnašali veliko spoštljivo.

Kriza stranke

Liberalci so tokrat, pravzaprav pred padcem vlade, nič prepričljivo vztrajali na treh stališčih: da ni pripravila dolgoročnega gospodarskega programa, da vodi »omejevalno« finančno politiko in da nima čvrste politične podpore. Te pa vlada res ni imela. Znano je, da so jo v bistvu sestavljali skoraj tri mesece in da je odločitev za Gorio padla zaradi premetene pobude predsednika republike. Seveda je na dlani, da vzrok za odločitev liberalcev za to krizo tiči tudi v krizi stranke (še pred tremi leti je imela blizu 5 odstotkov volilcev), v namenu, da si s tako »pogumno« potezo nekako opomore.

Pomanjkanje »politične« podpore pomeni tudi, da vlada niso »iskreno« podpirali najpomembnejši predstavniki v koaliciji, torej krščanski demokrati in socialisti. Pri enih in drugih je bila podpora takorekoč »z dneva v dan«, kot je nedavno priznal sam krščanski demokratijski tajnik De Mita. Tudi glasniki socialistične stranke so vseskozi zatrjevali, da je vlada Giovanni Gorio »izrazila prehodna vlada«. Kot vidi-

mo, je bila vlada notranje resnično trhla.

Tajnik socialne demokratske stranke, sicer prav tako članice vladne koalicije, Nicolazzi, je nazorno govoril, da vlada nima »organske« podpore in da zato njeni uspehi ne morejo biti drugačni kot kratkotrajni. Goriova vlada je dokončno vpisana v analih zgodovine italijanskega parlamenta kot 47. vlada. Že zaradi kratkega obdobja, ko je na nek način skušala vladati, pa seveda ni mogla rešiti ne tekočih, ne dolgoročnih vprašanj v italijanskem družbenem življenju.

COBAS – pobudniki velikih stavk

Državo vsebolj pretresajo stavke. Poleg večjih sindikalnih organizacij, kot so CGIL (komunisti in socialisti), UIL (socialni demokrati) in CISL (krščanski demokrati delavci), ki so bile svojčas »deus ex machina« vsega sindikalnega gibanja, zdaj nastajajo kot gobe po dežju takoimenovani »osnovni sindikalni odbori« (pravijo jim COBAS); imajo ne le samostojno, temveč naravnost »svojo« sindikalno politiko, ki je pogosto v navzkrižju s politiko največjih sindikalnih organizacij. Nastajajo pa kot pravijo, zaradi velikih sindikalnih organizacij, ki so se zbirokratizirale in niso več vodile stvarne politike v korist delavcev. Omenjeni COBAS so

pobudniki številnih stavk, ki so zadnje čase pogoste zlasti v šolstvu, v prometu, pa tudi v drugih dejavnostih. Primer: samo v septembru je bilo v Italiji 28 stavk te ali one kategorije, ki so kajpak zajele vso Italijo.

Goriova vlada (bržčas Gorio sam) je pred dnevi skušala v parlamentu izsiliti sprejem zakona o »pravici do dela«, zakona, ki naj bi v bistvu »reguliral« organiziranje stavk. S tem je Gorio napravil precejšnjo napako. Tudi stranke v vladni koaliciji so se uprle, češ da je predlog zakona odločno protustaven oziroma da krni pravico do stavke.

Prav tako nerešena je vrsta »tekočih« problemov. Veliko jih je v šolstvu (vprašanje statusa Univerz, vprašanje verouka, problem raziskovalnih zavodov), nič manj v zdravstvu. Pri tem je vlada sicer nedavno sprejela zakon, o katerem pa večinoma sodijo, da ne sprošča in ne poenostavlja zdravstvene službe, temveč jo še bolj potiska v klesče birokracije. Takih vprašanj je še veliko.

Težave še na mnogih področjih

Kajpak so ostala nerešena tudi takorekoč »globalna« vprašanja. V bistvu gre predvsem za troje področij: za investicijsko politiko, za problem Juga ter za problem zaposlovanja. Zanimivo je, da ta področja niso v ospredju samo, recimo, programa komunistov, marveč tudi socialistov, pa čeprav so bili v vladi in bodo zagotovo tudi v prihodnjih. Komunisti so se izrekli proti predlagane-

mu finančnemu zakonu (v bistvu je to proračun za prihodnje leto), češ da je skušal doseči skromnejšo notranjo porabo s tem, da je domala razpodelil »produktivne naložbe«.

Komunisti in drugi dejavniki levece so namreč mnenja, da se dosedanje vlade sploh niso lotile problemov Juga, kjer da je treba nujno investirati, kajpak v produktivne namene. Takšne investicije nemara ne bi pomenile povečanja potrošnje. Vprašanje zaposlovanja pa je najbolj žgoče ter je seveda povezano s prejšnjima. V Italiji imajo že blizu tri milijone brezposelnih, zlasti na jugu. Težava pa je še v tem, da več kot 70 odstotkov mladih ljudi z diplomami ne more priti do dela.

Odstop Giovannija Gorie pa spremljajo tudi indicije odkrite gospodarske krize. Nevarnost recesije, opozarjajo gospodarski krogi, je vse bolj zaznavna. Dokaz? Inflacija je začela vnovič rasti in bo do konca leta, vsaj tako napovedujejo, zanesljivo dosegla 6 odstotkov (kar je za jugoslovanske razmere smešno malo). Vzmernirljiv pa je prav tako podatek, da je izvoz iz Italije samo v zadnjih treh mesecih padel za 2,8 odstotka. Med vsemi zahtodnimi valutami je pri sedanjih krizi dolarja lira še najbolj majava.

V pričakovanju nove vlade

Značilno je tudi, da je Goriova vlada (ne glede na to, da bo predsednik republike mandat za sestavo nove vlade bržčas spet zaupal prav Gorio) padla kmalu potem, ko so imeli referendum

o sodstvu in o jedrskih centralah. Vsebinsko so bili izidi kajpak pozitivni, udeležba pa je bila skoraj porazna. Sukala se je okrog 65 odstotkov volilcev. Enotno mnenje v Italiji je, da so prebivalci s tako skromno udeležbo izpričali svoje nezaupanje do strank. Ta pojav je zdaj kajpak predmet resnih obravnav v vseh strankah. Nedavno (aprila) pa so imeli v Italiji, kot vemo, tudi politične volitve, katerih izidi spet niso dali jasne podobe političnega stanja, čeprav so močno prevladali socialisti, vzemirljivo nezadovolni pa na primer, komunisti.

Kaj pričakujejo zdaj v Italiji? Gorio bo prejkoslej spet prejel mandat za sestavo vlade, vendar bo njegovo delo seveda pogojeno s »politično« podporo, ki naj bi jo res dobili od strank vladne koalicije. Če te podpore ne bo, bo vsak dan pred prepadom. Njegovo dosedanje vladno so imeli za »programsko«, očitno pa je, da to ne zadostuje. Pri iskanju rešitev pa bo kajpak spet prevladovala bitka med krščanskimi demokrati in socialisti pa tudi socialisti se niso povsem sprijaznili s tem, da niso več imeli predsednika vlade.

Ne le v levici, pač pa tudi v naprednih krogih sredine, pa je vse bolj očitna teza, da bodo nevarnosti vladnih kriz toliko manjše, kolikor se bodo v Italiji dejansko in zavestno odločili za krepko napredno programsko fronto. Ta naj bi se znala uspešno spoprijemati zlasti s problemskimi prihodnostmi (s tehnološkim prodorom), kajti težave v Italiji se kopičijo.

Miro Kocjan

Šentjur pri Celju

»Ljudje ne verjamejo nikomur več!«

Cestarji so se prijeli za glavo, ko so videli, kaj so ljudje naredili čez noč.

Zgodovina se je takorekoč polastila ozke dolinice ob Voglajni, pod starodavnim Rifnikom, kjer so arheologi odkrili številne sledi ilirskih grobov, kjer je moč razbrati halštatsko dediščino, iz latenske dobe najden kovanec priča o zelo zgodnji naselitvi tega konca domovine, konec prvega stoletja po našem štetju pa se na Rifniku pojavijo že antične stavbe. Kmalu si staroselce podredijo Rimljani – pod Rifnikom so se valile rimske legije proti vzhodu v Panonijo in proti zahodu v Oglej. Proti koncu 6. stoletja pridejo v ta odročni del Slovani, ki so se tukaj dokončno ustavili. In kjer so še danes. Preživljali so ti Slovani vse mogoče, od vojn do potresov – in preživeli. Že res, da so bili vseskozi v primežu raznih vojsk, fevdalnih gospodov, nazadnje pa so se znašli z vso pokrajino vred pod močnim okriljem Celjskih grofov. Težav še ni bilo konec. Divji turški konjeniki so vznemirjali šentjursko rajo, vznemirjanj – ne bi jih naštevati kar po vrsti, preveč jih je bilo – pa, kot da noče biti konec.

Zapišeš ime Šentjur in se spomniš na brate Ipavec, velike muzikuse, ki so se za vselej zasedli v slovensko zavest. Na Šentjur je vezano ime koroškega borca Franja Malgaja, v novjšem času pa Dušana Kvedra-Tomaža, španskega borca in komandanta NOV Slovenije.

Težave, poročene v stoletjih, se šentjurčanov, stalnih članov kluba manjrazvitih, nikakor nočejo izogniti. Pri mež je trd, neizprosno, neusmiljen. Le za kanček ga je – kako ironično! – pred dobrim desetletjem omilil sloviti kozjanski potres. Takrat

Vlado Gorjup:
»Dvainštirideset let
obljublamo...!«

je šentjurska občina doživela svoje vrste renesanso: občinski center je dobil novo podobo, v občino so pritegnili celjsko združeno delo, številni občani so se zaposlili doma, kljub temu, da se še vedno nekaj tisoč njih vozi na delo v bližnje Celje. Slovenska solidarnost se je izkazala – kot že velikokrat.

Kmetijstvo, odrešilna bilka

Ta hip je v šentjurski občini gospodarstvo, razen redkih izjem, v škripcih in, kar je še huje, iz njih skorajda ne vidijo izhoda. Domala vsi dislocirani obratniki imajo svoj sedež izven občine, so v nezavidljivem položaju, natančneje povedano, v rdečih številkah. Optimizem ponuja šentjursko kmetijstvo, kmetijski kombinat, katerega direktor Stanko Lesnika zelo kritično ocenjuje slovensko – in še bolj jugoslovansko – kmetijsko politiko.

»V načelu smo sicer za ponujene rešitve kmetijskega vprašanja, kakršne je ponudila na nedavnem pogovoru ZK in kot so se izoblikovali na drugih ravneh. Vendar moram reči, da to ni nič novega in da to skušamo kmetijci izvajati že dokaj let, mo-

tijo pa nas stalna spreminjanja. Nekaj pa je jasno: do izraza morajo priti tržne zakonitosti, brez katerih bomo vsi pogoreli. Ne razumem, zakaj delamo takšne probleme okoli zemljiškega maksimuma. Te stvari naj ureja življenje, trg. Odveč je misliti, da je mogoče organizirati tržno usmerjeno kmetijstvo na borih petih hektarih. To ni stvar politične akcije, tudi ne zakonov.

Mi vidimo rešitev v koncentraciji obdelovalnih in pašnih površin, to je ekonomično. Zasebnik naj bi imel okoli 50 glav živine, to je optimalno. Tako bi lahko polno izkoristili mehanizacijo, zmogljivosti. Z določenimi olajšavami smo to pri nas že poizkušali in upamo, da bo rodilo uspehe. Trenutno imamo v ognju 25 takšnih programov, ki jih bomo uresničili delno s svojimi sredstvi, nekaj z viri iz republike, ki se oblikujejo v ta namen. Povedati moram, da ne gre za nikakršne razlastitve, pač pa hočemo preprečiti drobljenje zemljišč. Tako bomo rešili tudi problem višinskih kmetij, ki jih pri nas ni malo. Če se komu zdi, da bi te stvari lahko drugače rešili, potem je treba kmetijstvo pač subvencionirati, kot to počno Japonci in še kdo, vsekakor pa tisti, ki so bogatejši od nas.«

Kombinat, ki se ukvarja pretežno z živinorejo, proizvodnjo jajc in mleka, na zasebnem sektorju pa še s kuncjerejo, zelenjavo, jagodičevjem, vinogradništvom in še čim (predelavo mesa v končne izdelke), ne pozna rdečih števil. Nasprotno, kmetijstvo je ena najbolj perspektivnih panog v občini. Trenutno tudi načrtujejo izsušitev okoli osemsto hektarjev zemljišč.

Stanko Lesnika:
»Koncentracija kmetijskih
zemljišč!«

Siti s(m)o manjrazvitosti

Šentjurska občina, tjakaj pa spada tudi velik del Kozjanskega, ki si je pridobila sloves izrazito partizanske pokrajine, je na lestvici manjrazvitosti na predzadnjem mestu. Šentjurskega župana Vlada Gorjupa to nenehno žuli. Zdi se, da je vsega skupaj celo malo naveličan.

»Prepuščeni smo sami sebi. Tudi gospodarstvo. Res je sicer, da obstajajo za vlaganja na manjrazvita območja določene olajšave, vendar je to povezano s tako strahotnim administriranjem in kompliciranjem, da marsikoga mine, da bi priložil kakšen dinar. Le malo delovnih organizacij imamo, ki vlivajo optimizem. Edini, ki je zmožen vezati razpoložljiva sredstva, tudi iz sklada za manjrazvite, ki lahko ponudi ustrezne razvojne programe, je kmetijski kombinat. To seveda tudi pomeni pomanjkanje kadrov. Kadri pa nam uhajajo. Spopadamo se z zastarelo tehnologijo in še starejšimi stroji. Kaj pomagata, če ljudje delajo dobro...«

Treba se je zadreviti na šentjurske ceste – in kolneš

Janez Kukovič:
»Naši potoki so osvinjani!«

skupaj s šentjurskim županom. Lani so se predstavniki kozjanskih občin, krajevnih skupnosti sestali z najvišjimi predstavniki slovenske oblasti, cestarji... bilo je obljubljeno, da bo to leto kozjanska cesta preko Prevorja podaljšana za štiri kilometre. Da se bo vsak čas moč pripeljati na Planino po asfaltu... Uresničeno ni niti eno niti drugo. Župan je hodil v Ljubljano, moledoval, prepričeval, tožil, skorajda stokal, ljudje so pritiskali nanj, grozili, svoje prošnje podkrepili z veliko pomočjo narodnoosvobodilnemu gibanju...

Župan je naveličan. Ljudje so naveličani. Ceste so prašne. Nihče nikomur več ne verjame.

»Dvainštirideset let oblublamo. Zaradi obljub ljudje ostajajo doma, v teh kolotečah. Pomagajo. Ko je zadnjič cestno podjetje Celje, ki dela ceste proti Prevorju, negodovalo, da bo večji usek znatno podražil gradnjo ceste in da bo denarja zmanjkalo, so ljudje s svojo mehanizacijo za dva metra zmanjšali breg – na svoje stroške. Odsekali ovinek. Inflacija pa nam sproti požira denar. Cestno podjetje se je prijelo za glavo, ko so videli,

kaj so ljudje naredili tako rekoč čez noč. Ponudite ljudem rešitev in videli boste, kaj so zmožni narediti. Nikar jim samo ne oblublajte...!«

In razgrinja težave Vlado Gorjup. Naštevajo številne vozila, ki se dan za dnem pode po prašni prevorski cesti. Omenja strateško vlogo obeh, planinske in prevorske, cest. Govori o pritiskih ljudi. Groznjah. Vznemirjanju. O težavah z vodo. Šentjur je žejen. Kozjansko je žejeno. Telefonske centrale preobremenjene. Tozdi v izgubah. Letos so izgubili Veplasov obrat, ki so jim ga zgradili Velenjčani, Toprovega, s katerim so jim skušali pomagati Celjani...

Brez odvečnega besedovanja: občina je v krizi. Šentjurčani so obupani. Edina svetla točka je kombinat. Pa Alpos, Lesna industrija – in seznama je konec.

Svetla točka so tudi družbene dejavnosti. Toda – kako dolgo? Bo spet treba odpirati nekdanje, že skoraj pozabljene podružnične šole? Visoko organizirane šole postajajo že skoraj breme.

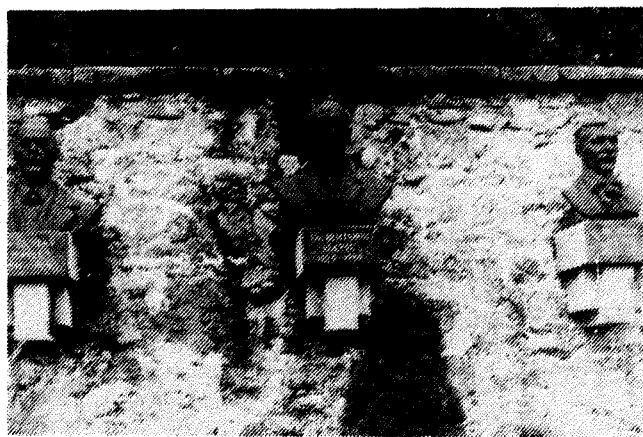
Morda turizem?

»Nekaj bi se dalo narediti s slivniškim jezerom, zanj se namreč zanima skupina občanov iz Celja, ki bi bila pripravljena vlagati v objekte ob jezeru,« pripoveduje župan. »Še prej bo seveda treba razširiti trgovsko mrežo. V Novi vasi trgovino, denimo, nujno potrebujejo, celjsko trgovsko grosistično podjetje pa ne kaže posebnega zanimanja. Na vrsti so – zasebniki. Sprejeli bomo vsakega rešiteva, kaj pa nam drugega preostane. Vsi se nas otapajo.«

»Brigade? Morali se bomo pogovoriti!«

Njega dni se je po Šentjurskem in Kozjanskem podil razbojnik Guzaj, korenjak, ki ga je človeška zloba porinila na kriva pota, nekakšen kozjanski Robin Hood, ki je bogataše olajšal za »presežno vrednost« in z njo lajšal življenje revnim, stisnjenim na obrobje življenja.

Guzajev ni več, vsaj videti jih ni. V šentjurski občini je

Bratje Ipavec

zdaj obdobje sedem suhih krav. Te suhljate živali dan za dnem srečuje tudi šentjurska mladina.

Janez Kukovič je sicer nekoliko bolj optimističen od župana, se pa vendarle prav tako vrti v začaranem krogu.

»Številnim težavam se pridružuje tudi onesnaženje,« ve povedati zgovorni mladinec, »četudi so občinski možje še nedolgo tega menili, da je to modna muha. Naši potoki so osvinjani. Pesticide in herbicide odlagajo kjerkoli, vode so zastrupljene, kurišča neprimerna, imamo mnogo »divjih, črnih« odlagališč smeti, spreminjamo se v eno samo, veliko smetišče. V Voglajni, na primer, sploh ni več vider, ki so še nedolgo tega švigale po obrežjih. Muči nas deponija sadre, s katero nas gnjavi celjska Cinkarna v Blagovni. Mi smo proti tej gradnji demonstirali, vendar ni pomagalo, se je pa zato znatno okrepila ekološka zavest med ljudmi. To ni malo.«

V šentjurski občini se je rodila – po mnogih letih premora – zvezna mladinska delovna akcija Kozjansko. Akciji ta hip slabo kaže. Razlogi so seveda na dlani – in jih je treba razumeti: mladi so vse bolj prisiljeni, da gre do med počitnicami za denarjem. To ni nikakršen materializem, to je nuja, hkrati pa tudi razlog, da je vse manj volje za delovne akcije.

Kako se izmotati iz vsega tega, kam zdrveti?

Velika večina mladih, pa tudi ostalih občanov je zaposlena v celjski industriji, tam pa ostaja tudi njihov denar, vsi samoprispevki. Domicilni pristop urejanja teh zadev nikakor ne more zaživeti in občina postaja le še bolj revna.

»Delovna mesta se krčijo, občina pa nima sredstev. Ra-

di bi ustanovili male produkcijske enote. Gospodarstvo kaže za naše želje vse razumevanje. Če bo po sreči, bomo naslednje leto imeli dve takšni enoti, kovinsko-lesno predelovalno in kmetijsko. Dogovorili smo se, da bomo vzeli v najem zapuščene kmetijske površine, kjer bomo pridelovali zelenjavo brez umetnih gnojil in škropiv, morda tudi šampinjone. Preučujemo tržišče...!«

Vso srečo, mladi Šentjurčani!

Problem: zbiranje mladih! Kaj z obrekovanji, da mladi pohajkujejo, se vprašuje Janez. In kaj je storila družba?

Ni še utonila v pozabo bridkost in ne jok ob žalostnih dogodkih, ko so mladi v šentjurski občini reševali svoje probleme s samomori. In vendar bi se s primernim načinom vse skupaj dalo rešiti. Eden teh načinov bi prav gotovo bil vsaj zagotovitev skromnega prostora, razumevanje za težave mladih... Mar naj bo gostilna edina zveličavna rešitev za prosti čas mlade generacije? Marsikje je tako, roko na srce.

Rešitev: prostor bo. Hvala bogu!

Zaključek: šentjurska občina je v stiski – in po novih ukrepih bo še bolj. Marsikaj ni od nje odvisno, torej bo pomoč še kako potrebna. In kot je dejal župan Gorjup, ljudje so pripravljeni ostati na teh skromnih lehah, le tisto najnujnejše jim je treba dati. Cesto, denimo, za katero prosijo že dolgih dvainštirideset let.

Cesta, dolga dvainštirideset let. Prah, ki spravlja Kozjance v obup, prah, ki povzroča, da nikomur več ne verjamejo.

Razbojnikov Guzajev pa seveda ni več!

Milenko Strašek

Šentjur je »žejen« (vode namreč)

S seje socialno-zdravstvene komisije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Žalostno lovljenje socialnega roba

Na seji socialno-zdravstvene komisije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije, ki je bila prejšnji teden, so v glavnih točkah dnevnega reda sicer obravnavali informacije o uveljavljanju družbenega dogovora o priznavalnem udeležencem NOB in o problematiki borčevskega zdravstvenega varstva, oboje pa je širše odsevalo trenutni gospodarski in družbeni položaj v republiki in državi.

Člani komisije so bili najprej seznanjeni z uresničevanjem omenjenega družbenega dogovora v času zadnjih šestih mesecev od uveljavitve nekaterih sprememb v tem dogovoru. Ugotavljali so, da je žalostno, da morajo prenekalet borci po trinit-

ridesetih letih do konca vojne in po tem, ko so si prislužili polno pokojninsko dobo, uveljavljati takšno pomoč zato, da bi presegli rob skrajne socialne stiske. Hkrati ob tej ugotovitvi pa so člani komisije vendarle temu dodali tudi priznanje, da je mehanizem borčevskih priznavev razrešil vsaj najnujnejše socialne stiske borčevskega članstva.

Na področju zdravstvenega varstva so bile kritike, tako kot že dalj časa, usmerjene k problemom dispanzerskega varstva borcev, ki postaja vse bolj kritično še posebno v občinah, ki so že itak znane kot nerazvite ali pa se z vsemi gospodarskimi in družbenimi kazalci vse bolj približujejo »klubu nerazvi-

tih«. Posebej so bile omenjene občine Črnomelj, Sentoj in Šmarje.

Problemi na področju zdravstvenega varstva, ki jih beležimo v borčevskih zobozdravstvenih ambulantah in v celotnem slovenskem zobozdravstvu že vrsto let, ostajajo še naprej; pri tem pa se člani socialno-zdravstvene komisije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije niti niso posebej sklicevali na težave borcev, kajti, zobozdravstvo je problem, ki tare vse.

Še ena pripomba iz razmišljanj na tej seji si zasluži posebno pozornost: številni dispanzerski zdravniki (v dispanzerjih za borce) po vsej Sloveniji se vse prepogosto

menjujejo; med pacienti in zdravnikom tako ni nobene prave povezave, ki bi morala biti. Navsezadnje gre za starejšo generacijo, ki ji poleg osnovnega medicinskega znanja veliko pomeni tudi prijazen pogovor, daljše znanstvo, vse tisto pač, čemur pravimo »moj stalni zdravnik«.

Na koncu zapišimo še, da so tudi na tem sestanku ogorčeno komentirali spremembe zveznega pokojninskega zakona, predvsem pa načine in postopke, kako je do tega prišlo. Opozorili so, da je bil ta zakon sprejet v nasprotju z našimi sistemskimi opredelitvami in nenačrtovano tudi v opreki z ustavo.

B. Ž. J.

Zanimalo vas bo: taborniška letna konferenca

V luči listine o nadaljevanju izročila

Taborniki tudi ekologi

Minulo soboto so se zbrali na letni konferenci delegati občinskih taborniških organizacij iz Zveze tabornikov Slovenije. Osrednja točka konference je bila posvečena razpravi o dolgoročnem programu Zveze tabornikov Slovenije. To naj bi bil prvi del razmišljanja o delu organizacije v prihodnje. Gre namreč za skoraj 40-letno povojno delo tabornikov v Sloveniji, torej za bogato in pestro delo vseh starostnih skupin tabornikov.

Taborniki občine Ljubljana-Siška so kot gostitelji poklonili delegatom priponko, trojno številko svojega glasila STOR, poleg tega pa še posebno številko tega glasila, v katerem kandidirajo za organizacijo jubilejnega, 10. zleta slovenske taborniške organizacije.

Izredno zanimiva razprava predvsem mlajših delegatov je le dokazala, da tudi mladi razmišljajo o svoji organizaciji, in ne le klubovci, ki nekaterih staž organizacij šteje prek dvajset let. Številne kritične pripombe na dosedanje delo organizacije, predlogi usmeritev za prihodnje delo, nezadovoljstvo s sedanjim položajem v družbi, in s tem v zvezi tudi z delovanjem taborniških enot, je dajalo pečat razpravam.

Vseeno pa so si bili le enotni v osnovnih stališčih.

Organizacija je še vedno namenjena mladim. Pa tudi vodijo jo mladi. Zato si mo-

rajo sami izbirati ponujene programe, ki jih predvidevajo programi skokov, preizkušanj, zvezd in veččin ter specializacij za starejše člane. Program je tako širok, da lahko vsak najde tudi svojo konjičko kot dodatek k osnovnemu programu dela organizacije. Zato ne velja ugotavljati, kaj je taborniško in kaj ni taborniško, saj je praktično vsaka dejavnost vključena v taborniški program. Seveda pa ne gre zanemariti osnovnega dela, ki se odvija v naravi. Zato bodo taborniki v prihodnje svoje bivanje v gozdovih, ob vodah, v gorah in drugod usmerili z dodatnimi akcijami za varstvo narave. Tako je konferenca soglasno potrdila pravilnik o ekološki izvidnici Zveze tabornikov Slovenije. Ta dejavnost je sicer vpeta v vse programe bivanja v naravi, vendar se je narčno in z usmerjeno akcijo, ki jo povezuje posebna komisija na republiškem vrhu, doslej še nihče ni lotil.

Konferenca je ponovno potrdila stare izkušnje, ki so jih prevzeli taborniki od gozdovniških oziroma slovenskih organizacij še iz predvojnih let – osnovna celica taborniškega dela je še vedno VOD. Tu nastaja kolektiv. Vodniku velja posvetiti največjo pozornost in mu pomagati. Ta vodnik je namreč v bistvu vrstnik članov, ki jih vodi oziroma le kakšno leto starejši od članov voda.

Za tega vodnika mora organizacija priskrbeti vse priročne za konkretno operativno delo z vodom, za dodatno izobraževanje, omogočiti mu mora določene materialne ugodnosti (vendar ne v denarnem plačilu!) vsaj pri nabavi strokovne literature, taborniške opreme, potovanih ipd.

Materialna baza vsake organizacije omogoča članstvu boljše delo. V težkih gospodarskih časih se velja zanašati le nase. Več staršev članov je treba vključiti v svete čet, družin in odredov. Gre za težave pri prostorih za sestajanje enot, iskanje najboljših ponudb pri nakupu taborniške opreme, sodelovanje s telesi v krajevni samoupravi itd. Borci NOV so se prav v taborniški organizaciji izredno izkazali. Svoje bogate izkušnje so prenašali na mlajše rodove. Tako se nekateri enote pohvalijo z odličnim sodelovanjem z borčevskimi organizacijami. Številne enote nosijo imena enot in borcev NOV. Vrednote, ki so jih borci prenesli v taborniško organizacijo, je treba tudi v prihodnje razvijati in jih negovati. Pri tem velja posebej poudariti, da slovenska mladina nima popustov na potovanjih (v drugih predelih SFRJ jih ima!) in je izredno bogata aktivnost pri spoznavanju domovine in negovanju ter poglobljanju bratstva in enotnosti med narodi

in narodnostmi Jugoslavije zaradi tega banalnega problema zelo skržene. Le še redke enote zberejo toliko denarja, da se lahko vsaj enkrat letno popeljejo npr. do pobratenih tabornikov na Ohridu, Skopju, Titogradu in drugod.

Tudi taborniški odredi bi morali najti sponzorje, da bi poskrbeli vsaj za vzdrževanje taborniških objektov, tabornih prostorov oziroma taborniške opreme. Gre v bistvu za narodno bogastvo, ki marsikje propade, ker nismo znali najti sistemskih rešitev. Republiška konferenca ZTS je bila zadolžena, da v republiškem merilu sproži pobudo, da taborniško dejavnost sofinancirajo različne samoupravne interesne skupnosti (telesna kultura, zdravstvo, vzgoja in izobraževanje, otroško varstvo ...). Potem bo enotam po občinah lažje predstaviti SIS-om svoje programe.

Konferenca je sprejela kandidature šišenskih tabornikov, da bo 10. zlet ZTS leta 1989 v Medvodah, predvidoma prve dni julija. Prav tako je predsednik organizacije po sklepu konference izročil rdeče trakove odredom, ki so prejele naziv partizanski odred. To je najvišje priznanje za enoletno delo. Za leto 1986 so ga prejeli odredi: Dobro volje (Ljubljana), Druge grupe odredov (Celje), Franc Lešnik (Miklavž), Rožnik (Ljubljana), Sivega volka (Ljubljana), Stane Zaggar (Kranj), in Zelene Rogle Zreče. Več tabornikov pa je prejelo najvišja republiška in zvezna taborniška odličja.

Tone Simončič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ljutomer – Zdravstvo in socialna varnost – aktualna

Stališča in sklepi naj izražajo posebno družbeno skrb za razreševanje zdravstvene problematike borcev NOV! Zaskrbljenost na razširjeni seji občinske organizacije ZZN NOV

Socialna varnost borcev NOV ter drugih borcev in vojaških invalidov naj bo trajna obveznost in skrb naše socialistične skupnosti, zato tudi v občini Ljutomer pričakujejo, da bo njihovo varstvo čim ustrezneje urejeno.

Najbolj prizadeti so predvsem tisti borci in vojaški invalidi, ki zaradi starosti ne morejo uravnati svojega materialnega položaja s splošnimi družbenimi in gospodarskimi gibanji. Vojni napor in neprestana angažiranost po vojni je pri udeležencih NOV in vojaških vojni invalidih vplivala na hitrejšo slabšanje njihovega zdravstvenega stanja. Starostna struktura borcev v občini se giblje med 52 in 79 let, borci za severno mejo pa so stari 86 let!

Zaradi ostarelosti borcev postaja zdravstveno stanje čedalje bolj akutno. V ta namen bo potrebno opraviti temeljit pregled nad socialnim stanjem borcev v občini. Kar zadeva socialno varnost borcev, je le-ta zreducirana na priznavanje stalnih in enkratnih

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

priznavalnini, kar pa še zdaleč ne rešuje njihovega slabega socialnega stanja. Prav zaradi tega bo socialna problematika borcev glede na stanje vedno bolj težavna; v izogib temu pa bi morali že sedaj sprejeti ustrezne programske usmeritve in se na probleme pripraviti. Prav tako je tudi občutna borčevska stanovanjska problematika, zato so opozorili, da morajo borčevska stanovanjska posojila v tej skupnosti dobiti enakovreden položaj z drugimi porabniki sredstev.

Zaradi slabih gospodarskih razmer tudi sredstva za financiranje družbenih pomoči za priznavalnino in socialno varnost borcev NOV občinski proračun za letošnje leto zagotavlja le 56.339.000 din za vse oblike pomoči, (v strukturi občinskega proračuna pomeni 4 odstotke sredstev). Večina načrtovanih sredstev je seveda namenjenih za redne družbene pomoči kot mesečne priznavalnine, ki predstavljajo kar 80 odstotkov vseh načrtovanih sredstev za zagotavljanje socialne varnosti borcev NOV v skladu z določili družbenega dogovora.

Problematika ljutomerskih borcev in njihovega varstva je torej zares aktualna. Borci zato pričakujejo, da bodo zbori skupščine občine in drugi subjekti v občini sprejeli taka stališča, sklepe in programe, ki bodo izražali posebno družbeno skrb za razreševanje problematike borcev NOV v tej občini.

Stane Feuš

Pomislek ob kosovski temi v borčevskem tisku

Kako torej zgrabiti bika za roge?

»Če je res, da je vse to, kar se dogaja na Kosovu, kontrarevolucija, s čimer smo se vsi strinjali, zakaj potlej ne naredimo programa ukrepov proti kontrarevoluciji? Zakaj bežimo od resnice? Zakaj izdelujemo program za preprečevanje posledic, ne pa programa za preprečevanje vzrokov?«

Tako se v uvodu k članku o Kosovu ter vlogi ZZB NOVJ v reševanju teh vprašanj sprašuje novinar Četrtega jula, ki v nadaljevanju o tej naši »izpitni« problematiki spregovori s članom Predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Pred nami je razgrnjena vrsta znanih gledanj na te stvari, proti koncu pa novinar vpraša sogovornika Dragomana Radojčiča-Stambolijo naravnost, kje in kaj lahko storijo jugoslovanski borci:

»Odkod tolikšna neučinkovitost tudi med borci, ko gre za vprašanje Kosova?«

gospodarske prijeme, velika in še večja prizadevanja, ne le v pokrajini!

»Tudi mi smo razdeljeni. Tudi mi ne gledamo enotno na posamezne probleme. Tudi mi smo v veliki meri neenotni. Povezali smo se s svojimi »fevdalnimi« državci in njihovo politiko. Če nič drugega, pa molčimo, javno ne podpiramo pravih predlogov, ne razpravljamo. (podčrtala nov.). Tudi, ko gre za Kosovo. Za posamezne borce so to le ekscesi, za druge kontrarevolucija. Če torej tako razmišljamo in označujemo ta problem, kako bomo še enotno pristopili k njegovemu reševanju? (podč. nov.).«

»Kaj naj bi po vašem mnenju vseboval program aktivnosti borčevske organizacije Jugoslavije, za katerega ste se zavzemali?«

»Vse ostalo bo nepomembno, če se ne bo Zvezni odbor ZZB NOV na samem kraju seznanil s problemi in videl, kakšno je politično vzdušje, kakšni so odnosi. Kajti, mi smo še vedno o večini primerov, ki se tam dogajajo, obveščeni prek tiska. Je to dovolj? Menim, da mora Zvezni odbor ponuditi pomoč borčevski organizaciji Kosova v boju proti kontrarevoluciji. (podčrtala nov.). Oziroma, treba se je dogovoriti za skupen operativni program za delovanje organov in organizacij ZZB NOV.

Moramo se skupaj dogovarjati in upoštevati eni druge v boju, ki ga bojujemo. Vse drugo bi bilo le pridiganje. Tega pa od borcev gotovo ne pričakujejo, takšne poti tudi nikoli nismo ubirali.«

Kdo koga zavaja?

Če se kaže poenotiti s katero izmed misli, ki se (zlasti v našem glavnem mestu z vrtoglavno naglico kopičijo ob problemu Kosova), je to zagotovo predvsem in najprej eno: treba je vedeti, spoznati, občutiti, potem pa, ko se seznanimo (in to ne iz beograjskega tiska!) s stvarmi in razmerji, pa šele kaže sesti na kamen modrosti in razmisliti, kako lahko vsi mi pomagamo. S površnostjo, posejanimi frazami in visoko donečo ogorčenostjo, ki je pa v svojem bistvu neproduktivna, zagotovo ne. Če je Julov novinar rekel, da se moramo spraviti nad vzroke in ne nad posledice, je to že temeljno zdravo izhodišče; to pa seveda ne prinaša v deželo miru čez noč, pomeni nova dejanja, novo odlivanje sredstev v pokrajino, nove

Tudi, če imamo v tem času na poti in stranpoti našega samoupravnega razvoja še toliko pripomb in zamer, ostaja neizpodbitno dejstvo, da so nove generacije Jugoslovancev v povojnem obdobju absorbirale veliko novega znanja in stopile na pot napredka, ki ga tudi v reševanju naših velikih problemov, med njimi kosovskega, ne smemo zanemariti v tem smislu, da bi se kdo skušal polotiti reševanja teh občutljivih vprašanj z metodami izpred štiridesetih let, z izbrisanjem nekaj znanih imen iz političnega in družbenega življenja, z nekaj hitrimi potezami sankcij, čemur bi sledilo zatišje in potencirana rast bede, ki se vrti v lastnem začaranem krogu. Zakaj ni osnova pogovarjanja vlaganja v kosovsko gospodarstvo? Zakaj se sociološko in interdisciplinarno ne pristopa k reševanju demografskih težav v pokrajini? Zakaj se ad hoc rešuje zapleteno vprašanje izseljevanja, pri čemer si kosovski Srb in Črnogorec ter Albanec še vedno niso sposobni stopiti nasproti z jasnim pogledom v oči in si brez grožnje pendreka najprej povedati vse, kar je v ta kot naše balkanske domovine naložila zgodovina in kar se še vedno nalaga pod pokrovom tradicije, globoko zaraščenih korenin, v nesrečnem spletu in spogledovanju z – še dolgo nedosegljivimi tokovi napredka?

Kaj pomeni to, da so si borci po Jugoslaviji še vedno neenotni ob vprašanju Kosova? Kaj je hotel povedati tovariš Dragoman? Da komu godi in »paše« kosovsko stanje? Tudi tako bi se dalo razumeti. Ob vsem tem (kolikor seveda brez razlike ob vsem, kar se ta hip godi v naši družbi) pa bi se dalo skrajno poenostavljeno, pa v videnju rezultatov, vendarle dokaj natančno reči, da gre za dva osnovna pristopa: enega, ki predvideva veliko ostrih ukrepov v obrambo naših notoričnih in najhujši boleznih – lenob, medtem ko gre pri drugem za izbiro trde poti iskanj, dela, izkoriščanja novega vedenja in spoznanj. Če vsi v en glas zatrjujemo, da smo enotni in ugotoviti, da je treba Kosovo in Kosovcem pomagati, še ne pomeni, da bo tam kakšna njiva bolje preorana, kakšna tovarna dobro izvažala in – da se bo v kakšni družini rodil kakšen otrok manj ...

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ob dnevu SSUS Franc Rozman-Stane

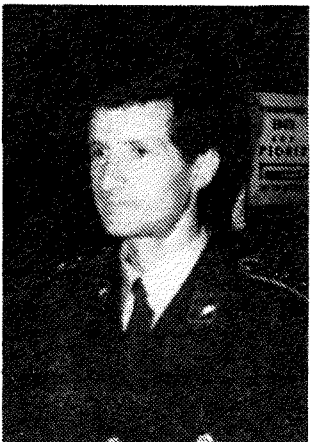
»Rad imam ta soldaški stan«

Franc Rozman-Stane je bil vsestransko sposobna vojaško-politična osebnost, človek, humanist, junak ljudske revolucije, svetel vzgled doslednega revolucionarja z bogatimi življenjskimi izkušnjami, poveljnik, ki je bil priljubljen pri soborcih in ljudeh, s katerimi je prišel v stik. Sedmega novembra leta 1944 je v Lokvah pri Črnomlju preizkušal angleški minomet, ki ga je smrtno ranil. Tragična smrt je pretresla tako borce kot Belo Krajino in vso Slovenijo. Štiri dni potem je bil legendarni komandant proglašen za narodnega heroja, kot generalpodpolkovnik slovenske partizanske vojske oziroma kot komandant GŠ NOV in PO Slovenije.

Ime priljubljenega komandanta živi še danes. Po njem so poimenovane krajevne skupnosti, vojaške in izobraževalne ustanove, med njimi tudi Splošna srednja vojaška šola v Ljubljani, v kateri se šola že sedemnajsta generacija gojencev. Kot vsa leta doslej je bila tudi tokrat na dan smrti komandanta priložnostna slovesnost, ki so se je udeležili ugledni družbenopolitični delavci mesta Ljubljane, občine Bežigrad, predstavniki ljubljanskega armadnega področja na čelu z generalom Ivom Tomincem, republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, republiške konference ZSMS, republiškega sekretariata za notranje zadeve, diplomanti vojaških akademij iz Rajlovca, Zadra in Beograda, predstavniki osnovnih šol, pred-

vatelji, gojenci SSVŠ in drugi.

Zbranim je na slovesnosti govoril načelnik šole major Alojz Jehart, generalmajor Ivo Tominc pa je v imenu

Živojin Gavrilović

LAO vsem navzočim, predvsem gojencem in predavateljem, čestital ob dnevu šole ter izrazil zadovoljstvo za dosežke pri izobraževanju, saj je šola edinstvena usmerjena izobraževalna ustanova za nadaljnje šolanje prepotrebnihih kadrov, predvsem kopenskih enot JLA.

Ob zaključku slovesnosti so najzaslužnejšim gojencem, pedagogom in drugim izročili praktične nagrade in priznanja, za prijetno razpoloženje pa so poskrbeli recitatorji, dramska skupina, estradni ansambel LAO in združeni pevski zbor, ki ga je

Jurij Poje

Ob dnevu šole Splošne srednje vojaške šole, vsako leto 7. novembra pripravijo slovesnost v spomin na Franca Rozmana-Staneta

vodila priznana zborovodkinja Mira Cimperc.

Živojin Gavrilović je eden izmed diplomantov te šole v letih 1974-78. Rodil se je v Negotinu v Timoški krajini. S starši je živel v Ljubljani, po končanem šolanju na osnovni šoli se je odločil za vojaški poklic in je leta 1974 že sedel v klopih Splošne srednje vojaške šole Franc Rozman-Stane.

»Ja, zelo rad se spominjam tistih trenutkov, ko sem se odločal za vojaški poklic. Priznam, da je bilo sprva težko, vendar so me vseskozi

bodril starši, sošolci, pa tudi predavatelji. Po končanem štiriletnem šolanju sem odšel na letalsko akademijo v Zadar, kjer sem tudi uspeš-

no končal šolanje. Iz te generacije sem edini, ki se je potem izobraževal na vojaški letalski akademiji in danes, ko sem tu, med mlado generacijo, sem neizmerno srečen in zadovoljen. Čeprav z družino živim v Zadru, se v Ljubljano, kjer še živijo starši, vedno rad vračam. Spomini na šolo so nepozabni, saj mi je omogočila kruh in smisel življenja,« je sklenil naš kratek pomenek Živojin Gavrilović, s katerim, kot sam zatrjuje, se bomo prihodnje jesen spet videli.

Osnovna šola Franc Rozman-Stane iz Šentvida pri Ljubljani je ena tistih, ki nosi ime priljubljenega komandanta. Jurij Poje, ki je ravnatelj te šole, je mnenja, da si

pokojni komandant Stane zasluži še kaj več! Po končani slovesnosti so se namreč sestali predstavniki izobraževalnih usranov, ki se imenujejo po legendarnem poveljniku Stanetu. Prihodnje leto bodo skupaj pripravili sprejem pionirjev u Zvezo socialistične mladine Slovenije. Slovesnost naj bi bila ob dnevu mladosti v Lokvah pri Črnomlju.

»Menim, da ta misel ni le moja, pač pa tudi želja tako učencev kot pedagogov osnovnih šol, ki ohranjajo lik legendarnega komandanta!« Prav je tako in upamo, da ideja ne bo ostala samo zapisana želja na papirju...

Jože Čurin

Zapis z vaje enote TO občine Nova Gorica

Obroč se je hitro zaprl

Zdani se je, sonce se je vtihotapilo izza gostih topolov, nakazajoč nekaj toplejši dan. Sklenili smo, da ta dva dni preživimo skupaj s teritorialci občine Nova Gorica.

Med našim obiskom v OŠTO je vaja potekala po programu strokovne vojaške vzgoje. Poveljnik OŠTO RAFKO Mokorel nas je najprej seznanil z glavnim namenom tega dvodnevnega usposabljanja: »Osnovni cilj je preveriti mobilizacijsko pripravljenost in usposobljenost, obnoviti ter osvojiti nova praktična znanja pri obvladovanju določenih nalog, opravil in postopkov ter obvladovanju orožja in bojnih sredstev. Poudarek namenjam predvsem praktičnim vajam in urjenju, ki poteka po predpostavki, da delujemo na začasno zasedenem ozemlju. Sam program je razdeljen na dva dela in zajema dvodnevno usposabljanje. Prvi dan usposabljanja je že stekel. Enoto so izvedle tajno mobilizacijo, zbrale so se na določenih mestih in razdelile orožje, ene streljajo, druge pa se premikajo proti strelišču. Po končanem streljanju imajo vse enote določene smeri, objekte in območja dejstevovanja ter naloge za napad po prihodu v območje uporabe,« je sklenil Rafko.

Streljanje je končano. Priprave se pospešeno izvajajo. Aktivni ZK in ZSM so imeli dogovorne sestanke. Ta hip komandirji čet opravljajo pregled orožja. Organizirana je cirkularna radijska zveza. Kliče komandant Rafko: »Pirot, Pirot, Pirot – tu Drvar«, sporoča odločitve, izdaja ukaz podrejenim. Bojevali se bodo z »izvidniško-diverzantsko skupino.« Premik – nalogo opravite po varianti »Kuk« – ukaže komandant. Ko so komandirji čet dojele

nalogo, ocenili sile nasprotnika, svoje sile, zemljišče in smeri pohoda, ocenili čas in vreme, so ukazali pohodno razporeditev in čas pohoda. Vsak je bil na svojem mestu in se premikal v določeni smeri. Starešina Alfonz Prinčič je opravljal orientacijo na zemljišču. Vsak trenutek vedo, kje se nahajajo. Pohod enote se je izvajal v sila težkih razmerah. Začasno zasedeno ozemlje je bilo v smeri pohoda deloma kontaminirano, deloma zavarovano z zasedami enot »modrega«, tako da je bilo premikanje sila težavno in nevarno. Toda teritorialci so si dobro organizirali delo in poskrbeli za vsestransko povezavo z drugimi strukturami SLO na terenu. Enota Alfonza Prinčiča se je izredno izkazala. Njeni izvidniki so pravočasno odkrili zasedo »modrega«, ki se je, zaradi nepričakovanega napada glavnih sil teritorialne enote, morala izmikati v neznano. Potem ko je Alfonz zbral enoto, ugotovil navzočnost vseh borcev in da ni bil nihče ranjen, je uredil enoto in nadaljevali smo s pohodom. Po peturnem pohodu smo prispeli na velikansko planino, ki s svojo velikostjo zakriva vse vidike. Na njenem pobočju so teritorialci pospešeno organizirali tabor, ker nas je preganjala tema. Tukaj bodo teritorialci starešine Alfonza, v sodelovanju s teritorialci enote, ki ji poveljuje starešina Jože Kosovel, izvajali vajo, tu bo prišla do izraza njihova usposobljenost, pogum, veščina, tu bodo vodili »borbo« s prav tako do podrobnosti naučenimi in izurjenimi »diverzantom«, katerih akcijo bo vodil starešina Zoran Kodermac.

Težko bo. Enote so seznanjene z razmerami na terenu. Za izvidnike ni počitka.

Sprejeli so nalogo in odkorakali. Ostali smo na podnožju »neznane« planine, polne prepadov, vrtač. Starešina Alfonz Prinčič in Jože Kosovel opravljata zadnje priprave svojih enot. Poveljnik OŠTO Rafko v tem trenutku prejme depešo: »Diverzantska skupina se nahaja nekje v tej planini. Teren je pripravljen za dajanje dolgotrajnega odpora. Skrivajo se v zemljankah. Oboroženi so z najodobnejšim orožjem, do podrobnosti so naučeni in izurjeni.« Komandant pozva komandirje, daje jim dodatne naloge, navodila, nasvete...

Pohod se začne. Spremlja nas tišina. Le tu in tam se oglasi kakšna ptica, razvijajoč negotovost divjine. Teritorialci preiskujejo planino. Starešina Alfonz Prinčič je na težišču dejstevovanja s svojo enoto. Na desnem krilu je teritorialna enota, ki ji poveljuje starešina Jože Kosovel. Poln je znanja, moči, entuziazma; nedavno je končal Šolo rezervnih vojaških starešin JLA. »Navdušujejo me specialne naloge in akcije. Tako prihaja do izraza znanje, moč, pogum...«, je povedal starešina Jože. Medtem pridvi kurir h komandantu Rafku. Vojak Miro Erzetič prinaša komandantu poročilo starešine Alfonza Prinčiča: »Vzpostavljene so kontakti z »diverzanti«. V tistem hipu, ko se je kurir vrnil od komandanta in prinesel nove ukaze, je na desnem krilu bilo slišati odmev salv, ena za drugo, potem vzklik »Stoj, roke k višku...«. Ujeta je prva skupina »diverzantov«. Odpeljejo jih... Teritorialci pridobijo še več elana, preizkušajo planino, kakor da iščejo šivanke. Z druge strani izvajajo nalogo teritorialci starešine Srečka Martinuša. Srečali

smo starešino Jožeta Černe s sedmimi vojaki – teritorialci... Ujeli so celo deset »diverzantov«. »Presenetili in ujeli smo jih, ko so hoteli zapustiti zemljanke. Opazili so nas, toda, tokrat je bilo nepozno za kakršnokoli njihovo akcijo. Čez samo nekaj trenutkov so bili v naših rokah,« je povedal starešina Černe.

Bolj ko osvajamo planino, vse več se javlja nekakšno pričakovanje, radio naprave imajo vse več dela. Poveljstvo OŠTO ima z vsemi komandirji odlične zveze, dogovarjajo se o sodelovanju. Obroč se stiska. »Diverzanti« so občutili, da so jim teritorialci za petami, a so dobro maskirani in utrjeni v svojih zakloniščih. Na sami goljavi se sliši ropotanje pušk, med njimi tudi kakšen puškomitraljez. Hitimo proti goljavi. Teritorialci s starešino Stojanom Skočirjem povezujejo še eno skupino ujetih.

Prelili so na litre potu, a se jim na obrazih lahko prebere le moč in ponos, ker so uspešno opravili nalogo. Urejujejo se vtisi na goljavi velikanske planine, ko kurir pridvi z opazovalnice in prinese depešo: »Krajani okoliških vasi so opazili tri diverzante kako zbežano beže – izvele so se iz obroča in si prizadevajo za vsako ceno zbežati.« Ni bilo več kot minuta počitka. Komandant Rafko ukazuje: »Enote, vsaka v svojo smer, v zasledovanje.« Potem ko so se enote pognale v nove akcije, so sporočili, da so diverzanti padli v zasedo enote Silva Koradina.

Ujeti so! – je s zadovoljstvom potekala beseda skozi eter. Vaja je končana. Naloga je bila uspešno opravljena. Posebno je treba pohvaliti tudi »diverzante«, enoto starešine Zorana Kodermaca, do popolnosti naučeno in izurjeno. Pripravljajo se za to vajo so prehodili več kot sto

petnajst kilometrov. Začne se pohod v tabor. Pesem je odmevala po planinskem pobočju, ponos in moč pogagnata fantovska srca. Komandir teritorialne enote, starešina Alfonz Prinčič, ni skrival zadovoljstva. Na poti proti taboru in zaslužen okrepitvi korakamo ob starešini Rafku, komandantu: »Vaja je za nas bila nova pomembna izkušnja, ker smo naloge opravili na izjemno težkem ozemlju. V celoti sem zadovoljen, še več, ponosen sem na vse udeležence vaje, vojake in starešine – na tisto kar so pokazali: strokovnost, rezultate, pril-

gajanje raznovrstnim pogojem borbenih dejstev, ravnanju z orožjem, s tehniko.«

Sedaj verjamemo, da te vrstice s take »navadne« vaje pripadnikov teritorialne obrambe novogoriške občine zadostno prepričljivo kažejo o zahtevnosti njihove vzgoje, o nalogah, ki jih morajo izvajati na vsakršnem terenu in v vseh meteoroloških pogojih. Vrhunska poučenost, motiviranost in opremljenost so garancija, da bodo tudi vse druge naloge uspešno opravljali. Nazadnje, dosednji dosežki to vse potrjujejo.

Mile Gojšković

Rafko Mokorel med vajo

Starešini Jože Kosovel in Jože Černe med kosilom, ki so ga dobili na položaju ob devetnajsti uri.

S proslave na Čreti

Srečanje mi pomeni veliko...

Oživeli spomine na veličasten boj 1. štajerskega bataljona

Oktober – mesec, ki je simbol revolucije, socializma in vizije novih družbenih odnosov. V tem času se spominjamo Lenina in njegovih borcev, ki so bili rabljivi cesarizma in buržazije in tvorci prve socialistične države na svetu. Nič drugače, čeprav veliko let kasneje, pa smo po tej poti s Titom na čelu šli tudi mi.

26. oktober 1941 leta pa je dan velikega boja 1. štajerskega bataljona na Čreti. Vsako leto na Čreti ponovno

Partizanske Dobrovlje

Spomin na boj tudi letos ni bil le v domeni borcev, ampak je pomenil množično prireditev delovnih ljudi in mladine iz žalske in mozirске občine. Na partizanskih Dobrovljah – ob spominskem obeležju, ki prča o tem nepozabnem boju, ki je prišel na ušesa samemu Hitlerju – se je zbralo približno 1000 udeležencev iz obeh občin. Prav gotovo pa bi bilo teh še več, če ne bi minuli dan in noč močno deževalo. Kakor da je narava hotela biti naklonjena organizatorjem proslave, je kasneje skozi meglo posijalo sonce.

Zbranim je spregovoril Zdravko Novak, predsednik OK SZDL Mozirje. V svojem govoru je orisal pomen te bitke za razvoj NOG na Štajerskem. Dotaknil pa se je tudi sedanjega družbenopolitičnega trenutka, v katerem ne bi smeli pozabljati na pri-

nudil zatočišče borcem 1. štajerskega bataljona. Na njegovo ime pa planince veže tudi njihova planinska kočica, saj nosi to ime. Med stalnimi udeleženci tovrstnega tekmovanja so zlasti prebolski jamarji, ki dobroveljsko planoto raziskujejo že polnih 18 let. Tudi tokrat so z mladinsko ekipo osvojili prvo mesto na orientacijskem tekmovanju in pridali pokalom s partizanske Črete še enega.

Leta tečejo – spomini ostajajo

Proslava je končana, prijetno vzdušje, godba na pihala, okusna malica, ki so jo deležni prav vsi, topel čaj, dobra kapljica, snidenja znanec, prijatelj in nekdanjih borcev pa držijo množico na tem prostoru še naprej. Tako kot vedno oživijo spomini na partizanska leta. Pristopimo k skupini, kjer spomeničar in prvoborec Ludvik Zupanc-Ivo doživeto opisuje potek boja. Je dosleden pri razlagi in poslušalca s svojo zgodbo naravnost postavi v sam boj. Pravzaprav je pravi kronist dogodkov tistih dni. V knjigi Med Mrzli-

co in Dobrovljami, kjer so številne izjave o boju prav Ludvikove, obširno piše o vseh dogodkih, ki so navezani z bojem na Čreti. Za osvežitev spomina pa morda le to, da je boj na Čreti posledično vezan na akcijo – napad na takojimenovano Čmakovo žago, kjer so zajeli oba zakonca – privrženca Nemcev in vodjo vermanshafta Johana Bobeka, zasegli živila in požgali posestva. V samem boju, ki je trajal štiri ure, je borcem 1. štajerskega bataljona uspelo odbivati napade ter brez žrtev v okrilju noči zapustiti Čreto. Nemci so imeli precej mrtvih, skoncentrirali pa so tudi okrog 3000 do zob oboroženega vojaštva, ki je potem zastoj izstreljevalo strelivo, saj partizanov že ni bilo več na Dobrovljah. Kmalu za tem bojem je sledil t. i. brežiški pohod, ki pa je prizadejal borcem Franca Rozmana-Stane teže rane. Ludvika Zupanca smo ob koncu pripovedi povprašali, kaj mu pomenita ta vsakoletna srečanja na Čreti. »Izredno veliko«, je dejal in nadaljeval: »Tu sem doživel pravi ognjeni krst, tu so ljudje, ki so nam nudili zatočišče in hrano v najtežjih dneh. Tu so moji soborci, prijatelji, znanici in še zlasti mladina, ki ji polagam na srce, da ohranja ta naravni park in se spominja na to bitko, kot na pomnik časa, ki se ne sme več

ponoviti. Na Čreti sem pustil del mladosti in s tem tudi prehitro odrasel. Takšnih, kot sem bil jaz, pa je bilo še veliko. Vojna je naredila svoje in zato delajmo tako, da se kaj takšnega nikoli več ne ponovi...«

Rado Cilenšek-Urankar, predsednik občinskega odbora ZZB NOV je povedal: »Tako kot druge moje tovariše, tudi mene veže na Dobrovlje veliko spominov.

ga dela je bila Zgornja Savinjska dolina. Na čreto in Dobrovlje pa ga prav tako vežejo spomini iz vojnih dni, saj so mu številne kmetije nudile varno zatočišče v najtežjih trenutkih njegovega življenja.

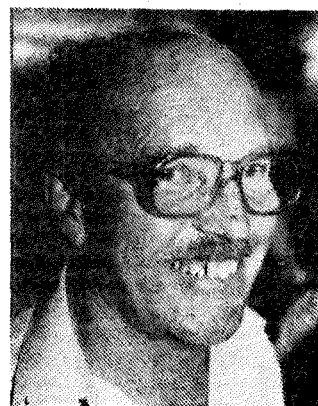
In kar pomeni boj na Čreti za Štajersko? Ludvik Zupanc-Ivo pravi: »Poleg tega, da je bil to prvi boj, v katerem so se partizanske sile frontalno postavile po robu

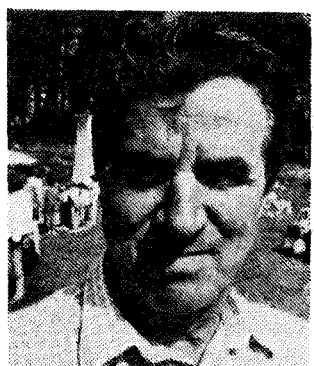
Ludvik Zupanc-Ivo

oživijo spomini na ta frontalni spopad partizanov z veliko močnejšim sovražnikom. Vedno manj pa je tistih, ki so v boju sodelovali in so žive priče dogodkov.

Med udeleženci letošnje proslave je bil samo Ludvik Zupanc-Ivo. Poleg njega pa še živijo Anton Vrtanar-Antonesko, Rado Zakonjšek-Cankar, Vili Reberšek-Rado, Boris Čizma-Bor, Jože Farčnik in Franc Pouh-Izak.

Mirko Podbrežar

Rado Cilenšek

dobitve narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, ampak iz njih iskati in črpati moči za razreševanje težav.

Partizanske Dobrovlje in z njimi Čreta imajo svojo zgodovino. V pesmi in besedi so jo znali dopolnjevati in obujati tudi izvajalci kulturnega programa iz OŠ Vransko in prebolska godba na pihala. Sodelovali so še člani Planinskega društva Vransko, ki so ob tej priložnosti organizirali orientacijsko tekmovanje po terenu, ki je

Matični odbori OF Pravniki

Pravniški poklic je bil eden izmed najštevilnejših med slovensko inteligenco pred drugo svetovno vojno. Mlajši so študirali v Ljubljani, kjer je bila po razpadu Avstroogrske monarhije v okviru univerze ustanovljena pravna fakulteta.

Med študenti prava in tudi med zaposlenimi pravniki sta bili celici Komunistične partije Slovenije, v katerih so bili Vlado Krivic, dr. Vito Kraigher, Evgen Ravnikar, Joško Žiberna, Aleš Bebler in dr. Ljuba Prener. Ti so pridobivali simpatizirje med nekomunisti, zlasti med krščanskimi socialisti in liberalno demokratičnimi pravniki. Zato so lahko že konec pomladi 1941 ustanovili matični odbor OF pravosodnih ustanov. Prvi predsednik je bil dr. Teodor Tominšek, njegov namestnik pa dr. Ludvik Gruden. Ta odbor je združeval sodnike vrhovnega, apelacijskega, okrožnega in okrajnega sodišča, sodne pripravnike in uslužbenke, sodnike, ki so pribežali iz Štajerske in uslužbenke sodnih zaporov. Kot piše dr. Teodor Tominšek in dr. France Hočevar, so pravniki, ki so bili povezani z narodnoosvobodilnim gibanjem, med drugim takoj po okupaciji uničili številne sodne spise komunistov, sodelavcev naprednih gibanj in političnih zapornikov. Prevzemali so obrambo članov OF pred italijanskim vojaškim sodiščem v Ljubljani. Po kapitulaciji Italije so nemški okupatorji odredili revizijo vseh postopkov pred italijanskimi vojaškimi sodišči. To priložnost so izkoristili sodniki,

člani OF in omogočili izpustitev iz zaporov okrog 300 članov OF.

»V prvem obdobju, ko še ni bilo treba paziti na konspiracijo, je organizacija OF zajela skoraj vse sodnike, pripravnike in uslužbenke. Polagoma pa se je začela diferenciacija, pojavile so se razne nasprotne grupacije oziroma separatistična gibanja (nagodetovci, klerikalci, nacionalisti itd.), ki so se zavzemali za koalicijsko obliko OF, oziroma izrecno nastopali proti OF. Nobena skupina od teh ni uspela. Pri ogromni večini je prodrla natečaj enotnosti OF, manjšina je odpadla, oziroma prešla v nasprotni tabor. OF se je morala zakonspirirati, vendar se je notranje utrčila in uspešno napredovala kljub temu, da se je večina članov še dodatno in pretežno povezala v OF organizacij na terenu«. Okoli 100 uslužbencev sodišča je bilo vključenih v bataljon Narodne zaščite rajona Kolodvor, kjer je bil komandant Marjan Jenko.

V Sloveniji se je po sedaj zbranih podatkih 600 pravnikov udeležilo narodnoosvobodilnega boja, od tega jih 117 ni živih pričakalo osvoboditve. Med njimi so bili najpomembnejši Tone Tomšič, študent prava in organizacijski sekretar CK KPS. Ustreljen je bil 21. maja 1942 v Gramozni jami. Prav tam je bil 2. junija 1942 ustreljen odvetnik dr. Aleš Stanovnik, krščanski socialist, član I. rajonskega odbora OF Center. Tik pred osvoboditvijo, v noči od 4. na 5. maj 1945, so pripadniki »črne roke« pri Turjaku ubili dr. Vita Kraigherja, glavnega javnega tožilca Slovenije, in Nedo Gerzinič, vodjo obveščevalne službe OF za Ljubljano.

Lojz Tršan

Miroslav Usar-Vili

Bela krajina v NOB – z drugega zornega kota.

V spomin organizatorju VOS OF za Belo krajino Janezu Božiču-Branku

Kot rečeno: ko bi ne bilo domačih izdajalcev, bi sovražnik ne bil izvedel za idejno opredelitev ljudi, za njihovo organiziranost v uporniški organizaciji, za sodelovanje v obveščevalni službi, v terenskih aktivih, v partizanskih enotah, v bazah in bolnišnicah. Toda izdajalci so bili na delu. Pred italijansko-kvislinško poletno ofenzivo v letu 1942 so protinardne sile s svojimi agenturami iz Italijani in njihovimi agenturami sestavljale spiske za zapiranje, streljanje in interniranje, za požige domačij in zaplenbo premoženja pripadnikov upora ter druga zločinska dejanja.

O posledicah te ofenzive 1942. je kratko in jedrnat zapisal Janez Vitkovič v knjigi »Bela krajina skozi viharje k svobodi« – citiram: »Razmere v Beli krajini po sovražni ofenzivi v jeseni 1942 so bile strahovite. Požgane in opustošene domačije so ostale brez gospodarjev, zakaj mnogi so bili odvedeni v internacijo in mnogi pobiti. Organizacije OF so bile znatno zrahljane, v mnogih vaseh docela uničene, celotni odbori pobiti in internirani«. In če te tragične podatke dopolnimo še s številkami, ki obsegajo obdobje 1941/45 – največji poboj se je odigral v tej ofenzivi – so posledice naslednje: padlih v bojih in ubitih je bilo 1.176, v internaciji, prisilnem delu in zaporih 2.378, pogrešanih v internacijah in zaporih 910, in za delo delno ali popolnoma onesposobljenih 897 ljudi, vsega skupaj 3.343 ali 13,47% življa v Beli krajini.

Popolnoma ali delno uničenih stanovanjskih hiš ali drugih gospodarskih poslopij je bilo 4.979 (43%). Odvzeto ali bolje rečeno pokradeno od sovražnikov vseh vrst je bilo 10.000 konj in goved, prek 25.000 prašičev in drobnice ter približno 23.000 mlatilnic, vpreg, vozov, posod za vino ter drugih strojev in inventarjev.

In kdo so bili ti hlapci okupatorja – janičarji 20. stoletja, organizatorji protinardnih sil in njih agenturne službe? Našel jih bom samo nekaj – čeprav mi nekateri govorijo, naj ne navajam njihovih priimkov.

V samem vrhu, razen nekaj častnih izjem, med katere je šteti duhovnika Zabkarja in Strusa, dušni pastirji tipa Jarc in Savelli, ki sta sama priznala pred ljudskim sodiščem, da sta izročila okupatorju preko 50 pisnih in preko 150 ustnih prijav zoper svoje farane v Starem trgu ob Kolpi in okolici. Pa

Rastresen iz Suhorja, ki je razen svojega novorojenca – tega je namreč poslal v valove Kolpe v smrt – znal, kot proš Klemenčič, Dergan, Verderber, Stefanič, Suklje in sodni pristav Jerman, novačiti Kristusove vojščake za Kranjčev, kasneje Vasiljevičev bataljon smrti. Sem je tudi odšel Norbert, pred tem pa izdal Italijanom celotni mestni odbor OF Metlika. Do začetka oktobra 1942 je bilo teh vojščakov 72 in da ne bo zmote – oboroženih. Enako so delali tudi dušni pastirji Omahna, Pokoren, Kofalt, Erklavec, Bitner, Jerman, Salmič. Slednji je tudi s prižnice 2. 2. 43 novičar v belo gardo in govoril: »...verniki, prišel je čas, ko morajo katoličani braniti sveto vero s križem in mečem pred nastopajočim komunizmom...« Da se tu ni delalo o slepi stanovski pokorščini – s tem se tako radi »zapeljani dušni pastirji« branijo, še dva primera: Prvi, iz spomladi 1942, ko je metliški proš Alfonz Klemenčič poslal svoje pismo in tega naslovil na okrožni odbor OF za BK. V njem je predlagal, da pošlje v »partizane« v Gorjance 35 fantov in mož, pod pogojem, da bodo imeli »njegovi partizani posebno poveljstvo«. Okrožni odbor OF je ponudbo zavrnil. In razplet – Klemenčič pošilja te svoje Kristusove vojščake 25. 9. 42 in zbornega mesta (Križevska vas, kje so se urili dva dni v spoznavanju z orožjem) v St. Jošt. Slednje vemo, da je bil oporišče belogardistov. V juniju in juliju 1941. leta so Klemenčič, Nemanič in Suklje začeli nakupovati orožje od ljudi, za puško 10 in lahko strojnično 50 lir.

Med te kvislinge, nič manj zaslužne za zločine nad Belokranjci, pa štejemo tudi: Ovna, Crniča, Derganca, Nemaniča, Bitenca, Staudoharja, pa vodje legijskih enot:

Vasiljeviča, Egerja, Sariča, Jarnoviča, kurata Mavca in koljače: Stefaniča, Bajuka, Tomaziča, Vrtina in druge.

Tu je še vrsta izdajalcev, katerih imen ne bom našteval – spisek je dolg. Da ne bo pomote, tudi BK ni bila nikakršna izjema in ni odstopila od starega vojaškega pravila: da je lastnih izdajalcev, ki stopajo na stran sovražnika, med 8 do 10%. Prav mi je rekel stari Črnogorec: »Bilo bi bolje, da ih majka nije nikada rodila«.

In končno moramo k temu pristeti še vse oborožene belogardiste, legionarje in kasnejše domobrance, teh je bilo po njihovi mobilizaciji v avgustu 1943 preko 350; pa patizanske dezertirje, skrivavce, črnoborzi-jance, švercerje, vrtnjence, vse tja do skritih individualnih nemških, ustaških, domobranskih in ostalih agentov, ki so se plazili po Beli krajini in zbirali podatke o NOB in NOV.

Pred orisom naših nevidnih sil v boju za življenje in smrt z vsemi do sedaj navedenimi agenturnimi službami, sem dolžan navesti še neke posebne dejavnike, ki so daljnosežno delovali v Beli krajini: Trpka in tragična izkušnja nad posledicami italijansko-kvislinške ofenzive 1942. leta, je jasno pokazala vse naše pomanjkljivosti v organizaciji upora. Naivnost, slepo verovanje in zapiranje vsakomur in vsem. Javnost dela aktivistov, zaščitnikov in celo predstavnikov raznih odborov OF po terenu. Slaba, nepovezana, predvsem pa nestrokovno vodena obveščevalna služba in dezerterstva iz NOV. Vse to je pripomoglo, da je sovražnik prišel do informacij. Dodatne informacije pa je dobil v ofenzivi in po njej zaradi malodušja, internacij, zapiranj, požigov, pobojev in drugih zločinov, ter se tako dodobra in-

Ivo Gabrijelečič

O težkih trenutkih partizanske sanitete

Premiki ranjencev okrevališča št. SVPB »Pavla« – Jagršče v zadnji sovražnikovi ofenzivi v marcu in aprilu 1945

Okrevališče št. 2 SVPB »Pavla« je bilo s sovražnikovim požigom Kacinove domačije v Peklu ukinjeno. Ranjence so preselili na Jagršče in tu ustanovili pod isto oznako števil. 2 novo okrevališče, ki je delovalo z dvema oddelkoma. Prvi oddelek je začel delovati pod vodstvom tovariša Alojza Močnika v Otuški grapi, blizu domačije Sovodenj. Drugi oddelek pod vodstvom komisarja okrevališča Antona Prebila pa na domačiji Angelce Bevk, po domače pri Viderniku. Oktobra 1944. se je oddelek, ki je deloval v Otuški grapi, preselil najprej na domačijo Alojza Kranjca v Jablanico v Jagršče in zatem spomladi 1945. v Gorenje potoke iz nad Želina na domačijo Dominika Tušarja.

Po pripovedovanju nekdanjega kurirja okrevališča Janka Prebila so se dogodki z okrevališčem razvijali ta-

kole: »Zadnja sovražnikova ofenziva, ki je divjala od marca do srede aprila 1945., je zajela tudi to območje. Zato so tudi v okrevališču sklenili, da se oba oddelka umakneta v bolj varen kraj. Prvi oddelek, ki ga je vodil komisar okrevališča Anton Prebil, doma iz Straže in je šel šest borcev osebja in dvanajst ranjencev, se je iz domačije Vidernik prvi umaknil; odšli smo preko soteske Kopačnice v vas Šebrelje. Od tu smo opazovali, kako so podivjani Nemci in četniki požigali domačije v nasprotnem hribu v Jagrščah, od koder smo se umaknili. Kmalu zatem so se pojavili Nemci tudi v Šebreljah in nam udarili v bok, vendar smo se utegnili umakniti proti Stanetom in se na levem bregu Idrijce pritažiti ob nekem skalnatem previsu nekaj sto metrov nad Idrijco. Tu smo ostali dva dni brez hrane in spali na smrekovih

Franc Bidovec-Frenk

Kurir Janko Prebil

vejah. Bili smo premraženi, vse naokrog je bilo precej snega. Že drugega dne smo se okrog poldne znašli v težkem položaju. Na levem bregu Idrijce smo opazili ojačano sovražnikovo patroljo, sestavljeno iz četnikov. Takoj smo opozorili ranjence na najstrožjo budnost. Ko smo v najstrožji tišini zrl v dolino, so našemu bolničarju Alojzu popustili živci in je začel vpiti v smer četnikov: »Tu smo, tu smo!« Z intendantom Stanetom Lahajnarjem sva ga pograbila, potisnila izza debele smreke in mu z rokami zamašila usta, da je utihnil. Opazili smo, da je četniška patrolja zastala in prvi v koloni so se že ozirali v našo smer ter pozorno opazovali in poslušali. Ko so ugotovili, da je vse tiho, so nadaljevali svojo pot. Tretji dan se nam je uspelo povezati s terenci v Tilniku, tako da so nam priskrbeli nekaj hrane. Naslednjega dne smo se premaknili na desno stran Idrijce v bližino Razpetovega mlina in zatem globoko v grapo. Tu smo ostali teden dni. Štefan Razpet nas je zalagal z moko in mlekom. Ma-

Zbrani borci – člani osebja SVPB Pavla

rička Leban in njena komaj 16-letna hčerka Marica ter Ivanka Piriš so nam hrano kuhale. Občudovali smo Maričkino hčer Marico, ki je bila zelo rahlega zdravja in ni bila videti več kot 12-letna. Ta deklica pa je bila zelo drzna in partizanom naklonjena. Kljub veliki nevarnosti se je z oprtnikom podala v sovražnikovo zasedo in nam prinesla hrano v skrivališče. Marica ni dosegla visoke starosti, preminila je pred nekaj leti.

Največ nemških in četniških patrolj je nadzorovalo glavno cesto od Idrije do Tolmina. Ko smo ugotovili,

da nam tudi od tu grozi nevarnost, da nas sovražnik odkrije, smo se ponoči umaknili nazaj na drugo stran Idrijce. Po večurnem pešačenju po ozki stezi ob levem bregu Idrijce smo se nastanili izpod Rovtarjeve domačije v vasi Straža, globoko v notranjosti potoka Otuške. Tu smo ostali zopet brez hrane. Toda ne za dolgo, saj smo že naslednjega dne zvedeli, da je sovražnikove ofenzive konec. Takoj smo krenili, oziroma se vrnili v sotesko Kopačnice izpod Jagršč, v kraj, ki smo ga že pred sovražnikovo ofenzivo izbrali za nastanitev okrevališča.

Pismo pod kepo premoga

Bilo je v drugi polovici novembra 1942. Ljubljano je tlačil italijanski fašistični škorenj. Stanoval sem v Delavskem domu, v sobi številka 29 na takratni Bleiweisovi, sedaj Prešernovi ulici. Po poklicu sem bil železničar. Povezan sem bil v odboru OF na železniški postaji v Šiški. V tem odboru so delali še Alojz Žargi, Franc Lukman, Alojz Bajec, Emil Škender, Jože Slabe – vsi ti so že pokojni. Živiva le Rudolf Stančič in jaz (glej knjigo Slovenski železničarji na strani 113). Povezan sem bil tudi z odborom OF na Ajdovščini.

Tistega novembrskega dne je Ljubljano obdajala gosta megla. Pozno popoldne je imela naša trojka Franc Merčnik, Ivan Poženel in jaz sestanek v takratni gostilni Lev na Gosposvetki ulici. Dobil sem nalogo. Tistega večera naj bi Ivan Poženel prinesel meni v sobo rdečo barvo in čopič. S tem bi pisal protifašistična gesla na zidovih v sedanji Prešernovi, Gosposvetki, Vošnjakovih in Zupančičevi ulici. To naj bi bil nekako moj rajon, kot smo takrat rekli. Po teh ulicah sem v železniški uniformi z raztrga-

nimi žepi pretrosil na stotine letakov OF.

Sporočilo za škojeloške železničarje

Takoj po sestanku sem se vrnil domov in čakal tovariša, ki naj bi prinesel rdečo barvo in čopič. Nekdo je potkal. Mislim, da je tovariš Poženel. Pred sabo sem zagledal v železniški uniformi svojega sodelavca vlakovodjo Antona Maverja. Dejal mi je, da moram po nalogu OF še danes oddati pismo, ki mi ga je pravkar vročil. Sporočilo morajo nujno prejeti še to noč aktivisti železničarji v Škofji Loki, ki ga bodo morali prenesti v Poljansko dolino. Hitro sem se preoblekel v uniformo in skupaj sva odkorakala na železniško postajo v Šiški. Tovariš Maver je kot vlakovodja poznal vozni red tovornih vlakov. Takrat so vozili tudi takolimenovani privilegirani vlaki. To so bile kompozicije nujnega tovora, ki so vozile med drugim vojaške orožje, surovine in podobno. Ti vlaki so imeli prednost pred vsemi drugimi, upravljali pa so jih železničarji, vdani okupa-

torju. Vodili so jih člani gestapovske policije. Kaj kmalu je pripeljal tovorni privilegirani vlak, ki sva ga midva čakala. Vlak iz Trbovelj je vozil premog v Škofjo Loko. Določeno je bilo, da morava zaupno pismo skriti v vagon.

Železničarji te kompozicije so izstopili in se šli pogret v pisarno. Zvedela sva, da bo vlak odpeljal proti Vižmarjem čez kake pol ure. Dežurni prometnik v pisarni tovariš Bajec, prav tako aktivist OF, je vedel za akcijo, ki jo moramo opraviti. Zadrževal je železničarje tega privilegirane vlaka v pisarni. Midva s Maverom sva poiskala vagon, ki je nosil številko kd 755-325. V tem vagonu je bil premog v velikih kepah. Hitro sva ukrepala. Tovariš Maver je stal ob vagonu, jaz pa sem hitro, takrat sem bil še mladenič, skočil v vagon in poiskal najtežjo kepo premoga, po katero sem skril zaupno pismo.

Rečeno mi je bilo, da bom vlak spremljal do postaje Vižmarje, ki je bila že na nemški strani. Kot vsi železničarji postaje Šiška sem tudi jaz imel dovolilnico za prehod čez mejo.

Medtem, ko sem med premogom skrival pismo je Maver videl, da je nekdo izmed spremstva vlaka stopil iz pisar-

ne na peron. Obstajala je možnost, da so me opazovali.

Pismo kljub temu rešeno

Verjetno sem bil izdan. Na postaji Vižmarje se mi je vse zdelo nekam sumljivo. Ko sem stopil v pisarno, da bi dežurnemu prometniku tovarišu Turku, aktivistu OF sporočil številko vagona, v katerem se skriva pismo, je stopil k meni gestapovec. Odpeljal me je v njihovo pisarno in določil nemškega vojaka, ki me je čuval. Bil sem napet kot struna. Policijski psi so ta čas vohali

po kompoziciji. Bal sem se, da bi zavohali pismo pod kepo premoga. Psi niso reagirali na zaupno sporočilo. Misli so mi švigale – talec, Begunje, smrt... Baraka, v kateri sem doživljal te strašne trenutke, še danes stoji poleg postaje; zgradili so jo Nemci.

Stopil je k meni uniformirani gestapovec, koroški Slovenec. Klicali so ga z imenom Herr Černe. Postavil se je pred mene in me dvakrat udaril po licu, da se mi je zalilo s krvjo. Zakričal je in mi ukazal, naj se takoj po najkrajši poti vrnem domov. Na mojo prošnjo mi je

dovolil, da si lahko umijem s krvjo obrito lice v pisarni.

Medtem ko sem se umival, sem na hitro sporočil kolegu Turku številko vagona in približno mesto, kjer se skriva strogo zaupno pismo.

Drugi dan sem zvedel, da so pismo sprejeli aktivisti v Škofji Loki in ga odnesli brcem v Poljanski dolini.

Ko se sedaj, v svobodni domovini, peljem na Gorenjsko, se v Vižmarjih vedno spominam na to barako, v kateri so imeli obmejni stražarji svojo postojanko.

Vinko Bovcon

Regijski posveti piscev NOB in revolucije

Izvršni odbor društva piscev NOB in revolucije je sklenil, da skliče svoje članstvo po regijskih območjih na posvet. S takimi posveti bi bil omogočen neposrednejši stik s člani, pa tudi z drugimi delavci s področja zgodovinopisja enobeja. Izvršni odbor bi rad članstvo obvestil o svojem delovanju in o stanju zgodovinopisja sedaj. Želimo si neposredne pobude s strani našega članstva, pa tudi drugih piscev zgodovine ter organizatorjev zgodovinopisja. Pobude naj bi bile s področja organizacije društva, problematike zgodovinopisja, pospeševanja dejavnosti na tem področju, usposabljanja novih kadrov, zbiranja finančnih sredstev, posebne organizacije za pospešitev in pocenitev izdajanja knjig, zagotavljanja kakovosti monografij itd.

Regijski posveti bodo v štajersko-koroški regiji v Mariboru, na Primorskem in Novi Gorici na obalno-kraškem območju v Kopru in v Ljubljani. Na regijske posvete pa ne vabimo le našega članstva. Posvetovanja so odprtega značaja, zato vabimo tudi organizatorje zgodovinopisja ter vse delavce s tega področja. Prosimo organizatorje teh posvetov na terenu, da v tem duhu povabijo na posvete ustrezne ljudi. Prvi posvet bo dne 26. novembra 1987 v skupščini občine Maribor ob 10. uri.

Predsednik društva
Lado Ambrožič-Novljan

formiral o stanju v partizanih in na terenu.

Stanje so energično zaježili s tem, da so se reorganizirali. Uničeni odbori OF od vseh do okrožja, slednje se je tudi razširilo in s tem prekinilo z dotedanjim partijskim sektaštvom. Kar je najpomembnejše, začela se je organizirati in strokovno voditi ter

Ivan Ferlež-Milan, načelnik okrožne komisije VOS Osvobodilne fronte v Beli krajini (od 8. 8. 1943–19. 2. 1944)

delovati civilna obveščevalna služba (COS) v Beli krajini. Naloga, da novega pokola v BK ne sme biti, je bila izpolnjena. Trdim, da se je COS in VOS s svojim delom tesno približal izreku starega kitajskega vojskega Sun Tzuja, ki je 4 stoletja pred našim štetjem rekel: »Tisti, ki bodo sovražnika poznali tako dobro kot samega sebe, ne bodo nikoli doživeli poraza.« In pripadniki ter sodelavci COS-VOS so sovražnika poznali, tako, da so praktično vse nakane uspeli preprečiti ali vsaj omiliti in s tem zavarovati premnoge dodatne ljudske in materialne žrtve.

Po sovražni ofenzivi 1942. leta, posebno pa spomladi 1943, ko se je že bližal propad »rimskega imperija« in so udarci naših partizanskih enot po njem postali vse močnejši, se je okupator s svojim vojaštvom povlekel v vse večja oporišča in bil tam več ali manj v defenzivi do svoje kapitulacije. Za »lovske goniče« in varovalno službo – pa tudi zločine je uporabljal predvsem belogardiste.

Tudi oborožene in agenturne sile protirevolucionarjev so doživljale poraz za porazom. Četniški program (sen četnikov in samega majorja Novaka, da bi s svojimi četniki najprej osvojili Gorjance, od tu pa naslonjen na Mihajlovičeve četnike v Hrvatskem, polagoma zasedel Slovenijo. O tem je ujeti kapetan Dobrivoj Vasiljevič na Suhorju povedal: »Smoter našega dela v Sloveniji: vojaško obvladati masiv Gorjance, v katerih okolica je gosto naseljena in bogata. Tu na Gorjancih smo hoteli zgraditi trdno oporišče, od koder bi kasneje prenesli svoje delo v najugodnejše smeri... Na Gorjancih smo hoteli urediti aerodrom, da bi dobival pomoč od Angležev...« – se je

Ivan Gliha-Kovač, poveljnik polokrožnega odbora civilne obveščevalne službe (od sept. 1942 do 16. maja 1943, nato do 19. februarja 1944), član okrožne komisije VOS in vodja obveščevalne službe za Belo krajino

izjalovil. Novembra 1942 je padeł Suhor in s tem Vasiljevičev legijski bataljon smrti. Februarja 1943 pa Pleterje in tako po vrsti še druge postojanke na severnih in severozahodnih delih Gorjancev.

Spomniti se moramo, da so Belo krajino od 4. – 5. 1941 zasedli Italijani (do kapitulacije 8. 9. 1943), do konca vojne (15. 5. 1945) pa je bila razen par vdorov nemško-ustaško-domobranskih sil – svobodna. Toda sovražne agenture (nemških, ustaških, in protirevolucionarnih agentov, diverzantov, v gozdove pobeglih belogardistov, skrivačev, dezertarjev), so skupno in vsaka za sebe zbirali podatke in spremljali razvoj NOG in NOV. Poleg tega so si še prizadevali napraviti čimveč škode razvoju ljudske oblasti, institucijam in prebivalstvu. Pojavili so se švercerji, kriminalci, črnoborzi-janci, skrivalci materialnih rezerv, predvsem od strani trgovcev (Molek s pomočnikom Nikom na Suhorju, kjer smo našli razno trgovsko blago v zazidanem bunkerju prezidane kleti, na vrtu in v vodnjaku, Sturm v Metliki, kjer je odkrita velika zaloga usnja, mila in sladkorja, pregled pri Korenu v Črnomlju, pa v Semeču, vse tja do Šterka na Vinici, kjer je zaplenba opravljena 18. 11. 1943). Slednji je s svojo pritožbo na SNOS uspel in ta mu je s posebno odločbo št. 468/44-K z dne 18. 8. 1944, zaradi sodelovanja z OF od samega začetka NOB, zaplenjeno imovino vrnil. Dodati je treba še vse ostale nepravilnosti posameznikov ali skupin, ki so bila sovražnikom v prid, nam pa v samo škodo in težave. Boj naših obveščevalnih in varnostne službe, se je ravno v tej svobodni Beli krajini najbolj razvnel.

(nadaljevanje v naslednji številki)

Obetaven športnik Darko Marušič

Predvojni sekretar SKOJ, odličen boksar – Ljubljanski vosovec in politični delavec na Tržaškem – Braneč soborce herojsko padel.

»Darko Marušiča sem poznal že pred vojno. Boksala sva skupaj pri ZSD Hermes v Ljubljani, kasneje pa pri divjem, neregistriranem boksarskem klubu Žabljek na Prulah«, se spominja narodni heroj Janez Učakar, polkovnik v pokoju iz Ljubljane. »Ko pa so Italijani zahtevali, da se včlanimo v njihovo zvezo in da pozdravimo z rimskim pozdravom, je bil klub na pobudo Darko Marušiča in Sava Vilharja razpuščen. Vsi člani kluba smo bili povezani z Osvobodilno Fronto in smo sodelovali v NOB: Ivan Heller-Fic,

leta 1940 je kot član reprezentance Dravske banovine tekmoval v Zagrebu. Zmagal je v srednji kategoriji, kmalu pa je vojna prekinila njegov športni vzpon,« pravi o svojem tovarišu Janez Učakar.

Trije športniki sekretarji SKOJ

Ko so v Ljubljani med okupacijo formirali nov mestni komite SKOJ, so za sekretarje posameznih področij imenovali najbolj prizadevne, pogumne in borbeno doletela tri športni-

nosti in poguma, skupino varnostno obveščevalne službe (VOS) pa sta v Šiški vodila Edo Brajnik-Štefan in Franc Ravbar-Vitez (oba narodna heroja). Že prve dni vstaje so neustavljivi šišenski skojevci prijeli za orožje, ki ga potlej niso izpustili iz rok, dokler niso omahnili v smrt, ali pa si z njim priborili svobodo.

»Politično podkovan in povsod nadvse priljubljen je postal Darko Marušič, vzor mladim,« je posebej poudaril njegov športni tovariš in soborec Janez Učakar.

Pred leti umrli, dolgoletni predsednik športnega društva Ilirija v Šiški Franc Nebec je v prvi knjigi »Ljubljana v ilegali« takole opisal eno od mnogih akcij šišenskih mladincev, konec poletja 1941.

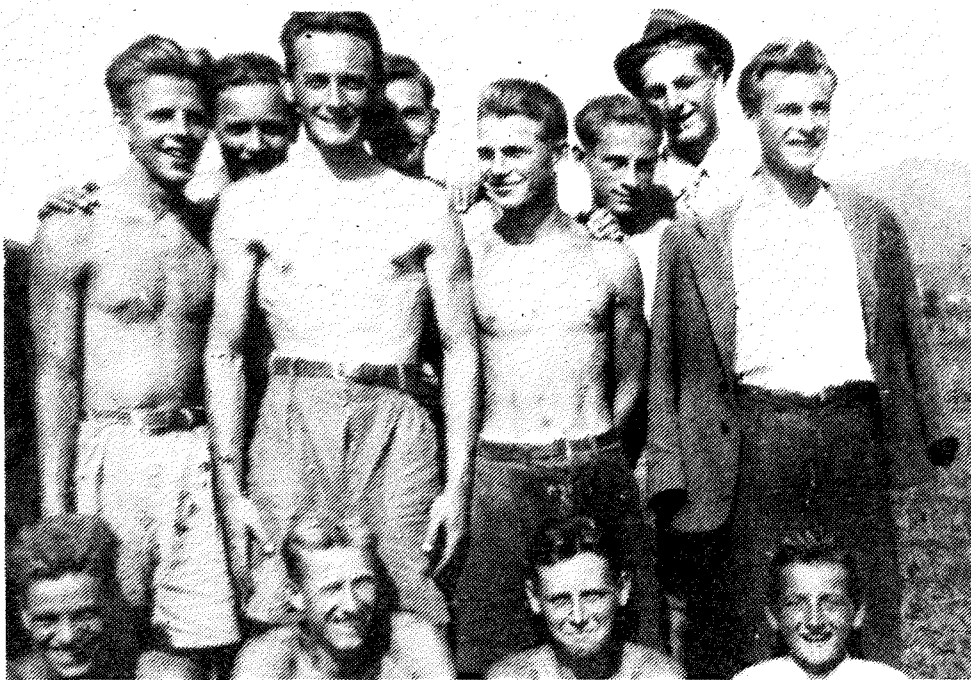
Dobili smo poročilo, da gre vsak večer iz Šiške v Rožno dolino italijanska patrolja dvajsetih mož. Sklenili smo, da jih bomo napadli. Z Darkom Marušičem sva naredila načrt in prevzela vodstvo akcije. Bilo nas je deset.

Na vrhu Večne poti smo pripravili zasedo. Nestrpni smo čakali prihod patrolje.

Bilo je že blizu enajstih, ko smo zaslišali korake in italijansko govorico...

Bilo nam je tesno pri srcu. Vsi smo bili že vajeni ilegalnega dela, toda večina se še ni preizkusila v oboroženem boju. Bolj ko so se koraki bližali, bolj so bili živci napeiti. Nekateri so pozneje pripovedovali, da so slišali, kako jim je bilo srce, ko je šla patrolja mimo.

Ko se je patrolja oddaljila za kakih deset metrov, je Darko zaklical z močnim glasom, da je odmevalo daleč po gozdu: »Na juriš!« Tudi ostali smo zaklicali isto in ta klic je odnesel iz naših src poslednji strah. V istem trenutku smo obsuli italijansko

Šišenski športniki, bodoči partizani s sekretarjem SKOJ Darkom Marušičem, junija 1940 (z leve stojijo): Lojze Podobnik (padel v NOB), Zdravko Marušič (udeleženec NOB), Darko Marušič-Blaž (sekretar SKOJ, narodni heroj, padel v NOB), Vili Cankar, Jože Podobnik, Tone Mavrič (udeleženec NOB), Drago Nahtigal (ustreljen kot talec), Franc Kranjc (padel v NOB); sedijo: Dušan Capuder (padel v NOB), Milan Štrukelj, Franc Rožič, Rado Marušič.

patruljo s točo krogel. Vojaki so nam odgovorili le z nekaj strelci. Zalučali smo proti njim nekaj bomb, da je eksplozija razsvetlila temo. Videli smo, da beže Italijani drug preko drugega s ceste proti gozdu in da jih je nekaj na cesti obležalo.

S tem smo dosegli svoj namen in se začeli organizirano umikati. Ker smo napadli tako blizu ceste, bi bil nadaljnji boj spravljal našo zasedo v nevarnost. Okoli polnoči smo se sešli v gozdu na začetku poti, oddali orožje in odšli vsak na svoj dom.

Pozneje smo izvedeli, da je bilo pet Italijanov mrtvih. Števila ranjenecv nismo mogli ugotoviti, ker so Italijani še isto noč zabrisali sledove boja. Zaradi našega napada ni bilo nobenih represalij. Verjetno so Italijani mislili, da so jih napadli ostanki jugoslovanske vojske.

Borbene in vosovske akcije v okupirani Ljubljani so Blaža prekalile, zato mu je

vodstvo namenjalo čedalje zahtevnejše naloge, ki so terjale celega moža. Postal je okrožni sekretar SKOJ. Leta 1942 pa ga je CK KP Slovenije poslal na nadvse odgovorno in zaupno delo v Trst.

Na Tržaškem je Darko Marušič po aretaciji člana CK KPS Oskarja Kovačiča, ki so ga zajeli z vrsto aktivistov, prevzel vodstvo organizacije OF in narodnoosvobodilnega gibanja. Ilegalne poti so ga vodile na Kras, v Brkine in na Vipavsko, bil pa je tudi pokrajinski sekretar SKOJ za Primorsko.

Med najbolj pogumnimi

Jeseni leta 1943 je Darko Marušič postal namestnik političnega komisarja Tržaške divizije, ki je zadajala udarce nemškim enotam, zato jim je bila trn v peti. Ko so Nemci z napadom presenetili divizijski štab, jim je padel v roke namestnik političnega komisarja Blaž s tremi drugimi člani. Toda neu-

klonljivi, iznajdljivi in pogumni Blaž je nestrpno čakal priložnost, kako bi se rešil. Naposled je vendarle našel svojo priložnost, v dramatičnih okoliščinah je skočil s tovornjaka in srečno ušel.

Ko so razformirali Tržaško divizijo, so Darko Marušiča-Blaža imenovali za pomočnika političnega komisarja 30. divizije. V tej enoti ga je doletela prežgodnja, a herojska smrt. Ko je 17. novembra 1943 Blaž vodil 25 izbranih mladincev in mladink na konferenco SKOJ na Vojško, so kolono v Srednjem Lekovcu presenetili Italijani. Marušič je sprejel boj in se odločil za preboj, pri čemer so ga z njegovim kurirjem pokosili rafali iz sovražnikovih strojníc.

Za neprecenljive politične, vojaške in organizacijske zasluge, za izredno drznost in borbenost je bil Darko Marušič-Blaž leta 1953 posmrtno razglašen za narodnega heroja.

Miloš Rutar

Savo Vilhar (umrl po vojni), Darko Marušič-Blaž (padel 1943), Srečko Učakar (padel 1944), prvak in trener Evstahij Baloh (umrl po vojni) in še nekateri. Darko, ki je bil skojevec, je vneto politično deloval med športno in vaje-

niško mladino v Šiški. Darko je bil med nami najboljši. V boku je bil tehnično izredno podkovan, bil pa je tudi hiter, zagrizen in brez-kompromisen borec. Konec

ke: V Spodnji Šiški je bil to telovadec Zvone Runko-Pavle, ki je padel leta 1942 in postala narodni heroj, v današnji okolici Litostroja Darko Marušič-Blaž, padel je leta 1943 in prav tako poslal narodni heroj, v Zgornji Šiški pa Franc Nebec, ki je bil dolga leta predsednik ŠD »Ilirija« in je umrl po vojni.

Mladi skojevci so se udeleževali sabotažnih akcij, ki so terjale zavtržano mero spret-

Padli med NOB

Stanko Vuk-Slavec

Ob 75-letnici rojstva

Pesnik in pisatelj, primorski rojak Stanko Vuk je zagledal luč sveta 12. novembra 1912 v Mirni pri Gorici. Po osnovni in srednji šoli v Gorici se je vpisal na fakulteto za politične in diplomatske vede v Benetkah in leta 1938 postal doktor iz teh ved na padovanski univerzi (disertiral je iz narodnih manjšin v Jugoslaviji). Po končanem študiju se je preselil v Trst, kjer se je zaposlil pri zastopstvu istrske Mohorjeve družbe. Tu se je seznanil s tržaškim komunistom (poznejšim narodnim herojem) Pinkom Tomažičem in se kasneje poročil z njegovo sestro Danico. Po aretaciji Pinka Tomažiča so Italijani v jeseni 1940 aretirali tudi Vuka in njegovo ženo. Dobro leto je Stanko Vuk s tovariši – soobtoženci čakal v tržaških zaporih na zloglasni drugi tržaški proces. Pred fašističnim sodiščem, ki je prišlo posebej iz Rima v Trst, da bi s sodbo skupini slovenskih komunistov »teroristov« in izobražencev pre-

strašilo primorske Slovence in zaustavilo njihovo napredno delovanje, so ga 14. decembra 1941 obsodili na petnajst let ječe. Med drugimi so ga obdolžili, da se sestaja s Prežihovim Vorancem-Lovrom Kuharjem. Ostali očitki Vuku in soobtožencem so bili: gojitev narodnega jezika in kulture, širjenje slovenske knjige in listov, odpor oblastem, vohunstvo... V začetku leta 1944 so ga Nemci iz neznanih razlogov izpustili. Po vrnitvi iz ječe v Trst se je dogovarjal s Pokrajinskim narodnoosvobodilnim odborom za Slovensko Primorje in Trst za odhod v partizane. Žal pa tega radostnega trenutka ni dočkal, dva dni pred odhodom v gozdove so ga neznani morilci v Trstu nenadoma umorili.

Lino Legiša je ob neki obletnici Vukove smrti zapisal, da je s Stankom Vukom padel pesnik, tenkočuten lirik, ki je v pesem in prozo ujel vrsto rahlih, novih čustvenih utripov in podob,

s katerimi je zasijal njegov osebni svet in z njim naša zemlja na zahodu-podob, v katerih je dihal novega, modernega časa in zraven teža že posvečene starostnosti našega rodu. Padal je na pragu novega časa, za katerega je imel pripravljenih polno lepih in zdravih načrtov. Padel skupaj z mlado ženo. Dokument njune ljubezni, ki se nam je ohranil v njegovih pisnih, sodi med najlepše, kar jih poznamo v naši literaturi.

Ta pisma je Vuk pošiljal svoji ženi iz Fossana v Piemontu od 6. junija do 6. septembra 1943.

Kot književnik je Stanko Vuk začel svojo pot s pripevki v pesmi in prozi v skrivnih in javnih primorskih glasilih in jo zatem nadaljeval v osrednjih slovenskih revijah. Leta 1935 je sodeloval v almanahu Slovenske novele, v katerem sta s Cirilom Kosmačem predstavljala dve novi imeni v slovenski literaturi.

Pisal je drobno, fino komponirano prozo, grajeno in zapeto kot pesem. Njegove črtice, novele, pesmi, pejsaži z goriške, istrske in kraške zemlje so polni pristnega čustva in tople človečnosti. Poleg pesmi in proze je pisal tudi kritike in poročila.

Po mnenju Janeza Gradišnika je malo usod, ki so tako pretresljive in hkrati nedoumljive, kakor je usoda slovenskega pesnika in pisatelja Stanka Vuka in njegove žene Danice. Nasilna smrt v sušcu 1944 je pretrgala vse Stankove življenjske in ustvarjalne načrte in otežila tudi knjižno izdajo njegovih del. Dela, ki ni utegnilo prav dozoreti, tako da so po igri usode postala njegov glavni del pisma, ki jih je Stanko pisal iz raznih italijanskih zaporov svoji ženi.

Leta 1959 je izšla njegova knjiga (zbornik) Zemlja na zahodu v redakciji M. Matičetova z daljšim Legiševim uvodom. Nato je založba Založništvo tržaškega tiska izdalo 85 Vukovih pism v italijanščini z naslovom Scritture d'amore, 131 njegovih pism pa v slovenščini z naslovom Ljubezenska pisma. Založba je povabila italijanskega pisatelja iz Istre, Fulvia Tomizza, da bi k italijanski izdaji napisal spremno besedo. Po besedah Matičetova pa je bil ob Vukovi usodi človeško tako pretresen in pisateljsko tako zagret, da je zraven spremne besede napisal še roman Gli sposi di via Rossetti. Ta roman je dobil zatem mednarodno lite-

rarno nagrado Vilenica za leto 1986 in je izšel tudi v slovenščini.

Janez Gradišnik je v »Borcu« opisal na kratko Vukovo zaporniško usodo: dne 2. junija 1940 zapro fašisti Pina Tomažiča. Dne 18. junija se Stanko in Danica poročita, že 19. oktobra pa zapro še Stanka. Njuna skupnost v zakonu je torej trajala le štiri mesece. V velikem procesu fašističnega Posebnega sodišča za zaščito države, ki je trajal od 2. do 14. decembra 1941, je Pino s štirimi drugimi obsojen na smrt in ustreljen, Stanko pa dobi 15 let zapore in ga nemudoma odpeljejo v kaznilnico v Fossano, na zahodu Italije. Tam je moral ostati dobri dve leti, tudi še po Mussolinijevem padcu. Dne 13. januarja 1944 so ga premestili v zapor v Alessandrijo, po enem mesecu pa od tam v koronejske zapore v Trstu, od tam so ga 12. svečana izpustili. V zaporih je torej presedel tri leta in štiri mesece. Po tako dolgi odsotnosti se je moral malo razgledati in pretehtati položaj. Kmalu se je, odločil, da z ženo odideta k partizanom. Preden pa sta to mogla uresničiti, so ju trije neznanci dne 10. sušca (skupaj z dr. Dragom Zajcem iz Ljublja-

ne) v njunem stanovanju zverinsko umorili.

Gradišnik ugotavlja, da so bila pisma Vuku edina pot, po kateri so se mogle v ječi sproščati njegove ustvarjalne pobude in energije. Ženi je skušal dajati na papirju, izpostavljenem neprijetnim očem cenzorjev pogled v tisto, kar je doživljal sam v svoji samoti, njej pa dajati napotke za življenje v družbi in svetu, o katerem je vedel, da prinaša mnoge nevarnosti, tudi zanj in za njuno skupnost.

Roman o usodi Stanka Vuka in njegove žene Danice je napisal v slovenskem jeziku tudi Boris Pahor (Zatemnitev), vendar v njem avtor na dokaj svoboden način obravnava omenjeno usodo.

Janez Gradišnik je izrekel nekaj zadržkov na račun Pahorjevega romana, ki ne more biti dokumentarno objektivni prikaz te usode.

Vsekakor je velika škoda, ker je moral Stanko Vuk tako rano umreti, saj je večina njegovih literarnih načrtov ostala neizpolnjenih. S Francetom Bevkom vred lahko potožimo: »S strelom v srce obetajočega književnika je neznani storilec zadel tudi slovensko književnost!«

Dušan Mevlja

Ivanka Turk

Na ruškem pokopališču smo se maja poslovili od Turkove mame. Že pred vojno je aktivno delovala v ruškem Sokolskem društvu kot športnica in voditeljica mladink. Bila je tudi dolgoletna igralka v takratni amaterski gledališki skupini. Med vojno je bila povezana z NOG na območju Ruš in Bezene. Tako je materialno in organizacijsko veliko pomagala partizanom, med katerimi je bil tudi njen mož. Po vojni je vse do svoje neozdravljive bolezni aktivno delovala v številnih družbenopolitičnih organizacijah.

Marija Kulhavy

Rodila se je 1903. leta na Češkoslovaškem, kjer je preživel svojo mladost. Z možem sta prišla v Ribnico. Kot glasbenik je delal pri vojaški godbi vse do razpada stare jugoslovanske vojske. Kot vojaškega pripadnika so ga Italijani aretirali in internirali na Rab, kjer je bil vse do razpada Italije. Med tem časom se je Marija sama s sinom prebivala skozi življenje. Vključila se je v delo OF. Po razpadu italijanskega fašizma se je mož vrnil domov in se aktivno vključil med borce prekomorskih brigad. V boju je bil težko ranjen in v bolnišnici v Kninu je umrl. Od nje smo se poslovili avgusta.

Mira Arh

Sredi junija smo se v Solkanu pri Novi Gorici poslovili od Mire Arh, rojene Kešelj. Rodila se je pred tridesetimi leti v Mostarju. Ob izbruhu vojne so njo, dve sestrini in mater ustaši deportirali v ustaško taborišče Caprag pri Sisku, potem pa preganili v Srbijo in izgnanstvo. Njene sorodnike so tedaj ustaši aretirali, jih čez noč poklali in zmetali v Neretvo. Po prihodu italijanskih okupatorjev v Hercegovino so leti omogočili njihovo vrnitev iz Srbije domov. Tedaj je Mira kot 17-letna mladenka od začetka pa vse do osvoboditve ilegalno delala za NOB kot vodja skojevske grupe. Za požrtvovalnost je imela priznani status borke NOV od 1941. leta in prejela medaljo zaslug za narod. Po vojni leta 1950 je diplomirala, se poročila in prišla z možem v Slovenijo. Zaposlila se je na banki v Novi Gorici.

Ivan Ozimec

Konec avgusta smo se v Dobovi poslovili od Ivana Ozimca. Rojen je bil leta 1910. v Selah pri Dobovi. Izučil se je za kovača in delal pri raznih mojstvih. V Zagrebu ga je zatekla druga svetovna vojna in 1944. leta se je pridružil kordunskim borce. Po demobilizaciji se je vrnil v rojstni kraj in se zaposlil. Za udeležbo v NOB je bil odlikovan z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

Ivan Repolusk

Junija letos umrl kranj in borec Ivan Repolusk iz Bezene pri Rušah. Rodil se je leta 1925. v Rušah. Leta 1944. se je na otoku Visu priključil borce 5. prekomorske brigade in ostal v njej do osvoboditve. V JLA pa je bil do 1947. leta.

Ferdo Zaponšek

Konec avgusta smo na Ravnah na Koroškem pokopali Ferda Zaponška. Rodil se je 1916. leta. Med vojno je bil kurir in obveščevalec na terenu Šmiklavž-Slovenj Gradec.

Adolf Guček

Adolf Guček se je rodil leta 1920. Po končani meščanski šoli se je zaposlil pri rudniku Senovem. Takoj po okupaciji je pobegnil v Kočevje, kjer je rudaril in aktivno sodeloval z OF. Avgusta 1943. leta je odšel v Gregorčičevo brigado, nato pa je bil dodeljen Komandi mesta Kočevje in nato VOS-u v Suhi krajini. Maja 1944. leta je bil zajet in interniran v Dachau. Za zasluge med NOB je prejel medaljo zaslug za narod. Od njega smo se poslovili avgusta na Senovem.

Rudi Ovčak

Na ljubljanskih Žalah smo se avgusta poslovili od člana ZB Pirniče Rudija Ovčaka. Rodil se je pred petinsedemdesetimi leti v Pavudju-Skaručna. Na medvoškem terenu je že 1941. leta organizirano delal za OF. Za NOV je zbiral hrano, obleko, orožje in zdravila in bil obveščevalec in kurir. V začetku 1943. leta je postal borec Gorenjskega odreda. V žirovski hajki je bil ujet in zaprt v Begunjah. Nato je bil poslan v koncentracijsko taborišče v Avstrijo.

Ludvik Lavrič

V Ribnici smo se konec julija poslovili od Ludvika Lavriča, rojenega v Grčarskih Ravnah. Ob okupaciji se je pridružil sodelavcem OF in aktivno delal na terenu vse do konca vojne. Po vojni je končal šolo za rezervne oficirje. Vrsto let je bil zaposlen na občini v Ribnici in kasneje na občini v Cerknici, kjer se je upokojil.

Ivan Voler

V Zavodnjem nad Šoštanjem smo se Razborčani poslovili od borca in družbenopolitičnega delavca Ivana Volerja. Rodil se je 1914. leta v Lučah v Savinjski dolini. Nasilno je bil mobiliziran v nemško vojsko. V Franciji je bil ujet in na njegovo prošnjo je bil poslan nazaj, kjer je bil oktobra 1944. leta dodeljen 5. Prekomorski brigadi in kasneje dodeljen artiljerijski 14. diviziji. Po vojni je bil vrsto let predsednik ZB Razbor.

Umrta je nosilka Partizanske spomenice 1941. tovarišica Marija Starc-Meri, rojena leta 1910 v Ljubljani.

Od aprila 1941 je delovala v Ljubljani kot aktivna terenska delavka, obveščevalka in organizatorka OF. Zaradi njene aktivnosti jo je okupator leta 1944 zaprl in poslal v koncentracijsko taborišče v Nemčijo, od koder se je vrnila po koncu vojne.

Tudi po vojni je bila družbenopolitično zelo aktivna. Za svoje delo in hrabrost je prejela več odlikovanj.

Slovo od partizanske zdravnice Vide

Partizanski zdravniki, medicinci in bolničarji, številni slovenski zdravstveni delavci, so se pred dnevi zbrali ob zadnjem slovesu za partizansko zdravnico dr. Boženo Grosman-Vido. Bila jim je, tako so poudarjali tudi ob tej žalostni uri, zgled neugnane življenjske sile, nalezljive vedrine, poguma in delovnosti, kljub temu, da so se, tako v letih vojne kot tudi v svobodi, pri njenem delu in v delu zdravstvenih delavcev nasploh, pogosto spopadali s težavami.

Neizbrisno se je zapisala na zgodovinske strani partizanskega zdravstva in na strani slovenske zdravstvene kulture, saj se je po njenih zamislih udeležila edinstvena zdravstvena ustanova v okupirani Evropi. Bila je znana voditeljica Centralne partizanske vojne bolnice v Kočevskem Rogu. Načrtovala je in z lastnimi rokami pomagala graditi ter opremljati partizan-

sko porodnišnico, kjer se je do spomladi leta 1944 rodilo 53 otrok. Ti otroci vojne so bili za takratne razmere dobro negovani in hranjeni, še po današnjih merilih lahko presodimo, kako. Poskrbela je za toplo zatočišče za mlade matere in njihove dojenčke. Danes so ostale v Kočevskem Rogu le še bežne sledi, temelji nekdanje porodnišnice, ki jo je prekrila podrast. Zato pa ostajajo živi spomini tistih mater.

Doktorica Vida je svojo skrb za otroke nadaljevala s svojim delom v bolnišnici v Gravini pri Bariju (v Italiji), kjer je bila upravnica Jugoslovanskega dečjega doma, dokler se ni vrnila v Split. Tam pa je poprijela za nove naloge, ko je sprejela zadolžitve in bdenje nad dvajsetimi otroškimi domovi, polnimi otrok iz zbege. Istočasno je vodila v Splitu še interni oddelek mestne bolnišnice in bila tudi zdravnica v podoficirski šoli. Če se ob tem spomnimo še dejstva, da ni bila posebno dobrega zdravnica, je tembolj jasno, kako velike napore je premagovala s svojo voljo in vedrim duhom.

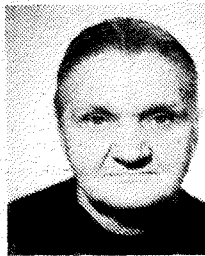
Večino strokovnega zdravniškega dela je posvetila pediatriji, v kasnejših letih pa se je z vso predanostjo posvetila izpopolnjevanju zgodovinskih prispevkov o partizanskem zdravstvu. S tega področja je zapustila precej zapisanega, med drugim tudi dve knjigi: Nekoč je bilo in Partizanska zdravnica.

A. J.

Franc Hancman

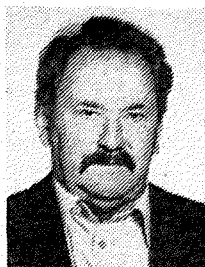
Avgusta je na Ravnah na Koroškem umrl Franc Hancman, rojen leta 1912. Po povratku iz vojnega ujetništva je začel sodelovati v odporniškem gibanju, septembra 1944. je odšel v Koroški odred, bil ponovno ujet, zaprt v Dravogradu in nato poslan na delo. Odlikovan je bil z redom dela s srebrnim vencem.

Urška Flakus

Pred nedavnim nas je zapustila Flakusova Urška iz Smolnika pri Rušah. Oba z možem sta že v stari Jugoslaviji sodelovala z naprednim delavskim gibanjem. Urška je leta 1936. sodelovala v veliki vseslovenski tekstilni stavki v ruški tekstilni tovarni. Leta 1941. sta se

oba med prvimi na Smolniku vključila v NOB in kot aktivista OF veliko prispevala k NOG. Njuna hiša je bila vso vojno pomembna partizanska postojanka.

Franjo Županič

V Koprivnici pri Brestanici smo se avgusta poslovili od Franja Županiča, rojenega leta 1928. V Hrvaškem Zagorju se je izučil za kovača in kmalu začel aktivno in organizirano sodelovati z NOG na območju občine Klanjec. Bil je kurir, obveščevalec in terenski aktivist od oktobra 1943. leta pa vse do konca vojne. Po vojni se je zaposlil v rudniku na Senovem.

Ivan Lešnjak

Na ljubljanskih Žalah smo se julija po-

slovlili od Ivana Lešnjaka. Rodil se je 1913. leta na Gumnišču pri Skofljici. Od septembra 1941. je bil aktivist in delal na terenu. Spomladi leta 1942 je vstopil v partizane in bil v Krimskem odredu in v Serčerjevem bataljonu. Oktobra leta 1942 so ga Italijani aretirali in zaprli v Ljubljani in nato v Castel Francu in Padovi vse do marca 1944. leta. Samo dva dni po vrnitvi domov je bil ponovno aretiran in zaprt v Ljubljani, nato pa poslan v Dachau.

Franc Mušič

V petinsedemdesetem letu je umrl Franc Mušič, po domače Hlebov Franček. Njegov dom sredi pohorskih gozdov na Zgornjem Smolniku je nudil gostoljubje partizanom in aktivistom NOB. Ob prihodu 14. divizije na Pohorje so imeli borci pri njem sedež in zatočišče. Kasneje pa je bila v njegovi hiši tudi partizanska čevljar-ska delavnica.

Partizanska proslava v Boljuncu pri Trstu

»Slovinci kremeniti,
le stopimo v korak...«

Boljunc je prijetna vas na vzhodni strani tržaškega zaliva. S severa in vzhoda jo ščitijo pred mrzlo burjo strma pobočja Krasa in Sočerja. Kljub temu pa se burja pritihovala iz Kozine v dolino, po kamniti grapi, ki se prav pred Boljuncem na široko odpre. Tudi v soboto, 31. oktobra letos, ko sva prišla v Boljunc, je pihala iz kamnite grape mrzla burja, dan pa je bil lep in sončen, da so vinogradi še bolj zlato žareli.

Malo je verjetno, da bi prišla kdaj v Boljunc, če med partizani, padlimi 13. januarja 1945. pri Sveti Ani nad Ložem, ne bi bilo Jožeta Mavra, politkomisarja 1. čete Notranjskega odreda, ki je bil doma prav iz Boljunca. Kakor velikokrat do zdaj, so mrtvi borci povezali nas, živeče borce, s svojimi družinami, sorodniki in prijatelji. Tako so se začele spletati močne vezi tovarštva in prijateljstva.

Oktobra so naju doma v Logatcu obiskali borci iz Boljunca, med njimi tudi sin Jožeta Maverja Valter. Povabili so naju na svečanost ob 40. obletnici spomenika padlim partizanom v Boljuncu.

Proti Boljuncu sva se tako napotila z veseljem, ponosom in zavestjo, da greva k svojim, čeprav na drugo stran državne meje. V to naju je prepričala tudi slovenska govorica, ki jo je slišati prav povsod. Kmalu smo se dobili, kar tu na trgu – Valter, njegov brat Zoran, ki žal svojega očeta nikoli ni videl,

Sergio Kuret in midva. Takoj so naju odpeljali v Partizanski klub, kjer smo si ob prijetnem pogovoru ogledali klubske prostore. Tu sta se nam pridružila še Mario Sančin in Miro Ota. Nato smo šli v Dolino pri Trstu, kjer smo obiskali mogočen spomenik padlim borcem in umrlim v ječah in taboriščih. Na spomeniku so vklesana imena 208 borcev. Spomenik so postavili krajanji naslednjih vasi: Dolina, Boljunc, Beršt, Ricmanje, Mačkulje, Draga, Gročana, Prebened in Domio. Vse te vasi sestavljajo občino Dolina, na čelu katere je župan – komunist, so nama razložili tovariši.

Razvitje borčevskega prapora – titovke in triglavke

Popoldne se je ob 16. uri začela svečanost na dvorišču Partizanskega kluba v Boljuncu. Veliko borcev je prišlo s titovkami na glavah. Prišli so tudi partizani – garibaldinci, s svojimi značilnimi kapami in obveznimi rdečimi rutami ter s praporom Tržaške brigade. Midva pa sva si nadela triglavki s slovensko trobojnico in rdečo zvezdo. Vesela sva bila, da sta kapi vzbudili veliko zanimanja, saj sva edina imela triglavki. Ob zvokih Internationale je A.N.P.I. – V.Z.P.I. (Vsehrzavna zveza partizanov Italije) iz Boljunca razvila svoj prapor z vezanimi dvaindvajsetimi zvezdicami, po ena za vsakega padlega borca iz Boljunca. Ob igranju godbe na pihala smo se v povorki napotili proti spomeniku padlim borcem

v Boljuncu, katerega 40. obletnico smo ta dan praznovali. Povorka se je udeležila nekaj sto borcev, vaščanov in mladine. Omeniti je treba tudi to, da so nosili v povorki prapor KPD »France Prešeren« iz Boljunca, katerega so razvili že leta 1907. in ga dolga leta uspešno skrivali pred fašisti.

Sledile so spominske slovesnosti ob spomeniku, polaganje vencev, lep recital šolskih otrok, pesmi mešanega pevskega zbora. Vence so, poleg predstavnikov organizacij ANPI VZPI iz okoliških vasi, položili tudi delegati Zveze borcev iz Senožec, Sežane in Kopra. Nato pa so borci Boljunca spomenik slavnostno predali v varstvo mladini Boljunca. V povorki in s še večjim številom prebivalcev tega kraja smo se napotili proti Kulturno-prosvetnem domu »France Prešeren«.

Svečana akademija

Dom je zgrajen pred šestimi leti. To je velika, sodobna, ter v arhitektonskem in funkcionalnem smislu zelo uspešna in lepa stavba, prebivalcem dolinske občine v veliko korist, zadovoljstvo in ponos. Seveda jo znajo na pravi način tudi uporabiti.

V veliki, do zadnjega mesta napolnjeni dvorani, je pričela svečana akademija. Pihalna godba iz Brega je najprej zaigrala »Slovinci kremeniti...«, nato pa še druge partizanske koračnice, slišali smo pozdravni govor Edija Zobca, predsednika boljunškega prosvetnega društva »France Prešeren«,

besedo pa je nato vzela Neva Lukec, predsednica Združenja borcev osvobodilnega gibanja na Tržaškem. Moški pevski zbor iz Domia je lepo zapel nekaj slovenskih narodnih in partizanskih pesmi, med drugimi tudi »Komandant Stane« in »Bratje, le k soncu, svobodi«. Pretresljivo in prelepo pa je deklamiral Joško Lukec pesmi Srečka Kosovela in Mateja Bora. Prisrčno pozdravljen je vzel besedo Arturo Calabria, predsednik A.N.P.I. – V.Z.P.I. Julijske krajine. V svojem govoru je omenil pomen našega skupnega boja proti fašizmu in nacizmu ter pomembnost sodelovanja v miru, za blagov vseh ljudi. Arturo Calabria je pristopil k partizanom leta 1943. kot italijanski vojak, nekje v Bosni, danes pa ima čin poročnika JLA.

Partizani iz Doline pri Trstu

Kulturnemu programu je sledilo tovariško srečanje v isti dvorani, z bogato večerjo. Vsaka hiša je nekaj prispevala, ženski del Boljunca pa se je mojstrsko izkazal pri pripravi slaščic. Bila sva v družbi Fabijana Bonana in Viktorja Ota. Oba sta bila bataljonska bolničarja v 8. SNOUB, oba v boju tudi ranjena. Izkazalo se je, da sva bila s Fabijanom skupaj na bolniškem tečaju v pokretni bolnici 18. divizije NOV, meseca avgusta in septembra 1944. leta. Obudili smo spomine na upravo bolnišnice in na različna doživljanja iz časa našega bivanja na tečaju.

Sergio, doma iz Ricmanj pri Trstu, pa je bil s svojimi spomini neprekosljiv. Prav neverjetno je, kako sveže se spomni mnogih podrobnosti. Bil je borec 1. čete 2. bataljona Notranjskega odreda. V odredu je bil od februarja do julija 1944. Pozna imena vseh vasi v Cerkniški dolini, Vidovski in Bloški planoti, ter Loški dolini. Dobro pa je znal tudi oceniti, kako se je v času vojne kate-
ra vas »držala«.

Emil Zobec, predsednik A. N. P. I. – V. Z. P. I. Boljunca nama je med pogovorom posredoval željo borcev tega kraja, da naj bi bilo veliko več stikov z borci onstran meje, naj bi se še tesneje povezali med seboj. Obljubila sva, da bova to prenesla Odboru skupnosti borcev Notranjskega odreda, z željo in namenom, da te naše vezi vsebinsko obogatimo.

Čeprav sva se nerada poslovila od tovarišev, je pozno zvečer prišel čas slovesa. Ni manjkalo ganjenosti in obljub, da se zagotovo spet kmalu srečamo.

Ko danes premišljujemo o tem srečanju, nama prihaja

na misel dejstvo, da smo jim dolžni več pomagati in bolj spoznati njihovo delovanje. Njihove vitrine bi morali napolniti z monografijami naših odredov, brigad in divizij, v katerih so se borili fantje in možje iz teh krajev. V Boljuncu, v Partizanskem domu imajo namreč v vitrini poleg skromnih knjižic le Svetinovo »Ukano«. To ni njihova napaka, temveč naša! Kako naj mladi rod izve in ceni resnico o narodnoosvobodilnem boju, kako naj se zaveda, da so se sinovi tega kraja skupaj s slovenskimi rojaki borili v naših brigadah, odredih, divizijah, korpusih, proti okupatorjem in domačim izdajalcem, če pa ne bo imel možnosti, da o tem prebira v knjigah, v domačem jeziku? Prav pa bi bilo tudi to, da na njihove borčevske prapore pripnejo spominske medalje naših odredov, brigad in drugih enot NOV Slovenije, v katerih so se borili tudi naši rojaki iz zamejstva. Ne dovolimo, da bi postali osamljeni otok.

Naši rojaki onstran meje so prav tako naša domovina.
Bojan in Mitja Tolazzi

Podoba slovenjegraške občine

V partizanski Fišerjevi hiši v Starem trgu pri Slovenj Gradcu so 12. oktobra 1944 zavedni Slovenjgradčani izvolili dvanajstčlanski odbor OF. V taki sestavi z vsemi takratnimi funkcijami je odbor deloval do prvih volitev v krajevne odbore ljudske oblasti. Tako so bili z zmago NOB postavljeni prvi temelji za hitrejši razvoj tega nekdanjega zaostalega kraja Mislinjske doline. Tako so med vojno prekaljeni borci in aktivisti z nepremagljivo življenjsko silo v najtežjih dneh obnove porušene domovine utirali pot gospodarske rasti v bistveno prenovljeno socialistično samoupravno družbo. Naš razvoj je torej temeljil na zaupanju v lastne sile, v naš delavski razred, v naše delovne ljudi in občane v času NOB, strnjene v OF pod vodstvom KP.

Pred 2. svetovno vojno so na območju sedanje občine malo gradili, po njej pa smo pričeli naglemu razvoju: tako je bilo zgrajenih 160 stanovanjskih blokov, 1320 privatnih hiš, precej pa jih še gradijo...

Nedavno so zgradili še eno moderno občinsko zgradbo. Tam, kjer stojijo stavbe občine, so bile nekoč ute, hlevi in keglišče, danes pa je na tem prostoru lep park, ki krasi mesto. Tu stoji spomenik zmage, ki simbolizira zmagovalca, medtem ko so nekdanji bolniški park preimenovali v Park narodnih herojev, pri osnovni šoli pa Park miru Titov gaj. Skratka, mesto se je v svojem povojnem obdobju lepo razvilo: asfaltirali so vse ceste, ulice in aleje, zgradili so novo mestnih hiš, uredili parke, športni stadion in zgradili moderno športno dvorano.

Sredi romantične Mislinjske doline je zraslo novo le-

tališče, ki leži v osrčju gozdov, na obeh Kopah zahodnega Pohorja pa novo turistično naselje, ki je vabljivo za vsakega, še tako zahtevnega turista.

Staro zgodovinsko zgradbo mestnega magistrata so v precejšnji meri obnovili in uredili bogato razstavo Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije, ki pokriva našo in avstrijsko Koroško. V isti stavbi so prostori Umetnostne galerije, ki je s svojimi razstavami prejela številna priznanja.

Na območju občine so zrastle številni industrijski objekti: v letu 1945 je bilo zaposlenih le 400 delavcev, danes pa se je število delavcev povečalo kar na 8.000. Veliko so po vojni dosegli na področju gradenj šolskih objektov. Slovenj Gradec je dobil tudi novo trgovsko hišo »NAMA«, novo občinsko sodišče in nove katastrske prostore.

Poskrbeli so tudi za zdravstvene ustanove: zgradili so nov kirurški in otroški oddelk, staro bolnico pa v celoti renovirali. Tako se Slovenj Gradec hvali s štirimi novimi zgradbami, med katere sodi tudi nov dom medicinskih sester. Število postelj se je v primerjavi z letom 1945 zvečalo od 150 na 400. Omembe vredni so tudi dosežki na področju komunalnih dejavnosti. S samoprispevkami občanov in s pomočjo družbe so dobile vsake ceste asfalt: odpravili so srednjeveške vodnjake in napeljali pitno vodo. Sredi podeželske tihote Dravske doline so zrastle štiri električne centrale, ki napajajo tudi najmanjše zaselke naših hribovskih območij.

Sto in sto elektromotorjev, najrazličnejši stroji in naprave pa so danes nenadomestljivi pomočniki pohorskega kmeta. Številni kilometri gozdnih cest in urejene ceste do kmečkih domačij po bregovih Pohorja, Plešivca in Smrekovca, pa so tudi hribovskemu kmetu odprli vrata v vsa središča Dravske, Mislinjske in Mežiške doline, nadarjenim otrokom pa v srednje šole.

Adolf Ankon

Pregled dela vezistov NOV Gorenjske

Osrednji spomenik padlim borcem za svobodo in žrtvam fašističnega terorja v Gorjah

Člani Sekcije vezistov NOV Gorenjske so imeli svojo letno skupščino v sredo, 28. oktobra, na sedežu glavne pošte v Kranju. Skupščina predstavlja obenem tudi že tradicionalno srečanje z gostitelji in predstavniki pokrovitelja DO PTT Kranj. Navzoče so pozdravili Marko Tavželj, direktor DO PTT Kranj, njegov namestnik Lojze Bavdek, stalni delegat PTT v odboru sekcije, Silvester Novak ter Dragica Jenko, direktorica TOZD PTT Kranj – predstavnica neposrednega gostitelja.

V treh poročilih so na kratko opisali dejavnost in finančno stanje v preteklem letu, po razpravi pa so sprejeli program dela do letne skupščine, ki bo zopet v oktobru prihodnje leto. Tu predvidevajo srečanje z delavci Iskre Telematike, vezisti JLA in PTT delavci, udeležbo na srečanju aktivistov Gorenjske, na vseslovenskem srečanju kurirjev in vezistov prihodnje leto, sodelovanje z radioamaterji, akcije občinskih aktivov, udeležbo na tekmovanjih mladih radistov in drugo.

V zahvalo za tople sprejem, predvsem pa za trajno uspešno sodelovanje ter pomoč, so vezisti NOV Gorenjske podelili delavcem DO PTT sliko dveh radiotelegrafistov Jeseniško-bohinjskega odreda med oddajanjem depeše leta 1945 v Ziljski dolini. Delavci PTT so udeležencem letne skupščine ob tej priložnosti razkazali novo pošto in telefonsko centralo na Planini v Kranju, ki so jo postavili izključno s financiranjem delovnih organizacij občine Kranj.

Branko Blenkuš

Ob jubileju protiletalske obrambe

Z ukazom vrhovnega štaba NOVJ je bila 10. novembra pred trinštiridesetimi leti ustanovljena prva enota protiletalske obrambe. V spomin na ta dogodek praznujemo starešine in pripadniki tega rodu naših oboroženih sil ta dan kot svoj praznik. Osrednja slovesnost v naši republiki je bila v torek, 10. novembra v ljubljanski vojašnici Bratstvo in enotnost, kjer domujejo enote, ki se že vrsto let uvrščajo med najboljše enote protiletalske obrambe v širšem jugoslovanskem prostoru.

Poleg predstavnikov družbenopolitičnega življenja mesta Ljubljane in občine Ljubljana Moste-Polje so se priložnostne slovesnosti udeležili pred-

Slovesnosti v vojašnici Bratstvo in enotnost so se udeležili tudi udeleženci narodnoosvobodilnega boja in tisti, ki so kakorkoli sodelovali v enotah protizračne obrambe JLA.

stavniki ljubljanskega armadnega območja, ki jih je vodil generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič, predstavnik republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, ZRVŠ, nekdanji borci, upokojeni oficirji, ki so službovali v enotah protiletalske obrambe in voja-

ki ter starešine iz vojašnice Bratstvo in enotnost.

Po uradnem delu slovesnosti so najbolj zaslužnim vojakom in starešinam izročili praktična darila, nagrade in pohvale. Za prijetno vzdušje pa je poskrbela vojaška pihalna godba.

Č. J.

Elkroj

PROIZVODNJA MODNE KONFEKCIJE MOZIRJE n. sol. o.

Planinski muzej Slovenije v Ljubljani – da ali ne

Kako in kam s planinsko kulturno dediščino

Razstava v kulturno informativnem centru v Ljubljani

Ni še pozabljena planinska kulturna dediščina, ki se ohranja v Muzejski zbirki PZS. Dolgo je imelo gradivo svoj prostor v Domu planincev »Zlatorog« na Dvorčakovu 9 v Ljubljani, nato pa ga je pogodbeno prevzel v hrambo Mestni muzej v Ljubljani. Usoda zbirke je še dokaj nejasna. Znano je le to, da planinci že vrsto let izražajo željo po osrednjem planinskem muzeju v Ljubljani.

Zamisel planinske organizacije (njenih članov – registriranih – je bilo ob koncu leta 1986 več kot sto tisoč) je bila, da bi do stoletnice pokazali javnosti svojo prehojeno pot, dejavnosti, narodno zavzetost in zavest, ki se je v planinski organizaciji razvijala, združevala, ohranjala in širila predvsem v njenem začetnem obdobju, (prvih dvajset let javnega delovanja).

Tudi v obdobju okupacije je dalo slovensko planinstvo s svojimi člani prispevek NOB, saj so bili mnogi med prvimi udeleženci NOV, aktivisti in varni vodniki po gorskih potih. Prihodnje leto bo že 95-letnica ustanovitve

SPD v Ljubljani, o planinskem muzeju pa se je govorilo že ob njegovi desetletnici! Kasneje so se pojavili takšni in drugačni predlogi ter mnenja.

Zamisel je po vojni močno zaživela in so se zanjo leta 1963 posebno resno zavzemali jeseniški železarji-planinci, kleni Gorenjci. Zavzemali so se za ustanovitev Centralnega planinskega muzeja na Jesenicah, v Kosovi graščini. Zanj so pripravili že celo scenarij. Na sedanjih razstavi v Križankah je prikazan del zbranega gradiva.

Planinci so zavzeto zbirali in zbrali tudi gradivo za zbirke načrtovanega planinskega muzeja Slovenije. Žal pa je stvar padla v vodo (zaradi nastalih nesoglasij). Po zaslugi gorenjskih planincev se je pozneje oblikovala Triglavska muzejska zbirka pri Planinskem društvu Dovje-Mojstrina. Planinsko društvo Jeseniških železarjev je dobro zavedalo, kaj ljudem gore pomenijo: v njih najdejo prijetno razvedrilo, se duhovno odpočijejo po napornem delu; še več, kaj

so jim in vsem njihovim tovarišem pomenile in dajale v času NOB! Iz dokaj bogate Muzejske zbirke PZS je bilo vzeto in obdelano tudi gradivo za razstavo »NOB in Triglav – gora, simbol«, ki je bilo dopolnjeno in na ogled lani na Bledu, v počastitev prvega spominskega pohoda borcev na Triglav. Tudi prebivalci mestnih in industrijskih krajev, predvsem pa meščani Ljubljane niso izvzeti. Vse od leta 1872 je v njih tlela zamisel o organiziranem planinstvu. Vedno več jih je zahajalo v hribe, pričemer so se srečevali tudi v oddaljenih višjih predelih Julijcev in Karavank. Štajerci so bili navdušeni nad Savinjskimi alpami, Dolenjci in Primorci pa nad svojimi goranci. Tako je bilo leta 1893 ustanovljeno v Ljubljani prvo Slovensko planinsko društvo, ki sta ji ma še isto leto sledili podružnici v Kamniku in Mozirju.

Tako je orisal začetke planinske organizacije ob otvoritvi razstave v Križankah podpredsednik PZS dr. Tone Stojin.

S to razstavo, ki je sad dela zavzetega vodstva Mestnega muzeja Ljubljana v sodelovanju z vztrajnimi planinci, so organizatorji želeli pokazati javnosti svojo planinsko zbirko in hkrati začetni reševati obstoječo problematiko.

Prostorska in finančna stiska, ki tare planince (sami namreč iz sredstev članarine ne zmorejo vsega) v zvezi z zbirko, narekuje širšo akcijo, skozi katero se bo izkristalizirala realna pot do Slovenskega planinskega muzeja v Ljubljani, ki si ga planinci želijo.

Še nekaj je pomembnega na razstavi: prošnja in opozorilo (ne le planincem, pač pa tudi vsem drugim), naj imetniki kakršnegakoli gradiva, ki ga lahko pogrešajo, le-tega ne uničujejo, ampak naj ga oddajo Planinskemu društvu, ki ga bo posredovalo za muzejsko zbirko. Tako bo muzej pridobil prenekatero zanimivost in dragocene dokumente.

V razstavnih dneh je ob večernih urah organizator tudi poskrbel za enourne kulturne programe: srečanja z znanimi planinci predavanja in podobno. Vse to pa sodi k novembru kot »mesecu planinske kulturne dediščine«.

J. I.

Iz Hrastnika

Na izlet najbrž ne bomo šli

Pred 40 leti smo v novembrskih dneh zaključevali gradnjo proge Šamac-Sarajevo. V zadnji izmeni smo brigadirji revirjev (Zagorja, Trbovelj in Hrastnika) sestavljali četo v VII. Celjski brigadi, katere komandant je bil tov. Lipovšek. Delali pa smo sektorju Vinište-Žepče.

V I. in II. izmeno, ki sta častno zastopali rudarske kraje, so revirji dali svojo brigado. Bili smo mladi, zato za nas ni bilo ovir. Vse smo prenašali za dobro voljo in humorjem, da o delovni vne- mi ne govorimo. S osrčje Bosne smo se vozili v živinskih vagonih. Z hrano in obleko smo bili slabo prekrbljeni, saj nas je bilo med brigadirji precejšen del takih, ki smo se vrnili s partizanov, internacije ali izseljenstva. Toda bili smo polni prepričanja, da gradimo za boljši jutri v svobodni domovini.

Delovni čas je trajal ves dan, na večer in ob nedeljah popoldne pa smo prirejali razna športna tekmovanja in kulturne prireditve. Po okoliških gozdovih so se še potikala ustaške in četniške bande, ki so na nas streljale, vendar nas niso preplašile, niti zmanjšale delovnega elana.

Ko smo se po dveh mesecih in pol vrnili domov, smo bili tisti, ki smo odšli na delovno akcijo iz proizvodnje, za nagrado objavljeni. Morali smo ostro nastopiti, da nam je bila ta krivica popravljena.

B. J. in V. V.

Luč prijateljstva

Prav te dni mineva 40 let, odkar je iz Šamca v Sarajevo odpeljala prva lokomotiva.

Se danes se spominjam, kako smo se mladinci iz vse Gorenjske 1. 9. 1947 zbrali v prostorih Iskrine menze. Tu smo postali brigadirji 3. Jelovške brigade. Naš komandant je bil Peter Sitar iz Križ, njegov namestnik pa Nace Praprotnik. Z vlakom smo se odpeljali v našo bratsko republiko Bosno. Ko smo prispeli v Doboj, smo bili razvrščeni v Kostanjico. Tu je naša brigada gradila progo do 15. novembra, saj je bila zadnja izmena, zadolžena delo dokončati.

Mesec november je bil že hladen, dela na progi pa še veliko, zato smo delali v treh izmenah. Tudi ponoči. Še danes ne morem verjeti, da smo imeli toliko delovnega poleta. Novembrske noči, dolge, hladne in temne, so objemale Kostanjico pri Doboju. Še ob karbidnih svetilkah so se lesketali krampi in lopate. S samokolnicami smo eden za drugim vozili zemljo. Ob treh izmenah je bila tretja najtežja. Spominjam se, kako so brigadirji neke noči pripeljali v barako namestnika komandanta. Na gradbišču je eksplodirala karbidna svetilka in ga močno opekla. A tudi to smo premagali. Nacetu smo na opekline dajali hladne obloge in je kmalu ozdravel.

V najlepšem spominu so mi ostali trenutki, ko je brigada s svojimi štirimi četami stala v zboru. Najboljša četa je sprejela prehodno zastavico. Naš ho-ruk je odmeval po bosenskih hribih, iz naših ust pa je zadonela ob dviganju zastave državna himna. Kakšni občutki so nas takrat obdajali, naj izrazim v tej pesmi:

Luč prijateljstva

V zboru brigada je stala,
na drogu se je dvignila zastava,
ko na vrhu je zaplapolala,
je v naših srcih luč prižgala.

Luč prijateljstva je zasvetila,
iz naših grl je pesem zadonela,
iskra bratstva se je utrnila
o, da ne bi nikdar ugasnila!

Dana Petrač

Pod vtisom obiska

Rizarna

Iz opečnega zidu strmijo
prazna okna v veličastne stene
sivega betona. Srce vene
od tega, kar kamni zamolčijo.

V katedrali smrti sem stala,
kjer so gosli ljubezni igrale,
kjer so orgle obupa bučale
in je flauta trpljenja jokala.

V celicah mučenja sem stala,
tesnimi, kot da so že grobovi.
Z drobnimi človeškimi sledovi
sem na zidu oporoko brala.

Ljubezen so pustili tam in tod,
prav tisto, ki so jo darovali
pri črni maši v tej katedrali
smrti, ko so končali strašno pot.

Danes med visokimi zidovi
je v tišino lahen piš zavel
in mrtev list na tlaku zašuštel,
da srce prevzeli so strahovi.

Lina Lavrenčič

Partizanski pevski zbor
v Begunjah in Gorjah

Partizanski pevski zbor iz Ljubljane je gostoval v petek, 6. novembra v Begunjah na Gorenjskem. V dvorani begunjskega gradu je imel celovečerni koncert umetnih, narodnih in partizanskih pesmi. Občinstvo je dvorano napolnilo in z velikim aplavzom pozdravilo pevce, ki so bili prvič med njimi.

Predno so pevci začeli s svojim programom, jih je pozdravil predsednik skupščine KS Begunje Franc Debeljak. Posebno se je pevcem zahvalil za Simonitičjevo žalostinko »Postoj, kdor mimo greš«, ki so jo pevci zapeli pri spomeniku, v mraku ob svetlobi sveč, ki so s svojo nemo svetlobo obujale spomin na žrtve nacistov iz znanega begunjskega nacističnega bunkerja. Krajani so posebej zadovoljni, je zaključil svoj govor, da se med njih nahaja zbor, ki je nastal v času NOB in s svojim poslanstvom, s pesmijo izpričal težke dni vojne, čas poveljnega in današnjega razvoja naše ožje in širše domovine.

Enakega sprejema so bili pevci PPZ deležni v polni dvorani doma »Partizan« v Gorjah pri Bledu, kjer so nastopili v soboto, 7. novembra. Nastopili so z istim programom kot v Begunjah pod umetniškim vodstvom dirigenta Cirila Cvetka; solist je bil Tone Lovce, na harmoniki pa je spremljal Tone Bukovnik.

Jože Jenič

Iz našega zamejstva

Pred 40 leti so odkrili
spomenik padlim

Sekcija VZPI-ANPI Prosek-Kontovel je v sodelovanju s krajevnimi kulturnimi organizacijami na Kontovelu pripravila proslavo ob 40-letnici odkritja spomenika padlim v NOB.

Proslava se je začela ob 10. uri z odhodom spreveda z dvorišča društvene gostilne na Kontovelu k spomeniku na pokopališču. Tu je bila osrednja slovesnost z govori in nastopom godbe na pihala, pevskega zbora in amaterske gledališke skupine »Jaka Štoka«. Proslavo so zaključili s tovariškim srečanjem v veliki dvorani gospodarskega društva.

Spomenik padlim v NOB na Kontovelu so zgradili domačini po svoji zamisli in s prostovoljnimi delom, slavnostno pa so ga odkrili 1. novembra 1947.

Na spomeniku je plošča z vklesanimi imeni padlih in pogrešanih borcev, med temi so tudi nekateri partizani, umrli v povojnih letih. Na vrhu seznama pa je ime domačina Josipa Pertota, ki je umrl kot žrtev fašističnega nasilja že v prvih letih po prvi svetovni vojni.

Poleg spomenika je grobnica, v kateri so shranjeni posmrtni ostanki padlih borcev.

J. O.

Črn dan v Vrbju pri Žalcu

Ko so bile številne slavnosti po vsej Sloveniji pred spomeniki padlih borcev nacističnega in fašističnega nasilja, žal v Vrbju pri Žalcu komemoracije ni bilo. Zaradi tega so bili svojci padlih borcev ogorčeni in so se zgražali, da ni bilo pred spomenikom položenega venca.

Ob takšni priložnosti ne bi smele družbenopolitične organizacije, kot je SZDL KS vrbje, pozabiti in ne obuditi spominov na vojna leta, ki so bila polna darovanih življenj za zmago in svobodo.

Zahvala gre svojcem padlih, ki so spomenik okrasili in prižgali svečke ter tako obudili spomin nanje. Kaj bi bilo, če bi se svojci pozabili na dan spominov, tako kot je pozabila SZDL KS Vrbje pri Žalcu!

Spominsko ploščo pred gasilskim domom v Vrbju so svojci s solzami in grenkobo v srcu zapuščali, saj si niso mislili, da se na borce za svobodo kar tako pozabi. Bili so krajani Vrbja in tudi oni so prispevali drobec k našemu velikemu kosu svobode. Spomnite se besed našega vrhovnega komandanta SFRJ Josipa Broza Tita, da kdor pozabi na borce, ta pozabi na socializem.

Jože Grobelnik

Aktualno »pero naših dni« Mojmir Mihatova

Že večkrat sem hotela ujeti srečo

Človek hrepeni po sreči na vseh svojih poteh. Za to neznano srečo tudi vendar hlepi. Hiti za velikim dobitkom, za velikim doživetjem, za zamaknjenostjo, v kateri bi lahko zaklical: »Ostani pri meni, veliki trenutek sreče, sedaj sem te dohitel, ne izpustim te več!«

Večkrat sem tudi sama hotela ujeti srečo v svoje roke, jo skriti pred tujimi pogledi ter jo zakleniti, da se je ne bi nihče polastil, vendar se mi je vsakokrat izmuznila iz rok; ko sem jo vnovič hotela zgrabiti se je oddaljila...

Hrepenenje po sreči se je večkrat sprevrglo v zahtevo: »Mama, kupi mi to ali ono,« vendar me je kupljeni predmet le delno razveselil. Vedno sem ob njem potrebovala tudi mamino toplo besedo. Tako sem rasla, ne da bi vedela, da sta prijaznost in toplota ljudi, ki me obdajata, tisto, kar me osrečuje. Ker se je moja iluzija, da bom srečna, če bom imela nekaj več kakor drugi, sesula v prah, sem si le priznala, da sreča ni v denarju, v materialnih dobrinah.

V meni se prebujala spoznanje, da je sreča nekaj več, nekaj neotipljivega, nekaj, česar ne želim imeti samo zase. Želim jo razdati med svojce, prijatelje in znance, želim jo raztrpeti na ves svet.

Kako malo je včasih potrebno, da nekoga osrečimo! Včasih je dovolj ena sama nežna beseda, izrečena v enem samem pravem trenutku.

URŠKA KOREN, 8. a
OŠ 9. korpus NOVJ
Nova Gorica

Srečo najdemo tudi v majhnih stvareh

Najbrž so merila, kaj je komu sreča, zelo različna in odvisna od tega, v kakšnih okoliščinah kdo živi. Če bi živeli v vojni, bi mi nedvomno največjo srečo pomenil Mir. Če bi trpel pomanjkanje, bi bil najsrečnejši, če bi se lahko do sitega najedel. Tako bi, žal, svojo srečo opisalo veliko otrok na svetu. Meni, ki vse to imam, pa mi pomeni največjo srečo dom, občutek, da me ima tata rad, da me razume v mojih željah in da se me tudi on veseli takšnega kot sem, da sem mu v srečo. Tako živim z njim in sestro v razumevanju in prijetnem vzdušju.

Druga moja največja sreča je moja značajska lastnost (podobna tatovi), da se znam veseliti številnih drobnih stvari, ki jih tako pogosto doživljam. Ob njih znam pozabljati tudi, če kdaj doživim kaj

hudega ali če je doma kaj narobe. Znam se veseliti uspeha v šoli. Lepo mi je to povedati tatu. Osrečuje me prosti čas, zlasti ob petkih in sobotah, ko se ukvarjam s svojimi drobnimi veselji, kot so računalnik, poslušanje glasbe, televizija, knjiga in še kaj.

Srečo mi pomeni tudi gibanje v naravi; smučanje, ko uživam v lepem naravnem okolju, na lepo pobeljenih strminah; gore, ko doživljam njihovo lepoto, igro svetlobe in sence, različne poglede, ki se spreminjajo iz ure v uro ter čistost gorskega zraka; izleti, na katerih spoznavam kraje, kjer nisem še bil in lahko občudujem lepote, ki jih moje oko dotle ni še uzrlo; morje, kjer lahko uživam v lepi sinji vodi in belo razpenjenih valovih, ki premetavajo čolne.

Sreča je odvisna od časa,

v katerem živiš. Ko sem bil majhen, mi je največjo srečo pomenilo igranje s prijatelji ter to, da sem dobil kako novo igračko. Ne vem sicer, kaj mi bo pomenilo srečo jutrišnjega dne in v prihodnosti,

želim pa si, da bi me ob željni življenjski sreči vedno lahko osrečevala že tudi vsakdanja drobna veselja.

ALEKSEJ ŠINIGOJ, 8. b
OŠ Borisa Kidriča
Ajdovščina

Po poteh NOB

V torek sem bil prijetno presenečen, ko sem izvedel, da bom med tistimi srečnimi učenci, ki se bodo udeležili dvodnevne ekskurzije po poteh narodnoosvobodilnega boja.

V četrtek sem se zbudil pozneje, kot bi se moral, zato sem v naglici pozabil vzeti s seboj marsikaj. To sem na žalost ugotovil šele v avtobusu.

Oče me je skupaj s Kristijanom odpeljal na avtobusno postajo. Med učenci pesniške občine sem ugledal tudi učence naše šole in tovarišice Ekartovo. Pripeljal je avtobus. Vsi smo hitro vstopili. Začela se je pot, ki sem jo tako težko pričakoval.

Prvi dan smo obiskali partizansko tiskarno Slovenija, pokopališče tristopetih borcev na Vojskem ter rojstno hišo Ivana Cankarja pa še kaj drugega. Pot do partizanske tiskarne Slovenije je bila zelo naporna. Končno smo zagledali baraki. Oskrbnik nam je razkazal tiskarno in pognal tiskarske stroje, da smo lahko videli, kako delujejo.

V hiši Ivana Cankarja nam je oskrbnica podrobno opisala življenje in delo družine Cankar.

Končna postaja prvega dne je bila hotel Eta v Cer-

knem. Tovarišica nam je dodala sobe, v katere smo se nemudoma vselili. Takoj zatem nam je prišla povedati, da moramo takoj v salon, kjer nam je pomočnica ravnateljice šole v Cerknem opisala medvojno življenje ljudi v Cerknem in politično šolo, ki je delovala v tem kraju. Po zanimivem predavanju smo odšli v jedilnico, kjer nas je čakala obilna večerja, ki nam je zelo prijala po naporni vožnji. Naslednji del večera smo sklepali nova poznanstva, vendar je bilo premalo časa, saj smo morali k počitku, čeprav smo si imeli veliko povedati.

Naslednji dan smo se odpeljali v bolnišnico Franjo in v Dražgoše. Videli smo veliko lepih krajev, kot na primer staro mesto Škofjo Loko. Ko smo si jo ogledali podolgim in počez, nas je že začela priganjati ura in odpeljali smo se proti Mariboru.

Po nekaj urah vožnje sem zagledal mariborski kolodvor in na njem očeta, ki me je odpeljal domov.

Zahvaljujemo se tovarišu Severju, Zvezki borcev NOV ter vsem, ki so na takšen ali drugačen način pripomogli k tej poučni ekskurziji!

TONI BALAZIČ, 8. a
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Kdo nam je izbojeval svobodo

V šoli imamo album ZB. Večkrat sem ga že videla, a ne zelo podrobno. Te dni v novembru sem ga odprla in pogledala slike borcev. Pod neko sliko prijaznega moža sem prebrala: »Alojz Sodin je po dovršeni osnovni šoli ostal na domačiji. Trgoval je z lesom. Nemcem ga je prve dni že izdal domačin. Alojz je namreč prenašal iz Celja v vas letake, ki so pozivali ljudi k upor. Skrival je orožje in ga ni oddal Nemcem. Pri preiskavi so Nemci našli orožje. Ker je nosil kapo s srpom in klavir, so ga obsodili komunizmu. Obsodili so ga na smrt in 11. 10. 1941 ustrelili.«

Umrli je na začetku vojne. Kaj vse bi lahko še naredil za našo domovino, saj je bil zelo pogumen! Bil je član Zveze kmečkih fantov in deklet. Ljudem je govoril: »Ne oddajte orožja, ker ga bomo sami rabili!« Zdaj je pokopan med domačimi borci. Kratko je bilo njegovo življenje. Vsi so žalovali za njim. Takih junakov si želimo, želimo si, da bi lahko bila tako pogumna kot ta padli junak za svobodo.

URŠKA KRAJŠEK, 4. r.
OŠ Stanice

Poglej se, človek, ozri!

Ni vse tako lepo, na tem planetu, ko ptice v letu, lepo ti pojo. Poglej se no, človek, ozri se po svetu, kjer vojne divjajo, kjer ljudje od lakote umirajo... Poglej no, človek, ozri se po svetu, ni vse tako lepo kot je v nekdanjih časih bilo!

Ukni orožje, nikjer po svetu ne bo več vojne, med narodi spletle se bodo vezi,

naj v njih mir prebiva, sreča živi. Poglej se no, človek, ozri se po svetu, kjer lakota pase milijone ljudi. Ukni to lakoto, pošlji jim hrano, da srečno bodo živeli in zbrano. Poglej se no, človek, ozri se po svetu, pomagaj milijonom ptic spet k letu!

LIDIJA RENK, 8. b
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Uh, kako nas je zeblo...!

»Jutri gredo oba sedma in osmi na delovno akcijo. Trgali boste grozdje. Toplo se oblecite in prinesite škarje s sabo!« To je pisalo v okrožnici, ki smo jo dobili zadnjo uro. Seveda smo bili vsi nadvse veseli.

Zjutraj smo se zbrali pred šolo. S kombiji so nas odpeljali na Sromlje v Slovinove vinograde. Bilo je tako mrzlo kot še nobeno jutro do zdaj. Čeprav smo bili vsi dobro oblečeni, nas je ledeno grozdje hladilo in roke so postajale rdeče. Vedno manj sem čutila svoje prste. Hočeš nočeš, trgali smo dalje. Ura se je bližala deveti in poklicali so nas k malici. Topla enolončnica se nam je prilegla. Ogrela so se nam želodci, pa tudi roke, čeprav so prsti postajali nekam čudno debeli... Počivali smo slabe pol ure, potem pa smo se vrnili v vinograd. Temperatura zraka se je mogoče dvignila za stopinjo, a je še vedno bilo grozno mrzlo. Do desetih smo obrali prvi vinograd. Nadaljevali smo še v drugem. Nabirali smo in nabirali in se vzpodbujali: »Ko bo te vrste konec, potem bo zares konec!« Toda to bi lahko ponavljali še in še, saj Slovinovih vrst ni ravno malo.

No, končno je bilo ob pol enih naše akcije konec. Vsi premraženi in z lepljivimi prsti smo odšli iz vinograda. Kljub temu smo imeli dober občutek, da smo opravili pošteno in koristno delo.

MOJCA VUČAJNK, 7. b
OŠ Artiče

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Uf, ta slovenščina! Uf, ta naša šola!

Ja, dragi mladi prijatelji, kar pomislite, kolikokrat ste že tako vzdihnili. V glavnem slovenščina kot predmet v šoli ni priljubljena, še toliko manj, če prinese slabo oceno v spričevalo. Če bi se vrtela samo okrog pesnikov in pisateljev, bi že šlo, toda vse tiste pike in vejice pa stavčni členi in besedne vrste, ki jih je zelo lahko med seboj pomešati, potem toliko odvisnikov, da jih kar mgolji, vse tiste analize in še in še, kar sodi v slovnico – to pa noče kar tako v glavo. In potem nič čudnega, če je tu in tam nad učbenikom slovenskega jezika slišati: »Uf, ta slovenščina!«

Vem pa, dragi mladi Slovenci, da se ta vaš odnos popolnoma spremeni zunaj šole; hočem reči, da imate radi svoj jezik, svojo materinščino, slovenski jezik vaših očetov in dedov.

»Uboga mati, če njenim otrokom prepovedo govoriti jezik, ki so se ga učili iz njenih ust,« piše Irena Drožina, učenka 8. b razreda osnovne šole Bogomir Magajna v Divači in nadaljuje: »To so besede, ki prihajajo v samotnih nihčih iz srca, ko se utrujena sklanja nad otroško zibelko in obvisijo nekje na dnu srca, varno shranjene pred zlobno roko, ki hoče iztrgati še ta del materinega jezika. Toda, na svetu so bili in bodo ljudje, ki so se pripravljali bojevati za svoj dragi jezik. Kdor se je rodil Slovenec in je pozneje to iz pohlepa po denarju ali čem drugim zanikal, ta že ni pravi Slovenec! Ta je mevža, strahopetec, izdajalec. Svojo mater je izdal. Zatajil jo je! Mar ga ni ona z materino ljubeznijo učila prvih slovenskih besed?!

Ampak ne bodo nam je vzeli; ne, ne bodo! Zaradi tebe, ti prelepi čisti jezik, je bila prelita kri iz telesa človeka, ki te je ljubil, spoštoval in ti je bil zvesto vdan vse življenje.«

Da, Irena, s tvojimi iskrenimi besedami se razgrne vsa zgodovina boja slovenskega naroda na tem kosčku zemlje za svojo materinščino, skozi vse čase, vse do današnjih dni. Dokler bomo imeli zveste Slovence, je življenje materinščine v varnih rokah. Koliko kriznih obdobij jo je že teptalo, pa ne poteptalo! Kar predstavljate si, da ne bi imeli več pouka v slovenskem jeziku. Pa se je tudi to že dogajalo – v šolih babicam.

Predrag Glišović iz 3. b razreda osnovne šole Drago Bajc v Vipavi, pravi: »Večkrat bi se morali spomniti, kako je bilo za šolarje nekoč. Ko so naše babice hodile v šolo, šolanje ni bilo obvezno. Treba ga je bilo plačati in tako so šole obiskovali lahko le otroci bogatih družin. (Op. u.: No, tudi danes bi težko rekli, da je šolanje brezplačno in bojim se, da če ne bi bilo obvezno, bi spet obiskovali šolo le otroci bogatih staršev. To najbolj vedo tisti, ki imajo enega ali dva šolobvezna osnovnošolca pa še kakega srednješolca!)

Toda to ni bistvo današnje »zgodbe«, tistega, kar smo prej govorili – o materinščini namreč. To pride na vrsto v nadaljevanju Predragovega pisma: »Ker so bili naši kraji pod italijansko oblastjo so imeli učenci pouk v italijanskem jeziku. Otroci tujega jezika niso poznali in so bili pogosto kaznovani. Že pod Italijani pa so dobili otroci partizansko šolo. Pouk je potekal na skrivaj – v ilegali; v gozdu in kleteh, da jih Italijani niso odkrili. Zvezkov in svinčnikov niso imeli, pač pa tablice in krede.«

Tudi mama Roberta Ogrina, prav tako učenca 3. razreda vipavske osnovne šole, se še dobro spominja svojih šolskih dni. V šolo je hodila v času stare Jugoslavije in sicer na Sušak blizu državne meje. (Op.: Reka je spadala pod Italijo, Sušak pa je pripadal Jugoslaviji. Sušak je kot mesto obstajal do leta 1948, ko sta se mesti administrativno združili. Meja med državama je bila do leta 1945 na reki Rečini.) Otroci jugoslovanskih državljanov so hodili v šolo v Sušak iz Reke. Imeli so maloobmejne izkaznice. Osnovna šola je trajala štiri leta. V prvem razredu so pisali s svinčnikom, v drugem s črnilom in peresom. Učili so se tudi cirilico. V tretjem razredu so že izvedeli nekaj zemljepisa in zgodovine. V mestih so imeli dečki in deklice ločeno šolo. Šolske malice seveda niso poznali. Vodo pa so pili iz posebnega napajalnika, da ni bilo treba kozarcev.

Kako bi vam bila všeč ena takih šol iz preteklosti? Verjetno ste navdušeni, ampak le na prvi pogled. Za kak teden, morda mesec, potem pa bi si spet zaželeli vaš video, šolski radio, televizijo, računalnik in vse, kar vas obkroža v vaših moderno opremljenih učilnicah in vam omogoča pridobiti čimveč znanja. Potem ne bi več rekli: »Uf, ta šola!«

Ampak, materinščina je pa le materinščina – v stari ali novi šoli. Čeprav se slovničarji iz roda v rod izmislijo kako novost, ostaja v svojem bistvu zvesta sebi. Spoznavajte to bistvo, da boste znali vedno in povsod braniti našo slovenščino!

Živa

P. S.: V eni prihodnjih številkih bi lahko kramljali o tistem, kar smo mimogrede omenili – o vašem brezplačnem šolanju. Če ste za to, dragi moji sodelavci, napišite svoje misli in jih pošljite na mojo uredniško mizo.

Bilo je v novembru enainštiridesetega

»Jutri boste šli v nove kraje«

Že pred vojno so se posamezni nemčurji pripravljali, kako bodo vladali, ko pride njihov veliki dan. Takoj po okupaciji so začeli izseljevati vse, ki so kaj premogli, še posebej pa zavedno inteligenco. Selili so se v različna mesta, približno v šestih valovih. Vsaokrat smo trepetali, ali bo doletelo nas...

Opisal bi rad ta čas množičnih izgonov. V času od 31. oktobra 1941 do 15. novembra 1941 so iz Posavja preselili v Nemčijo (v Šlezijo) kar 20.000 ljudi. Najprej so vse te ljudi iz Posavja nameravali naseliti na Hrvaško, toda v Srbiji in Hrvaški se je narodoosvobodilno gibanje že začelo. Iz Štajerskega so hoteli izseliti 250.000 ljudi, na koncu se je ta številka zmanjšala na približno 179.000; od teh je veliko ljudi samih zapustilo to »Veliko Nemčijo«.

Iz Posavja pa je bilo izgnanih in preseljenih okoli 40.000 ljudi, v glavnem kmečko prebivalstvo.

Nekaj dni pred selitvijo so se po zidovih pojavili letaki, plakati. Pozivali so ljudi, naj se pripravijo, da bodo šli v druge kraje. Vse, kar bodo pustili na teh domovih, bodo dobili povrnjeno. Na teren so poslali tudi nekakšne popisovalce, ki so popisali premoženje, ki so popisali premoženje; popis zemljišč so opravili že kmalu po prihodu. Ko so popisovali premoženje, so popisovali predmete, so popisali celo, koliko ima kdo kokoši. Obljubam o povrnitvi pa marsikateri niso verjeli.

Dan pred selitvijo je proti večeru po Brezicah vozil avto. Iz močnih zvočnikov je bilo slišati, kako naj se ljudje pripravijo za selitev. Prve selitve so se začele okoli Dobove. Nihče ni vedel, ali ga bo doletelo, veliko pa je bilo ljudi, ki so se

sami podali preko meje na Hrvaško ali na ozemlje, ki so ga zasedli Italijani.

Na vrsti so bile Brežice

Spominjam se, kako so ljudje jokali in se zaradi najmanjših stvari bali, da jih ne bi kdo ovadil nemčurjem. Na dan selitve zjutraj nismo šli nikamor. Že zelo zgodaj sva z ženo vstala in zbudila našo enoletno Alenko. Oblekla sva jo, vse naše premoženje pa stlačila v dve vreči. Nekaj denarja pa sem za vsak primer skril v hlačni razporek. Ob oknu sem opazoval patrulje, vojake, ki so po dolžnosti hodili po hišah. Na naša pritična vrata je potrkalo. Vojak je prišel po Angelo, ki je nekaj časa pri nas stanovale, a je tega dne šla domov v Krško vas. Obrnil se je in odšel, kmalu pa je prišel drug vojak. Ta je zahteval, naj gre z njim vsakinja Mici, ki pa se je tudi zatekla na varno v Slovensko Bistrico. Tretji vojak je zahteval, naj grejo z njim ženini starši. Ni jih bilo, tudi oni so se umaknili selitvi. Praznih rok so bili tudi pri 96-letni ženini stari materi, ki je bila v bolnišnici.

Z ženo sva čakala doma v praznem stanovanju, da bodo prišli tudi po nas tri. Ni jih bilo in skuhalo sva si nekaj čaja, da bi lažje čakala. Minilo je poldne. Po vseh izkušnjah, ki sem jih nabral, sem vedel, da je za ta dan selitve konec. Mimo

hiše pa so vozili tovornjaki, polni ljudi. Nekateri so kričali vse mogoče, pazili so le, da niso koga javno žalili. Vozili so jih skozi Brežice tudi iz drugih vasi. Vse je šlo proti Rajhenburgu (Brestanici). Tam so jih najprej v gradu ponovno popisali, nato pa so šli na kolodvor, kjer je bila narejena rampa kot za živino. Od tam so šli proti Nemčiji.

Drugega dne po tej množični selitvi sem šel zopet, kot da se ni nič zgodilo, v pisarno. Zaposlen sem bil v finančnem uradu. V pisarni je nekaj tovarišev spet manjkalo. Nekateri so bili že prej odšli ali pa so jih odpustili. Vsedel sem se k svoji mizi; o tem, kar se je zgodilo prejšnji dan, niso govorili. Nemčurji, ki so bili v naši sobi, tega ne bi prenesli in je bilo bolje, da si bil tiho. Manjkali so Hartman, Kampuš, Poljšak, Mravlje, Torkar in še nekateri, ki se jih ne spominjam. Naši takratni šefi pa tudi niso nikogar pogrešali, tudi povpraševali niso po njih. Čez čas so jih preprosto prečrtali v seznamu.

Poizkus pobega

Da nas ne bi ponovno prišli seliti, nisem verjel. Šel sem na ogled, kako bi tudi mi prešli Krko, na italijansko stran. S sodelavci smo pot že ogledovali, tokrat sem šel sam, s starim kolesom, v smeri proti Kostanjevici. Pri grmovju proti meji je bilo vse živo ljudi. Kmetje so peljali kraje, vole; čeprav je bila Krka že zelo mrzla, so se poizkušali nekateri z malim, na hitro zgrajenim splavom prepeljati čez Krko. Hiše

na levem bregu Krke nasproti Kostanjevici so bile zapuščene. Na mostu so bili stražarji, cariniki – ni bilo dobro, da bi šel blizu. Že sem se namenil, da se vrnem, saj tod ni bilo primerne za prehod. Tedaj pa se je na robu gozda pojavil strelski vod. Nemci so začeli streljati in prodirati proti zameškemu gozdu. Morda so preganjali begunce. Ubogo kolo, kako je škripalo, ko sem začel bežati pred temi Nemci! Bežal sem malo na kolesu, malo peš; kdaj sem prešel mejo, nisem opazil. Italijani so se namreč pred tem napadom lepo umaknili. Že se je temnilo, ko sem prišel do Šentjerneja. Tu nisem našel nikogar izmed znancev in šel v Kostanjevico. Pri znanih ljudeh sem se ustavil. Prosil sem, da bi me Italijani pustili nazaj čez mejo. Seveda so odgovorili, da kdor je pri nas, je naš in nima več možnosti, da gre nazaj. Prespal sem pri znancih. Težko mi je bilo, ker je ostala žena sama, ne samo v hiši, pač pa tudi v soseski.

Zgodaj zjutraj sem šel po desnem bregu Krke čez Šutno in pri Bušnji vasi prečkal mejo. Sicer sem po poti še poskušal, da bi prišel čez Krko, pa sem malo padel v vodo; moker sem se proti poldnevu le znašel doma. Doma so me seveda pogrešali, znanci, ki jih še niso izselili, so se zbrali pri ženi in ugibali, kaj se je zgodilo.

Kljub vsemu pa smo drugega dne poskusili, da bi šli vsi trije čez mejo. Pri Bušnji vasi smo nekaj prtljage spravili pri kmetih in šli smo. Nismo imeli sreče. Izdal nas je neki nebodiga treba. Zajela nas je nemška patrulja. Na sami meji so nas Nemci učili pameti: sláčili so me in iskali pri

meni ne vem kaj. Otrok je jokal, žena jih je prepričevala, oni pa kričali, kot da bo Nemčija propadla, ker gremo na skrivaj čez mejo. Ura je bila menda štiri poldne, ko so nas spustili. Obljubili smo jim, da gremo nazaj v Brežice, oni pa so nam grozili, da če nas še enkrat ujamejo, ne bomo več prišli srečno nazaj.

Dobili smo nekega vozniaka in odpeljal nas je domov v Brežice. Z ženo nisva govorila, pa tudi nisva imela kaj, saj je bil dan tako žalosten. V Kostanjevici so nas znanci čakali, doma, v Brezicah, pa nisva vedela, kako bo.

Pa ni bilo tako hudo. Stanovanje je bilo sicer prazno in pusto, mrzlo je bilo, ker je bila pozna jesen, toda bili smo zopet pod domačo streho. Kmalu je prišla znanka Hribarjeva mama, za njo pa še in še znancev, ki so zvedeli, da smo se vrnili.

Nekaj dni kasneje

S tovarišem Butinarjem sva se zvečer namenila v Krško vas; tu še niso selili. Imela sva tu več znancev, med drugimi tudi krojača Piltaverja. Ni ga bilo več doma. Vse prazno. Ko sva se ozirala po vasi, kam bi šla, se je zopet oglašila tista znana pesem: Jutri boste šli v nove kraje. Vse, kar boste pustili tu, dobite v novem kraju nazaj. Pustite v miru vse in vzemite s seboj samo najpotrebnejše...

V vasi se je začutil preplah. Zaslíšali so se jok, beganje po vasi in cviljenje prašičev. Mnogi kmetje so zaklali prašiča in žene so kokoši klale kar na veliko – vse za na pot. Po vsej vasi so zagoreli ognji. Nek znani kmet naju je povabil, naj ostaneva, da jim ne bi bilo tako hudo. Ostala sva

in gledala to jokajočo družino. Oče je že začel smoditi kose prašiča, kar ob živem ognju, češ, samo da je malo okajeno, da bo dlje držalo. Žena pa je v peči pekla kar po pet, šest kokoši na navadni pločevini. Vina ni bilo škoda, pil je lahko vsak, kdor je prišel pogledat, kako se pripravljajo. Sosedje so prihajali in zopet odhajali. S prijateljem sva pač morala oditi. Po poti sva se ustavila še v gostilni pri Prahu, tudi tu si lahko dobil pijačo le, če si si jo sam natočil. Domači so se pripravljali kot vsi drugi.

Zjutraj so odgnali vse vaščane. Trenutno sem imel pač srečo, da so me Nemci potrebovali, ker sem znal malo nemško, malo pa sem bil podkovan v stroki. Ostali smo, sicer ne za dolgo. Že meseca decembra 1941 sem šel v Nemčijo, a kmalu tudi v Ljubljansko pokrajino.

Decembra 1941 pa so začeli prihajati Kočevarji. Mnoge sem poznal, saj sem veliko let preživel v Kočevju. Sprejemali so jih s slavaloki, vendar so Kočevarji kmalu pokazali, da niso zadovoljni. Morali so delati, tudi ob ponedeljkih, kar niso imeli navado; tudi njihovo gibanje je bilo omejeno.

Naši ljudje – izgnanci so iz Šlezije so na njihovo razočaranje – živeli v lagerjih in starih graščinah. Le malo ljudi si je pridobilo nemško zaupanje (približno 8000), da so dobili stanovanja za svoje družine.

Pozno v jeseni 1945, ko sem prišel iz NOB, sem zopet sprejemal te iste naše ljudi, ki so se vračali na svoje prazne domove v Posavje. Moram reči, da je človek res odporen in da preživi marsikaj.

Milan Cirk

Povsod je bil kakšen mali Himmler

Skoraj na vsakem sojenju nacističnim vojnim zločincem in v številnih monografijah se pojavlja funkcija iz nacističnih časov: visoki SS in policijski komisar (HSSPF). Vseh je bilo v nacistični Nemčiji 47. Bili so na položajih vse od Hrvaške do Norveške, od Francije do centralne Rusije in tudi v »samem starem rajhu«. Sodobnim zgodovinarjem so dobro znana imena, kot so Rauter na Nizozemskem, Krüger in Koppe v »Generalni guberniji« (na Poljskem), Prützmann in Jeckeln ob Baltiku in v Ukrajini, Heismeyer v Berlinu in Brandenburg in podobna. Vsi so »zasloveli« zaradi grozodejstev zasebne politike, zaradi preganjanja Židov in grozot uničevalnih taborišč.

Precej časa ni bilo povsem jasno, zakaj je Reichsführer Himmler leta 1938 ustanovil ta urad. Za strahovanje prebivalstva zasedenih območij, za rasistično izžijevanje, za ropanje okupiranih držav je bilo na voljo nič koliko uradov od glavnih poveljstev SS do krajevnih izpostav varnostne policije in poverjenikov za rasno in naseljitveno vprašanja. Novi urad in njegovi vodilni ljudje naj bi predvsem naredili konec zmešnjavi v zvezi s pristojnostjo in v boju za oblast med civilnimi in vojaškimi

nacističnimi zasedbenimi oblastmi.

Na znanem oswieczyskem procesu leta 1964 proti vodilnim nacistom in pripadnikom SS je Hans Buchheim podal tedaj edino znano stvarno razlago nastanka in delovanja te »imenitne« titule, saj jim je Himmler dal skoraj proste roke. Zgodovinarica Bettina Birn, se je na podlagi tega lotila dela; po pregledu je vseh dostopnih aktov je opisala delovanje HSSPF komisarijev.

Študij pa je zgodovinarico popeljal do ugotovitve, da komisariji niso imeli nobenih omejenih, delnih nalog. Res je, da so nadzirali mogočneže SS na zasedenem ozemlju in povezovali podrejene, vendar je bila njihova glavna naloga izvajati kompleksni Himmlerjev program: spraviti vsa pomembnejša področja življenja, tudi v »starem rajhu«, pod kontrolo SS, prodreti z rasno ideologijo na vseh ravneh ter poleg tega uveljaviti »politične interese« Heinricha Himmlerja ter celotne SS v tekmovalstvu z wehrmachtom, stranko NSDAP in državo.

Himmlerju so se te naloge zdele kot nepretrgan gibalni proces, med katerim je na odločilna mesta postavljati svoje ljudi, jim dajal daljnosežne naloge, ki jih je po potrebi korigiral, jih navezal nase in na ideološko smer, ki

jo je nakazoval Adolf Hitler. Večina teh komisarijev je ustrezala takšnim nalogam. Bili so podaljšana roka, oči in ušesa reichsführerja SS, bili so »mali Himmlerji«, kakor so jih imenovali že na nürnberškem sojenju nacističnim vojnim zločincem.

Zgodovinarica Birn je opisala, kako je Himmler izbiral svoje sodelavce in jih spreminjal v slepo orodje najhujšega izkoriščanja in iztrebljanja. Komisariji so bili vključeni v izvajanje rasne politike SS, ki je zajemala temu ustrezno izbiranje tujih delavcev, soodločanje pri prisilnem steriliziranju žrtev, izdajanje poročnih dovoljenj in urejanje nekaterih »nepriemnih« elementov pri »normalnih« upravnih oblasteh. To pomeni, da so komisariji nadzirali tudi mladinske, socialne in zdravstvene ustanove ter poskrbeli, da ni bilo nobenih »ovir« za izvajanje rasnih predpisov.

Knjiga Raula Hilberga Uničenje evropskih Judov na primer opozarja na udeležbo HSSPF pri vodenju nastanitvenih organov, železniškega prometa in drugih področij, pomembnih za nemoteno delovanje vojnega gospodarstva v nacistični Nemčiji.

Slišati je izgovore, da komisariji niso sodelovali pri uveljavljanju rasne teorije. Avtorica jih zavrača s podat-

Delegacija visokih SS in policijskih komisarijev pod vodstvom Heinricha Himmlerja 12. marca 1937 vošči reichministru Fricku.

ki iz delovnih (uničevalnih) taborišč in vzgojnih »ustanov«, katere so nadzirali visoki SS in policijski komisariji. Za primer navaja Porurje, kjer so bili župani vedno pripravljani do skrajnosti zaostri sicer normalne upravne metode. Potem ko je v zadnjih letih vojne po-

stalo pomanjkanje delovne sile v oboroževalni industriji že kronično, so se občinski funkcionarji postavljali kar v vrsto in čakali na dovoljenje, da bi lahko tudi na svojem območju ustanovili delovno taborišče. Ne le tuje, vse delavce, katerih storilnost ni bila vseč gospodar-

skim voditeljem v industriji in taboriščih, so »prevzeli« komisariji. Njihova naloga je bila izpeljati proces, v katerem je bilo življenje vsakogar od zibelke do groba urejeno po normah zločinske SS.

Florjan Lajmiš

TEKSTILNA TOVARNA

»OKROGLICA«

65293 VOLČJA DRAGA

TELEX: 34384 YU TEKSTO • TELEFON: N-C (065) 53-112 • NABAVA: 53-087 • PRODAJA: 53-094 • ŽELEZNIŠKA POSTAJA PRVAČINA • ŽIRO RAČUN: 52000-601-10168 PRI SDK NOVA GORICA

S predstavitev publikacij Znanstvenega inštituta pri Filozofski fakulteti v Ljubljani

Strokovno, skupinsko in širše uporabno delo

Pet publikacij, ki so izšle pod okriljem Znanstvenega inštituta pri FF v Ljubljani pred nekaj dnevi, je zagotovo prijeten in predvsem osvežujoče koristen prispevek h kulturni zgodovini Slovencev. Zlasti je to pomembno zato, ker gre pri večini teh del za skupinske naloge ter interdisciplinarne pristope, način dela torej, ki določene zastavljene probleme osvetljuje s stališč in dognanj različnih strok. Tokrat sta imeli največ skupnega oprava zgodovina in etnologija, v pogovoru ob knjigah pa se je postavilo tudi vprašanje domoznanstva in obsežnosti pomena tega pojma, ki je ponevedoma (in kot kaže, tudi po krivici) izginil ali pa poniknil v naši zavesti.

Knjiga *Lokev skozi čas*, je monografija tega kraškega kraja, zbir desetih strokovnih prispevkov desetih strokovnjakov, ki predstavljajo zgodovino, umetnost, etnološke zanimivosti in značil-

nosti, pa tudi sodobni utrip tega kraškega drobca.

Iz drugačnega, štajerskega okolja, je zajet »model« Vita nja, kraja, ki sta si ga za etnološko-zgodovinsko raziskavo izbrala avtorja knjige *Kruh in politika* (Zmago Šmitek in Duša Krnel-Umek). Tu gre namreč za poskus razkritja razmer in razmerij v življenju štajerskega kraja, kjer so se križali (posebno za čas pred prvo in po drugi vojni to velja) slovenski in nemški nacionalni interesi, ob njih pa zakoni gospodarjenja in trženja.

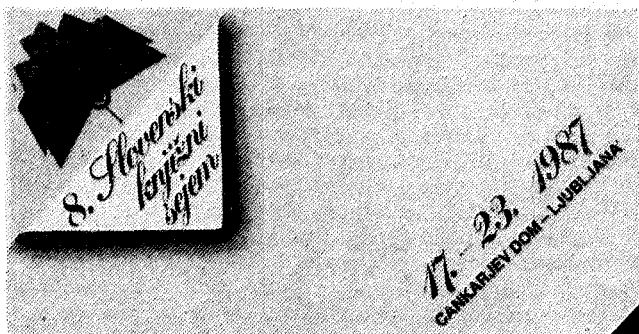
Naslednje zajetnejše delo izpod peresa prof. Matjaža Klemenčiča obravnava *ameriške Slovence v relaciji do NOB v Jugoslaviji* in tako v dobri meri dopolnjuje vrsto strokovnih zapisov o našem ameriškem izseljenstvu, (ki so nastajali še posebej intenzivno v času proslav in počastitev spomina na Luisa Adamiča). Tako se tudi ta pogled na čas druge sve-

točne vojne dograjuje s pomembnim deležem, ki smo ga v preteklosti morebiti nekoliko zanemarili.

Končno je v zbirko petih raziskav vključena tudi etnološka študija (magistrska naloga) Marije Stanovnikove *o prometu na Zirovskem*, ki nam skozi pregled enega (pomembnega) gospodarskega vidika ponuja tudi vrsto pogledov in sklepov o socialnem in gospodarskem življenju tega kraja skozi čas.

Poleg pomembnega strokovnega dela, ki so ga ob to kratki beri znanstvenega inštituta pri Filozofski fakulteti v Ljubljani opravili raziskovalci in znanstveniki, velja omeniti tudi organizacijski del, ki je ob izidu zgoraj naštetih petih knjig pokazal še en pomemben napredek: da se namreč institucija ne opira več samo na ozka začrtana pota financiranja tega dela, ampak uspešno išče in najde nove poti, ki predstavljajo neposredne stike z združenim delom. Tako je nastala na primer knjiga *o prometu na Zirovskem*, ki jo je neposredno financiralo združeno delo iz Zirov in jo nenazadnje tudi dalo v vede nje in znanje krajanom. To pa je najbrž oblika sodelovanja med znanstvenimi institucijami in združenim delom, o kateri tako pogosto govorimo, pa si še vedno negotovo utira pot.

B. Ž. J.

Na temo božiča

Predsedstvo RK SZDL Slovenije je na 82. seji, 12. novembra 1987 obravnavalo Informacijo o 4. seji Sveta za odnose z verskimi skupnostmi pri Predsedstvu RK SZDL Slovenije. Na podlagi obširne razprave je Predsedstvo sprejelo naslednja

stališča in ugotovitve:

1. Predsedstvo Republiške konference SZDL Slovenije je obravnavalo Informacijo o 4. seji Sveta za odnose z verskimi skupnostmi. Poudarilo je, da je bila to za socialistično zvezo koristna izmenjava mnenj v razmerah demokratizacije celotne družbe, saj se uveljavlja kot dejavnik, ki dosledno integrira interese vseh ljudi. Spoštujejoč načelo, da so verski interesi ravno tako svobodni vse bolj postaja polno spoštovanje človekove svobode in integritete. Gre za dosledno uveljavljanje pluralistične zavesti v slovenski družbi.

2. Predstavo je ugotovilo, da je razprava na seji Sveta za odnose z verskimi skupnostmi o božiču kot ljudskem, družinskem in verskem prazniku bila bogata, kulturna in strpna. Razprava ni bila v celoti zaključena in se bo nadaljevala znotraj Sveta in vseh ostalih oblik dela socialistične zveze.

3. Predsedstvo sprejema ugotovitve Sveta in tudi na podlagi te razprave ocenjuje, da je prav, da predstavnik Republiške konference SZDL kot najširše množične or-

ganizacije na usrezen način vošči vsem občanom, ki božič praznujejo. Če bodo ob tej priliki predstavniki verskih skupnosti izrazili željo, podobno kot lani, da javno posredujejo svoje voščilo, jim je potrebno to omogočiti.

4. Opozarjamo pa, da 25. december ni dela prost dan. Upoštevajoč to dejstvo ne more biti nobenih nejasnosti glede pouka ter šolskih in delovnih obveznosti, saj je pri tem potrebno upoštevati veljavno zakonodajo.

5. Razpava o konkretnih pobudah, da bi bil 25. december dela prost dan še ni pripe ljala da soglasno sprejetih stališč in se bo nadaljevala. Pri tem bo potrebno upoštevati tudi druge možne rešitve. V vsakem primeru se zavzemamo za največjo strpnost in demokratičnost v razpravi. Upoštevati moramo dejstvo, da poleg rimskokatoliške obstajajo še številne druge verske skupnosti v Sloveniji in Jugoslaviji, ki so po svojem ustavnem položaju enakopravne. V SZDL kot frontni in množični organizaciji vseh ljudi vztrajamo na stališču, da nobena rešitev v zvezi s praznovanjem božiča ljudi ne sme razdvajati temveč mora prispevati k utrjevanju sožitja in strpnosti.

6. O sprejetih stališčih bo Predsedstvo Republiške konference SZDL Slovenije obvestilo Predsedstvo Zvezne konference SZDL Jugoslavije ter republike in pokrajnski konference SZDL.

Opomba

Uredništvo TV-15 Naš tovariš se je odločilo objaviti pričujoča Stališča predsedstva RK SZDL, ker misli, da ta dokument zelo jasno odseva značaj in stopnjo socialistične demokracije, do katere se je povzpela naša najbolj množična organizacija, ko znotraj svojih vrst ureja verske odnose kot eno izmed najobčutljivejših družbenih vprašanj. Prepričani smo, da izražamo mnenje velike večine borcev NOB, če ocenimo, da je predsedstvo SZDL v obravnavanem primeru ravnalo po pristnem vzoru Osvobodilne fronte iz časov, ko je ta organizacija prenehala biti koalicija različnih in idejno nesoglasnih strank ter je prerasla v nositeljico enotne bojne zavesti slovenskega naroda. Redke recidive sektaštva in klerikalizma, ki so se nedavno pojavile ob vprašanju, kako praznovati božič kot verski in družinski praznik, so spričo formuliranih frontnih stališč izgubili sleherno težo in obstojnost. Zapisana Stališča pojmujejo širše in globlje, kot jih opredeljuje njihova neposredna dikcija. V njih vidimo poziv Fronte k obči strpnosti, tovarištvu in ustvarjalnemu sožitju vseh Slovencev. V sedanjih hudih časih občutimo ta poziv kot silo, ki se energično postavlja proti vsakršni razdvojenosti. Tej združevalni sili moramo slediti z vso odločnostjo in iskrenostjo.

Razpis

20 priznanj Osvobodilne fronte za leto 1988

Priznanj OF je namenjeno posamezniku in organizacijam za njihovo delo in prispevek trajnega pomena pri razvoju socialistične samoupravne družbe, zlasti:

—pri uveljavljanju delovnih ljudi in občanov kot nosilcev odločanja na vseh ravneh, —za dosežke pri uveljavljanju poslanstva SZDL kot naslednice OF slovenskega naroda in kot mobilizacijskega dejavnika celotne družbene skupnosti v prizadevanjih za uresničevanje programa gospodarske stabilizacije ter krepitvi in razvoju SZDL kot fronte delovnih ljudi in občanov ter njihovih organiziranih socialističnih sil,

—pri uresničevanju ustavno opredeljenih družbenoekonomskih odnosov na posameznem področju družbenega življenja in dela ter v družbi nasploh še zlasti pri razvijanju delegatskega sistema, javnih obravnav posameznih družbenih problemov prek demokratičnega oblik organiziranja in delovanja organiziranih socialističnih sil, ki omogočajo

demokratični in ustvarjalni dialog in pri uveljavljanju in razvijanju temeljnih samoupravnih skupnosti.

Predlog lahko oblikujejo krajevne in občinske konference SZDL ter konference SZDL v posebnih družbenopolitičnih skupnostih, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, vodstva družbenopolitičnih organizacij ter družbene organizacije in društva.

Vsak predlog za podelitev Priznanja OF je predlagatelj dolžan posredovati tudi Žiriji za podeljevanje Priznanja OF pri občinski konferenci SZDL, ki se mora o predlogu izjasniti in posredovati mnenje Žirije za podeljevanje Priznanja OF pri RK SZDL.

Predloge z obrazložitvijo in utemeljitvijo naj predlagatelji posredujejo Žiriji za podeljevanje Priznanja OF pri RK SZDL Slovenije, Ljubljana, Komenskega 11, najkasneje do 15. januarja 1988. Predlogi morajo biti posredovani na posebnih obrazcih, ki so na razpolago pri občinskih konferencah SZDL in konferencah SZDL v posebnih družbenopolitičnih skupnostih.

Žirija za podeljevanje Priznanja OF pri RK SZDL Slovenije

Vaja je bila uspešna in koristna

Že nekaj let ni imela komisija za SLO in DS pri predsedstvu RO ZZZB NOV Slovenije na dnevnem redu točko, ki bi pritegnila toliko pozornosti članov in ki bi bila tako temeljito pripravljena, kot je bila informacija o združenih taktičnih vaji Jesen '87. Že trije poročevalci, načelnik štaba ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnik Miro Mirtič, namestnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Miran Bogataj in polkovnik Radmilo Oroz iz republiškega štaba teritorialne obrambe, so zagotavljali temeljito in vsestransko predstavitev.

V svojih izvajanjih so vsi trije poročevalci namenili največ pozornosti pripravi, poteku in izkušnjam, ki jih je prinesla vaja, ki je potekala na območju Primorske, Notranjske in Dolenjske.

Vaja je bila redna in jo je predvideval tudi srednjeročni načrt delovanja na tem področju. Kot je poudaril general Mirtič, je vaja potekala na območju, ki je bilo veliko približno tri tisoč petsto km², v njej pa je sodelovalo približno 55 tisoč udeležencev iz vrst oboroženih sil in civilnih struktur. Vse skupaj pa je stalo, kot je dejal, približno 540 milijonov dinarjev.

Namen vaje je bil preizkus usposobljenosti za opravljanje funkcionalnih nalog s področja SLO. To in pa izredno težavno zemljišče, na katerem je vaja potekala, je zahtevalo ogromne napore vseh udeležencev.

Kot so poudarili poročevalci, so na vaji izpolnili vse načrtovane cilje. Vsi udeleženci so pridobili nove in konkretne izkušnje, kar pa kaže tudi na to, da so povsod opravili

pravočasno in temeljito pripravo. Vaja pa je bila uspešna tudi zato, ker je minila brez večje nesreče.

Izredno so se na vaji izkazale izvidniško-diverzantske skupine, ki so »rdečega« pravočasno in temeljito seznanjale z dogajanjem v zaledju in kje so položaji »modrega«.

Se posebej pa so poročevalci izpostavili pristno in prirčno sodelovanje pripadnikov oboroženih sil s prebivalstvom. To se je kazalo v medsebojni pomoči, kjer so vojaki in teritorialci pomagali domačinom pri najrazličnejših delih, ljudje pa so se jim oddolžili tako, da so jih prenočili v toplih sobah in jim ponudili pravi domači kruh.

Se nekaj časa po vaji sta na tem območju ostala dva odreda JLA, ki sta odstranjevala škodo, ki je nastala. Popravila sta vse, kar sta mogla, drugo škodo pa bo ocenila posebna komisija; oškodovanci bodo dobili izplačano odškodnino.

V razpravi so člani komisije zastavili poročevalcem vrsto vprašanj od tega, kako bodo lahko v drugih okoljih uporabili, predvsem pa dobili izkušnje z vaje, kakšen je bil odziv obveznikov na mobilizacijo, do tega, kakšno zanimanje je pokazala tujina za združeno taktično vajo Jesen '87.

V nadaljevanju je komisija obravnavala tudi osnutek poročila RK SZDL o delu njenih organov s področja SLO in DS, v obdobju 1983-1987. leta. Članj komisije so menili, da je poročilo izčrpno, glede akcij MNPP pa so menili, da so že »izpete« in bi morali poiskati nove oblike dela. Priporočili so tudi, naj bi v poročilo vnesli del o narodni zaščiti.

B. K.

Odmevi

Tovariš politkomisar Sime!

Čestitam k obletnici pisanja resnice! Žal premalo pišeš o uspehih, ki jih ima (ali bi moralo imeti) tvoje pisanje!

Ivan Cotič

★

Ko prejmem TV-15, najprej preberem Tvojo rubriko, tako mi je všeč. To ti pišem zato, ker Te zanima, kako Tvoje komentarje sprejemamo. Tudi drugi stari borci NOB, s katerimi se pogovarjam, so s teboj oziroma so s Tvojimi komentarji zelo zadovoljni.

Nekaj pa nas kljub temu moti.

Kljub temu, da pogosto podrežaš v pravo »osje gnezdo«, se na tvoji komentar njih ne odzove. Kaj misliš, zakaj? Ali nimajo korajže, se jih nič ne prime? Morda se jim ne zdi vredno, da bi nam borcem na to dali kakšen odgovor ali opravičilo? Mislim, da smo pa le še toliko vredni in da bi bilo pošteno, da bi se prizadeti

oglasili. Pa še nekaj bi Te prav zaupno vprašal, tovariš Sime. Povej mi po pravici: kakšne »zveze« imaš pa Ti pri TV-15, da Ti Tvoj komentar sploh objavijo? Vsi namreč nimamo take sreče, da bi lahko (tako kot Ti) komentirali. Komentiramo lahko le med seboj, časopisni papir, tudi ta, na katerega je natisnjen TV-15, pa očitno vsega ne prenese. Rad bi Tvoj odgovor, če ga pa ne bo, Ti pa vseeno čestitam k resnično dobri informaciji, ki nam jih prinašaš. Želim Ti tudi vnaprej obilo uspeha pri odkrivanju »cvetk« in Tvojim komentarjem!

Franco Logonder

★

Zelo rad prebiram tvoje komentarje v TV-15. V zadnjem si le bežno omenil jeseniške železarje in njihove ne-uspehe. Rad bi, da prideš kdaj na Jesenice. Tu bi lahko zvedel, kaj nekateri mislijo oziroma kako po svoje gospodarijo ob npr. »izginotju« avtomobilov, naročenih za tovarno ali ob gorilnem olju. Upam, da prideš, boš malo pokramljal s temi bogovi, ki pravijo, da slabo delamo in

da zato ni denarja za plače. Vi-diš, tako daleč smo prišli, da ne moremo več verjeti niti tistim v ZK. Prav oni so omajali vero, saj so prvi odstopili in pokazali hrbet morali. Veš, Sime, če bi bilo takrat, pred mnogimi leti, kdo pripovedoval o tem, kar se dogaja danes po vsej domovini, bi bilo najbrž malo tistih, ki bi se tako žrtvovali med vojno in po njej. Krivce moramo plačevati delavci, tisti, ki krajejo, pa si bodo peli slavo in se polivali s šampanjcem. Veš, Sime, boli srce, ko vidiš, da si tu leta svoje mladosti zapravljal za taka početja.

Pridi torej, sprehodi se po (zaenkrat še prasnih od jekla) ulicah našega mesta!

Stane B.

★

V vašem cenjenem časopisu najprej preberem komentar tovariša Sime. Čestitam mu, obenem pa mu iskreno želim, da še naprej piše in tako dobro komentira. Tovarišu Sime! In vsem v uredništvu želim veliko uspeha v delu in pošiljam tovariške pozdrave iz Zagreba.

Vera Gasparac

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA SKODNIK in delegati: BLAŽ LAVRIČ, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPZ SRS
Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ZOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lektorica: MIKELIJA MIKELIJA; Tehnični urednik: DRAGO SETINČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šte. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35